

HISTORIA
ODDZIAŁU TORUŃSKIEGO
POLSKIEGO TOWARZYSTWA
GEOGRAFICZNEGO
W 100-LECIE POWSTANIA PTG



Polskie Towarzystwo Geograficzne Oddział w Toruniu

**HISTORIA
ODDZIAŁU TORUŃSKIEGO
POLSKIEGO TOWARZYSTWA
GEOGRAFICZNEGO
W
100-LECIE POWSTANIA PTG**

Red. Wiesława Gierańczyk

Toruń 2018

Polskie Towarzystwo Geograficzne Oddział w Toruniu

Historia Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego
w 100-lecie powstania PTG

Redakcja: Wiesława Gierańczyk

ISBN 978-83-946695-1-5

Okładka i skład: Leszek Kozłowski

Druk: druk-24h.com.pl - Drukarnia Cyfrowa
Białystok, ul. Zwycięstwa 10, tel. 85 653-78-04, biuro@partnerpoligrafia.pl

Toruń 2018

Polskie Towarzystwo Geograficzne (PTG) zostało założone w Warszawie w styczniu 1918 r. W 2018 r. przypada więc 100. rocznica jego powstania.

Od początku istnienia Polskie Towarzystwo Geograficzne podtrzymuje najlepsze tradycje polskiej geografii - dba o zachowanie chlubnego dorobku wszystkich pokoleń geografów, wytycza równocześnie nowe cele i zadania dla optymalnego oraz efektywnego rozwoju geografii. Geografia, jako nauka o Ziemi, jest ściśle powiązana z przestrzenią i dlatego właśnie w tej przestrzeni istnieją regionalne struktury Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Prowadzą one działalność w duchu kultywowania dziedzictwa regionalnego, odpowiedzialności za historię, stan obecny, ale i perspektywy rozwoju. Jednym z elementów tych struktur jest **Oddział Toruński PTG**. Zrzeszeni w nim członkowie, szanując tradycję i dorobek poprzednich pokoleń geografów, już przez ponad 70 lat stawiają czoła wyzwaniom zmieniającego się świata.

Dziękuję członkom i sympatykom Oddziału Toruńskiego PTG za budowanie naszej regionalnej geograficznej wspólnoty oraz wsparcie w spełnianiu misji Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

W imieniu wszystkich dotychczasowych Przewodniczących Oddziału Toruńskiego PTG

Wiesława Gierańczyk

Spis treści

Wstęp	7
1. Historia Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego i jego struktur(<i>Wiesława Gierańczyk</i>)	19
2. Działacze Oddziału Toruńskiego PTG(<i>Wiesława Gierańczyk</i>)	27
2.1. Zarząd.....	27
2.2. Przewodniczący	31
2.3. Komisja Rewizyjna	47
2.4. Wyróżnieni i odznaczeni.....	49
2.5. Koła terenowe	56
3. Główne formy działalności Oddziału Toruńskiego PTG.....	65
3.1. Konferencje (<i>Wiesława Gierańczyk</i>)	65
3.2. Zjazdy Polskiego Towarzystwa Geograficznego organizowane w Toruniu (<i>Wiesława Gierańczyk</i>).....	68
3.3. Wyjazdy terenowe (<i>Wiesława Gierańczyk, Edward Świtalski</i>)	75
3.4. Odczyty(<i>Wiesława Gierańczyk, Zdzisław Preisner, Edyta Preisner</i>)	81
3.5. Inne formy aktywności (<i>Wiesława Gierańczyk</i>)	85
3.6. Współpraca (<i>Wiesława Gierańczyk</i>).....	87
4. Podsumowanie.....	93
4.1. Na styku dziejów geografii i Oddziału Toruńskiego PTG(<i>Wiesława Gierańczyk</i>)	93
4.2. Sylwetka Prof. dr R. Galona – przewodniczącego Zarządu Głównego PTG – we wspomnieniach członków Oddziału Toruńskiego PTG (<i>Jan Falkowski, Antoni Olszewski</i>)	95
Bibliografia	105

Wstęp (*Wiesława Gierańczyk*)

Zebranie założycielskie Polskiego Towarzystwa Geograficznego odbyło się 27 stycznia 1918 r. w Warszawie, w siedzibie Stowarzyszenia Kupców Polskich, przy ul. Szkolnej 10. Członkami założycielami były osoby różnych zawodów i specjalności naukowych, nie tylko geografowie. Podkreślało to zawsze interdyscyplinarny i koncyliacyjny charakter geografii. Deklaracje członkowskie podpisało 47 osób, m.in. Benedykt Dybowski, Władysław Gorczyński, Stanisław Lencewicz, Jan Lewiński, Jerzy Loth, Bolesław Olszewicz, Stanisław Pawłowski, Stanisław Poniatowski i Ludomir Sawicki.

Polskie Towarzystwo Geograficzne jest organizacją reprezentującą polskich geografów w kraju i na arenie międzynarodowej. Działa na rzecz popularyzacji geografii w Polsce, przede wszystkim w zakresie edukacji geograficznej, m.in. jako organizator Olimpiady Geograficznej. Jest Towarzystwem integrującym naukowców podejmujących badania na temat geomorfologii, klimatologii, hydrologii, krajobrazu, rozwoju miast i wsi, turystyki, transportu, przemysłu, ludności, kartografii, geoinformatyki i wielu innych zagadnień. Troską PTG są przestrzeń i miejsca, w których ujawniają się wyzwania zmieniającego się świata.

Uroczystości Jubileuszu 100-lecia PTG – Roku Polskiej Geografii 2018, patronatem objął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda. W piśmie wysłanym do PTG z Kancelarii Prezydenta RP napisał:

„Jubileusz Polskiego Towarzystwa Geograficznego zbiega się z obchodami 100-lecia odrodzenia państwa polskiego. Z przyjemnością informuję o objęciu nad Państwa uroczystościami Patronatu Narodowego Prezydenta Rzeczypospolitej Andrzeja Dudy w Stulecie Odzyskania Niepodległości. Patronat ten ustanowiony został przez Prezydenta RP nad projektami, które wpisują się w rocznicowe obchody Stulecia Odzyskania Niepodległości i służą godnemu upamiętnieniu oraz upowszechnieniu patriotycznych postaw, dokonań i aspiracji Polaków”¹.

W dniu 26 stycznia 2018 r., a więc w dniu poprzedzającym 100-lecie powstania Polskiego Towarzystwa Geograficznego na 57. posiedzeniu, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej

¹ Opracowano na podstawie: <https://ptgeo.org.pl/2018/01/patronat-prezydenta-rp-nad-jubileuszem-100-lecia-ptg-rokiem-polskiej-geografii-2018/>

podjął niemal jednogłośnie uchwałę w sprawie uczczenia 100-lecia Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Głosowało 409 posłów, z czego 406 było za, 3 było przeciw. Nikt nie wstrzymał się od głosu.

UCHWAŁA

Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

z dnia 26 stycznia 2018 r.

w sprawie uczczenia 100-lecia Polskiego Towarzystwa Geograficznego

27 stycznia 1918 roku w Warszawie zostało założone Polskie Towarzystwo Geograficzne – jedna z pierwszych organizacji naukowych powstających wraz z odradzaniem się Rzeczypospolitej Polskiej. Jego założycielami byli wybitni uczeni, nauczyciele, społecznicy, patrioci.

Towarzystwo odegrało niezwykle ważną rolę w integracji terytorialnej Polski po okresie zaborów. Opracowania geografów, zwłaszcza prof. Eugeniusza Romera, istotnie ułatwiły wytyczenie podczas konferencji paryskiej granic odrodzonej Polski. Po odzyskaniu niepodległości geografowie podjęli prace nad efektywnym rozwojem kraju oraz szeroką akcją edukacyjną, patriotyczną i wychowawczą służącą podniesieniu świadomości narodowej i społecznej. Towarzystwo działało też w latach II wojny światowej, kiedy to z rąk niemieckich i sowieckich okupantów zginęło wielu jego członków.

Potem aktywnie włączyło się w proces odbudowy zniszczonej Polski, w tym w zagospodarowanie tzw. ziem odzyskanych. Geografowie brali udział w opracowaniu wszystkich koncepcji zagospodarowania przestrzennego kraju i zmian podziału administracyjnego, w diagnozowaniu i prognozowaniu zmian przyrodniczych i społeczno-gospodarczych, a także w pracach nad planami ochrony środowiska i krajobrazu.

W 100. rocznicę powstania Polskiego Towarzystwa Geograficznego Sejm Rzeczypospolitej Polskiej wyraża uznanie i szacunek dla tej instytucji naukowej oraz całego środowiska polskich geografów. Na szczególne podkreślenie zasługuje wielki wkład Towarzystwa i jego członków w budowę niepodległej Polski, poznanie i określenie terytorium państwa polskiego, rozwój polskiej nauki, a także proces kształtowania tożsamości narodowej, wychowania obywatelskiego oraz postawy patriotycznej społeczeństwa, w tym wielu pokoleń młodzieży.

Toruński Oddział Polskiego Towarzystwa Geograficznego upamiętnił 100-letnią historię PTG w dniu 26 stycznia 2018 r., a więc w dniu poprzedzającym 100-lecie powstania Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Wraz z Wydziałem Nauk o Ziemi UMK zorganizowano seminarium poświęcone obchodom 100-lecia Polskiego Towarzystwa Geograficznego oraz 100-lecia Geografii w Polsce Niepodległej. Na seminarium to licznie przybyli członkowie Oddziału toruńskiego PTG, pracownicy Wydziału Nauk o Ziemi UMK oraz sympatycy geografii. Doniosłość wydarzenia uświetnili swoją obecnością przedstawiciele instytucji regionalnych, w tym m.in. Michał Zaleski – Prezydent Miasta Torunia (fot. 1), dr Elwira Jutrowska – Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, Rafał Pietrucień - dyrektor Departamentu Planowania Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego w Toruniu, Szczepan Burak – dyrektor wydziału Środowiska i Zieleni Urzędu Miasta Torunia, Sławomir Flanz – zastępca dyrektora Kujawsko-Pomorskiego Biura Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku oraz świata nauki: prof. dr Wojciech Wysota – prorektor UMK ds. współpracy z zagranicą i otoczeniem gospodarczym (fot. 1), prof. dr Zygmunt Babiński – dziekan Wydziału Kultury Fizycznej, Zdrowia i Turystyki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, prof. dr Mirosław Błaszczewicz – kierownik Zakładu Zasobów Środowiska i Geozagrożeń Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk.

² Źródło: <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2169>



Fot. 1. Michał Zaleski - Prezydent Miasta Torunia i prof. dr Wojciech Wysota – prorektor UMK ds. współpracy z zagranicą i otoczeniem gospodarczym oraz prowadzący seminarium: dr Wiesława Gierańczyk – Przewodnicząca Oddziału Toruńskiego PTG i dr Prof. UMK Marek Kejna – dziekan Wydziału Nauk o Ziemi UMK (2017; fot. Marcin Świtoniak)

Seminarium składało się z dwóch sesji. Pierwsza poświęcona była PTG, druga geografii. Podczas pierwszej sesji specyfikę i 100-letnią historię Polskiego Towarzystwa Geograficznego przedstawił Honorowy Członek PTG prof. dr Jan Szupryczyński (fot. 2).

W dalszej części tej sesji skoncentrowano się na regionalnych aspektach działalności kujawsko-pomorskich geografów w ramach struktur PTG. Historię 72 lata istnienia Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego przedstawiła dr Wiesława Gierańczyk (fot. 3). Sylwetkę zaangażowanego działacza na rzecz rozwoju geografii, Honorowego Członka PTG, prof. Rajmunda Galona przybliżył prof. dr Jan Falkowski (fot. 4). W dalszej części omówiono wybrane aktywności Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Działalność eksploracyjną Oddziału Toruńskiego PTG była przedmiotem rozważań dra Zdzisława Preisnera (fot. 5). Z kolei wspomnienia z wyjazdów Oddziału Toruńskiego PTG przypomniał dr Edward Świtalski (fot. 6). Losy

kół działających w ramach struktur Oddziału Toruńskiego PTG przedstawił dr Więczy-
sław Gierańczyk (fot. 7).



Fot. 2. Prof. dr Jan Szupryczyński (2017; fot. Marcin Świtoniak)



Fot. 3. Dr Wiesława Gierańczyk (2017; fot. Marcin Świtoniak)



Fot. 4. Prof. dr. Jan Falkowski (2017; fot. Marcin Świtoniak)



Fot. 5. Dr Z. Preisner (2017; fot. Marcin Świtoniak)



Fot. 6. Dr Edward Świtalski (2017; fot. Marcin Świtoniak)



Fot. 7. Dr Wieńczysław Gierańczyk (2017; fot. Marcin Świtoniak)

Druga sesja miała na celu ukazanie losów geografii toruńskiej w latach 1945-2018. Rozwój geografii w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika omówił drprof. UMK Marek Kejna (fot. 8), a specyfikę badawczą Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w Toruniu prof. drM. Błaszkwicz (fot. 9).



Fot. 8. Drprof. UMK Marek Kejna (2017; fot. Marcin Świtoniak)



Fot. 9. Prof. dr Mirosław Błaszkievicz (2017; fot. Marcin Świtoniak)

Dla uczczenia roli i miejsca geografii i geografów w budowaniu świadomości w Polsce niepodległej odsłonięta została tablica pamiątkowa (fot. 10). Została ona umiejscowiona w Sali im. Rajmunda Galona na Wydziale Nauk o Ziemi, w której odbywają się organizowane przez Oddział Toruński PTG comiesięczne odczyty dla członków i sympatyków geografii.

Uroczystości dopełniły: wspólne zdjęcie (fot. 11), wystawa fotograficzna dra Z. Preisnera (fot. 12) oraz okolicznościowy tort (fot. 13).



Fot. 10. Odsłonięcie tablicy pamiątkowej (od lewej M. Zaleski, W. Wysota, W. Gierańczyk, M. Kejna-2017; fot. Marcin Świtoniak))



Fot. 11. Uczestnicy seminarium (2017; fot. Marcin Świtoniak)



Fot. 12. Wystawa fotograficzna dra Z. Preisnera (2017; fot. Marcin Świtoniak)



Fot. 13. Tort okolicznościowy (2017; fot. Marcin Świtoniak)

1. Historia Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego i jego struktur³ (*Wiesława Gierańczyk*)

Oddział Toruński Polskiego Towarzystwa Geograficznego (OT PTG) powstał 7 lipca 1946 r.⁴ Założyła go grupa toruńskich geografów skupiających się w utworzonym po II wojnie światowej Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, oraz geografów pracujących w Kuratorium Szkolnym i w szkolnictwie na terenie ówczesnego województwa pomorskiego.

Zebranie inauguracyjne odbyło się w Toruniu, przy ul. Mickiewicza 61. Rozpoczęła je prof. M. Kielczewska-Zaleska, informując zebranych, że powołanie Oddziału w Toruniu zostało uzgodnione z Zarządem Głównym PTG w Warszawie. Postawiła również wniosek o wybranie przewodniczącego Walnego Zebrania – naczelnika Kuratorium Szkolnego dr. Władysława Sperczyńskiego, absolwenta Uniwersytetu Poznańskiego. Na wstępie przewodniczący wspominał geografów poległych i zmarłych w okresie II wojny światowej. Zebrani minutą ciszy uczcili ich pamięć. Następnie prof. Kielczewska-Zaleska zapoznała zebranych geografów z ruchem geograficznym w Polsce w okresie pierwszego półrocza 1946 r. – głównie z przebiegiem zjazdu geografów we Wrocławiu i decyzjami dotyczącymi fuzji wszystkich towarzystw geograficznych w jedno Polskie Towarzystwo Geograficzne. W końcu swego sprawozdania przedłożyła zebrany propozycję Zarządu Głównego PTG w Warszawie zorganizowania II Ogólnopolskiego Zjazdu Geografów w 1947 r. w Toruniu. Zebrani tą propozycją byli zaskoczeni, ponieważ oddział dopiero się organizował.

³ Opracowano na podstawie: Rochnowski H., 2008, Oddział Toruński Polskiego Towarzystwa Geograficznego, *Czasopismo Geograficzne*, 79 (1-2), Wrocław, s. 158-160; Babiński Z., Rochnowski H., 1998, Działalność Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego w latach 1946-1998, [w:] *Historia Polskiego Towarzystwa Geograficznego. 47 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, Sosnowiec, 23-26 września 1998 r., t. 4, pod red. Mariusza Rzętały i Tadeusza Szczypka, Oddział Katowicki PTG, Sosnowiec, 7-9; Babiński Z., 1995, Działalności Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego; Mrózek W., 1995, Początki geografii UMK i Towarzystwa Geograficznego, *Głos Uczelni. Pismo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, R. 4, wydanie specjalne 23-27 sierpnia (1995), Toruń, s. 4-7.

⁴ W źródłach literaturowych można spotkać dwie daty powołania OT PTG. Przegląd Geograficzny (T. 21, 1947-1948, z. 3-4) zawiera informacje o powstaniu Oddziału Toruńskiego PTG w dniu 7 lipca 1946 r. (M. Kielczewska-Zaleska i W. Mrózek, s. 397) oraz 3 lipca 1947 r. (S. Srokowski i J. Kondracki, s. 381). Analiza bibliograficzna wskazuje jednakże za najbardziej prawdopodobną datę 7 lipca 1946 r.. We wspomnianym Przeglądzie Geograficznym jest bowiem informacja, że początkowo Oddział Toruński był jedynym na Pomorzu, a Oddziały Gdański i Szczeciński powstały później, z początkiem roku 1947. Uwiarygodnia to fakt, że do kwietnia 1947 r. OT PTG zorganizował już 9 odczytów. Datę 7 lipca 1946 r., przywołują również R. Galon i K. Kalinowska (1968) oraz H. Rochnowski (2008). Należy zatem przyjąć, że błąd znalazł się w sprawozdaniu Zarządu Głównego PTG przygotowanym przez S. Srokowskiego i J. Kondrackiego.

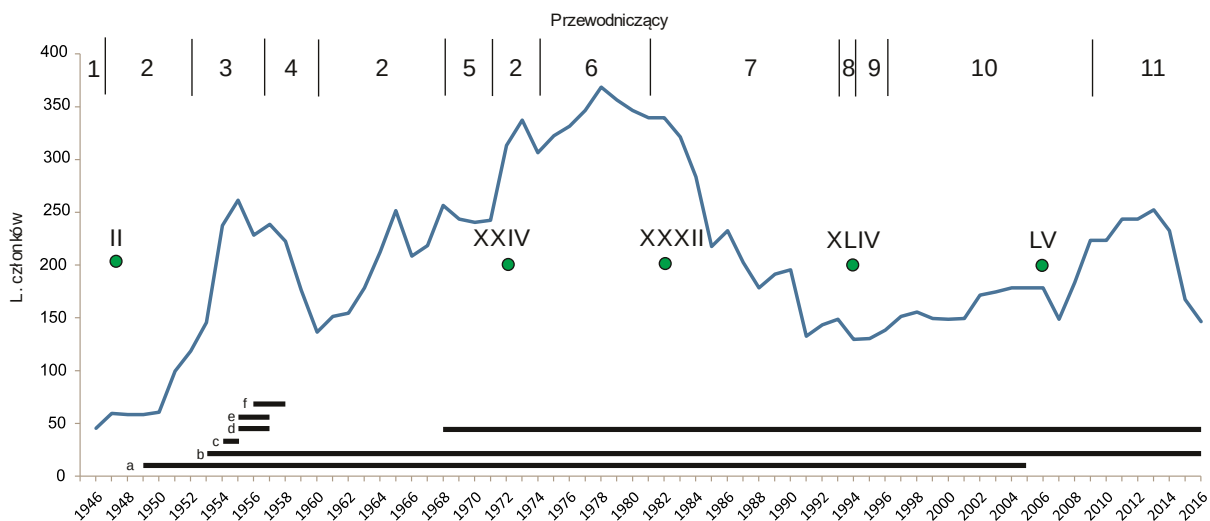


Fot. 14. Członkowie OT PTG w 1952 r. Od prawej: prof. R. Galon, mgr L. Roszko, mgr W. Mrózek, mgr E. Kwiatkowska (fot: Głos Uczelni. Pismo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, R. 4, wydanie specjalne 23-27 sierpnia 1995)

Większość członków Zarządu OT PTG związana była z nowo tworzonym Uniwersytetem Mikołaja Kopernika:

- prof. Maria Kiełczewska-Zaleska – kierownik powstałej na przełomie 1945 i 1946 r. Katedry Antropogeografii na Wydziale Humanistycznym;
- prof. Rajmund Galon – w połowie 1946 roku powrócił z zagranicy zaproszony do objęcia Katedry Geografii Fizycznej;
- mgr Władysław Mrózek – pracował jako starszy asystent w Katedrze Antropogeografii przy Wydziale Humanistycznym;
- mgr Ludmiła Roszko – po wojnie przyjechała do Torunia wraz z grupą pracowników i wykładowców Uniwersytetu Stefana Batorego; pracę na UMK rozpoczęła na stanowisku asystenta w Katedrze Geografii Fizycznej;
- dr Wincenty Okołowicz – pracownik Katedry Geografii przybyły z Wilna z Uniwersytetu Stefana Batorego.

Początkowo Oddział Toruński PTG miał szeroki zasięg oddziaływania. W 1946 r. skupiał 59 członków z obszaru województwa pomorskiego, gdańskiego i szczecińskiego. Z początkiem 1947 r. zasięg ten ograniczył się do województwa pomorskiego, co wynikało z założenia oddzielnych Oddziałów PTG w Gdańsku i Szczecinie.



Ryc. 1. Członkowie OT PTG w latach 1946-2016 (razem z członkami kół terenowych)

Koła w: a – Bydgoszczy, b – Grudziądzu, c – Inowrocławiu, d – Włocławku, e – Lipnie, f – Rypinie; przewodniczący OT PTG: 1 – prof. M. Kiełczewska-Zaleska, 2 – prof. R. Galon, 3 – doc. dr S. Majdanowski, 4 – doc. dr L. Roszko, 5 – doc. dr W. Mrózek, 6 – prof. W. Niewiarowski, 7 – prof. Z. Churski, 8 – prof. Cz. Pietrucień, 9 – prof. Z. Babiński, 10 – drH. Rochnowski, 11 – dr W. Gierańczyk; ● – Ogólnopolskie Zjazdy PTG

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych OT PTG.

Podział ten nie osłabił działalności OT PTG. W latach 50. XX w. systematycznie rosła liczba członków (ryc. 1). W połowie tej dekad w szeregach Oddziału było ich ok. 250. Związane to było m.in. z organizacją i powołaniem kół terenowych, które stanowiły regionalne zaplecze dla Oddziału. Najwcześniej, bo 1 kwietnia 1949 roku powstało Koło w Bydgoszczy. Wówczas liczyło ono 23 członków, których w kolejnych latach systematycznie przybywało. Nieco później, bo 22 stycznia 1953 roku uruchomiono Koło w Grudziądzu. Skupiało ono ok. 30 członków. W połowie lat 50-tych powstały jeszcze cztery koła terenowe: w Inowrocławiu (18 styczeń 1954), Włocławku (1955), Lipnie (1955) oraz Rypinie (1956). W początkowych latach istnienia koło we Włocławku liczyło ok. 30 członków, koła w Inowrocławiu i Rypinie skupiały po ok. 20 osób, a koło w Lipnie ok. 10 osób. W tym czasie członkowie kół stanowili ponad połowę członków OT PTG. Jednakże część regionalnych inicjatyw stowarzyszeniowych PTG miała charakter epizodyczny. Dotyczyło to np. kół w Rypinie, Lipnie i Inowrocławiu. Najkrócej, bo ok. 1 rok działało Koło inowrocławskie. Koła w Lipnie i Rypinie po ok. 2 lata. Przełom lat 50. i 60. XX w. był również okresem przerwy w działalności koła we Włocławku. W tym czasie spadała też liczba członków skupionych bezpośrednio w Oddziale Toruńskim. W 1960 r. było ich niemal o 50% mniej niż w 1954 r. Taka sytuacja wskazuje na spadek zainteresowania Towarzystwem jako źródłem informacji geograficznej o kraju i o świecie.

Odwrót sytuacji przyniosły lata 70. XX w. Liczba członków OT PTG zaczęła wzrastać. Pod koniec tej dekady OT PTG skupiał ich ok. 370. Było to o ok. 40% więcej niż w okresie największego zainteresowania PTG w regionie kujawsko-pomorskim z połowy lat 50. XX w. W tym czasie wzrastała zarówno liczba członków skupionych bezpośrednio w Toruniu, jak i w kołach terenowych. Obok rozwijających się stowarzyszeń w Bydgoszczy i Grudziądzu podjęto w tym czasie także próby wznowienia działalności kół we Włocławku i w Inowrocławiu. Reaktywowane w 1968 r., po kilkunastu latach stagnacji, Koło we Włocławku rozpoczęło działalność i kontynuuje ją do dnia dzisiejszego. Przy czym na przestrzeni lat zainteresowanie członkostwem w nim było zróżnicowane; w 1955 r., a więc w roku powołania zrzeszało ono 29 osób. Wskutek podjętych działań reaktywacyjnych do Koła zapisały się 23 osoby (1968), a liczba członków wzrosła do końca lat 70. XX w., kiedy osiągnęła poziom ok. 50 osób. W kolejnych latach członków nieco ubywało, do około 20 pod koniec XX w. Od tego czasu do chwili obecnej Koło zrzesza ok. 30 członków. Koło PTG we Włocławku zmieniało też swoją siedzibę: początkowo był to oddział Powiatowy ZNP, następnie Wydział Oświaty, Kuratorium Oświaty we Włocławku, a obecnie Włocławskie Towarzystwo Naukowe. W przypadku Inowrocławia kolejny epizod działalności Koła rozpoczął się w 1972 r. Podjęte wysiłki nie przyniosły jednak długotrwałych rezultatów. Po czterech latach aktywności pod przewodnictwem mgr. B. Pawłowskiego koło przestało istnieć w 1976 r. W 1978 r. członkowie zrzeszeni w aktywnych kołach terenowych stanowili ok. 40% ogólnej liczby członków OT PTG.

W latach 80. XX w., mimo rozszerzania i urozmaicania zakresu i form działalności przez OT PTG, liczba jego członków miała tendencję spadkową, a w latach 90. ustabilizowała się na poziomie ok. 150 osób. Na spadek atrakcyjności Towarzystwa wpłynęła niewątpliwie konkurencyjna rola telewizji w przekazywaniu obrazów z kraju i ze świata. Mniejsze zainteresowanie, zwłaszcza młodszej generacji geografów, członkostwem i odczytami będącymi podstawową formą działalności PTG, wiązało się także z rosnącymi możliwościami podróży zagranicznych oraz wielokierunkową ekspansją multimedialnych środków przekazu informacji. Należy też wspomnieć, że na liczebność członków w pewnym stopniu wpłynęła podwyżka składki członkowskiej PTG (relatywnie wyższa względem płać) oraz zalecane przez Zarząd PTG rygorystyczne podejście do skreśleń z listy członków osób, które nie opłaciły składek przez kolejne dwa lata. Nie bez znaczenia były również nowe zasady finansowania ograniczające dotowanie działalności statutowej Towarzystwa najpierw przez PAN, a od 1992 r. przez Komitet Badań Naukowych.

Tab. 1. Członkowie Oddziału Toruńskiego PTG w latach 1946-2016

Rok	Członkowie PTG w:			
	Toruniu	Włocławku	Grudziądzu	Bydgoszczy
1946	47	-	-	-
1950	36	-	-	26
1955	125	29	28	37
1960	79	-	24	35
1968	121	23	49	41
1970	179	12	30	21
1975	215	36	26	47
1980	215	42	31	60
1985	151	24	31	13
1990	140	22	15	20
1998	131	26	18	36
2000	102	34	14	b.d.
2005	128	31	21	30
2010	111	27	20	-
2016	103	33	21	-
2017	91	24	7	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych OT PTG.

Pomimo utrzymania tych ograniczeń OT PTG zaktywizował się ponownie w XXI w. Zwłaszcza w początkach pierwszej dekady liczba członków wykazywała tendencję wzrostową. Szeregi Oddziału w Toruniu zasilali zwłaszcza studenci geografii oraz turystyki i rekreacji. Zaobserwowano także niewielki przyrost liczby członków w kołach w Grudziądzu i Włocławku. Jednakże po tym okresie członków skupionych bezpośrednio w OT PTG, jak i w kołach terenowych zaczęło ubywać, pomimo wzrostu aktywności na polu popularyzatorskim. Po wielu próbach reaktywacji podejmowanych przez Zarząd OT PTG ostatecznie uległo likwidacji w 2009 roku koło w Bydgoszczy. W kołach nie przybywa nowych członków, ale nieco lepiej wygląda sytuacja w Toruniu, gdzie nowi członkowie zapisują się do Towarzystwa. Jednocześnie Zarząd czyni starania, aby liczba członków zapisanych i członków formalnych (opłacających regularnie opłaty członkowskie) była tożsama. Stąd sukcesywnie podejmowane są działania ustalające i wykluczające z członkostwa osoby o wieloletnich zaległościach składkowych. W efekcie liczba

wykazywanych członków zmniejsza się. Przy czym zauważa się, że zasadniczo utrzymują się proporcje pomiędzy społecznością PTG skupioną w kołach terenowych (ok. 30-40%) oraz bezpośrednio w OT PTG.

Podsumowując 70 lat działalności OT PTG można wnioskować, że fluktuacje strukturalne (zarówno w zakresie liczby kół, jak i proporcji między członkami Oddziału i kół) wiązały się po części ze zmiennością atrakcyjności oferty Towarzystwa pod kątem informacji geograficznych o kraju i o świecie, a także ze wzrostem mobilności i łatwiejszej dostępności Torunia jako ośrodka wiedzy geograficznej. Oddział bowiem, tak w momencie powstania, jak i w kolejnych latach jego istnienia, związany jest z uniwersyteckimi jednostkami geograficznymi. Więż ta wyrażana jest poprzez udział pracowników Uniwersytetu we władzach OT PTG, ale także poprzez lokalizację jego siedziby. Przez cały okres istnienia OT PTG związana ona jest z umiejscowieniem dyrekcji jednostek geograficznych UMK. Tak jak wspomniano, zebranie inauguracyjne OT PTG odbyło się w Toruniu, przy ul. Mickiewicza 61 m. 6 (fot. 15). Lokale w tym budynku służyły spotkaniom członków OT PTG.



Fot. 15. Budynek przy ul. Mickiewicza 61 w Toruniu – pierwsza siedziba Instytutu Geografii i Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego (2017; fot. Wieńczysław Gierańczyk)

W roku 1953 nastąpiło przeniesienie Instytutu Geografii do Collegium Minus przy Fosie Staromiejskiej 1a. Później główną siedzibą geografii na UMK na wiele lat stał się budynek zlokalizowany przy ul. Fredry 6/8 w Toruniu (fot. 16). Tam odbywały się spotkania i wydarzenia inicjowane przez OT PTG do 2006 r.



Fot. 16. Gmach Instytutu Geografii UMK przy ul. Fredry 6/8 w Toruniu (2017; fot. Wieńczysław Gierańczyk)

Jako, że od 1 października 2006 r. Instytut Geografii rozpoczął funkcjonowanie w nowym gmachu Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi przy obecnej ul. Lwowskiej 1 (fot. 17), miejsce to stało się również centrum wydarzeń inicjowanych przez OT PTG.



Fot. 17. Gmach Wydziału Nauk o Ziemi UMK przy ul. Lwowskiej 1 w Toruniu

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Wydział_Nauk_o_Ziemi_Uniwersytetu_Mikołaja_Kopernika

Przez wiele lat działalności OT PTG znakiem rozpoznawczym było logo PTG (ryc. 2). Są nim sygnowane wszelkie przejawy aktywności, a więc korespondencja, Komuni-

katy OT PTG, zaproszenia na spotkania, podziękowania dla prelegentów, materiały konferencyjne. Logo to znajduje się również na banerze OT PTG (fot. 18), pieczętce oraz stronie WWW (<http://www.ptg.geo.umk.pl>).



Ryc. 2. Logo PTG

Strona ta pozwala zapoznać się z bieżącą działalnością Oddziału – zamieszczony jest aktualny harmonogram spotkań, informacje o składzie Zarządu, dane teleadresowe i kontaktowe, jak również reminiscencje z organizowanych konferencji oraz krótka historia Oddziału.



Fot. 18. Baner Oddziału Toruńskiego PTG (fot. Marcin Świtoniak)

2. Działacze Oddziału Toruńskiego PTG (Wiesława Gierańczyk)

2.1. Zarząd

Pierwsze wybory władz Oddziału Toruńskiego PTG odbyły się w dniu ukonstytuowania się OT PTG, tj. 7 lipca 1946 r. Prowadzący zebranie dr Władysław Sperczyński zaproponował kandydaturę prof. M. Kiełczewskiej-Zaleskiej na przewodniczącego, jednak Pani Profesor poleciła na to stanowisko prof. R. Galona. W związku z tym, że prof. R. Galon zrezygnował z kandydowania na przewodniczącego, motywując swą decyzję niedawnym powrotem do Polski i brakiem orientacji w życiu geograficznym w Polsce, Walne Zebranie przez aklamację wybrało pierwszego Przewodniczącego Oddziału PTG w Toruniu – prof. M. Kiełczewską-Zaleską, a prof. R. Galon został Zastępcą Przewodniczącej. Na stanowisko Sekretarza został wybrany mgr Władysław Mrózek, a na jego zastępcę mgr L. Roszko. Funkcję Skarbnika powierzono Bernadecie Cywińskiej. Członkami Zarządu zostali mgr H. Calińska i dr W. Okołowicz. Ponadto wyodrębniono główne obszary rozwijania działalności OT PTG – Przewodniczącą Wydziału Spraw Naukowych została wybrana prof. M. Kiełczewska-Zaleska, a Wydziału Spraw Geografii Szkolnej – wizytator mgr L. Klima.

W 70-letniej historii OT PTG skład Zarządu zmieniał się wielokrotnie (tab. 2), przy czym rotacja składu była dość duża, zwłaszcza w początkowych latach istnienia Oddziału. Częste zmiany były też typowe dla okresów wzmożonej aktywności naukowo-organizacyjnej Oddziału, zwłaszcza związanych z organizacją ogólnopolskich zjazdów PTG. W takich sytuacjach miało miejsce uzupełnianie składu Zarządu o osoby dedykowane do realizacji podejmowanych przedsięwzięć. Poza tym zmiany w składzie Zarządu zazwyczaj dokonywały się po upływie kadencji. Inaczej było w 1994 r., kiedy to wskutek wypadku samochodowego zginął ówczesny przewodniczący prof. Cz. Pietrucień. Wówczas funkcję tę objął dotychczasowy sekretarz drZ. Babiński.

Tab. 2. Zarząd OT PTG w latach 1946-2016

Rok	Przewodniczący	Zastępca Przewodniczącego	Sekretarz	Skarbnik	Członkowie Zarządu	Komisja Rewizyjna
1946	M. Kiełczewska	R. Galon	W. Mrózek	L. Roszko	H. Calińska, W. Okołowicz	b.d.
1947	M. Kiełczewska R. Galon	W. Sperczyński	W. Mrózek	L. Roszko	H. Calińska, B. Cywińska	b.d.
1948	R. Galon	W. Gorczyński,	W. Mrózek	L. Roszko	H. Calińska,	b.d.

		W. Okolowicz, W. Sparczyński			B. Cywińska, I. Łaganowska	
1949	R. Galon	W. Gorczyński, W. Sparczyński	W. Mrózek	L. Roszko	H. Calińska, B. Cywińska, I. Łaganowska	b.d.
1950	R. Galon	W. Gorczyński, M. Kiełczewska W. Okolowicz, W. Sparczyński	E. Kwiatkow- ska	L. Roszko	H. Calińska, B. Cywińska, I. Łaganowska	b.d.
1951 - 1952	R. Galon	W. Gorczyński, M. Kiełczewska W. Okolowicz, W. Sparczyński	E. Kwiatkow- ska	Z. Churski	L. Roszko W. Mrózek I. Łaganowska	b.d.
1953	R. Galon	W. Gorczyński, M. Kiełczewska W. Sparczyński	K. Kalinowska	Z. Churski	Tywoński L. Roszko W. Mrózek E. Kwiatkowska S. Tyczyński	b.d.
1954	S. Majdanowski	Tywoński	K. Kalinowska	Z. Churski	S. Kopczyński, J. Nowicka	b.d.
1955	S. Majdanowski	J. Szafraniec	K. Kalinowska	Z. Churski		b.d.
1956	S. Majdanowski	Z. Walasowa	K. Kalinowska	Z. Churski	G. Wawrzyński	b.d.
1957	S. Majdanowski L. Roszko	S. Tyczyński	K. Kalinowska	Z. Churski	G. Wawrzyński	b.d.
1958 - 1959	L. Roszko	W. Mrózek	K. Kalinowska	Z. Churski	G. Wawrzyński	b.d.
1960	L. Roszko	W. Mrózek	K. Kalinowska	A. Tomczak	G. Wawrzyński	b.d.
1961	R. Galon	W. Mrózek	K. Kalinowska	A. Tomczak	G. Wawrzyński	b.d.
1962	R. Galon	W. Mrózek W. Niewiarow- ski	K. Kalinowska	A. Tomczak	G. Wawrzyński L. Roszko Z. Walasowa	b.d.
1963	R. Galon	W. Mrózek W. Niewiarow- ski	K. Kalinowska	A. Tomczak	G. Wawrzyński	b.d.
1964 - 1965	R. Galon	L. Roszko G. Wawrzyński	K. Kalinowska	H. Ziemińska	S. Tyczyński Z. Walasowa A. Jankowski E. Kwiatkowska	b.d.
1966	R. Galon	L. Roszko G. Wawrzyński	Z. Churski	T. Murawski	A. Jankowski E. Kwiatkowska M. Liberacki I. Łaganowska J. Szupryczyński S. Tyczyński Z. Walasowa W. Mrózek	b.d.
1967 - 1968	R. Galon	L. Roszko W. Mrózek	Z. Churski	T. Murawski	A. Jankowski E. Kwiatkowska M. Liberacki I. Łaganowska J. Szupryczyński S. Tyczyński Z. Walasowa G. Wawrzyński	b.d.
1969 - 1970	W. Mrózek	E. Kwiatkowska S. Tyczyński	Z. Churski	T. Murawski	S. Kopczyński S. Lewandowski M. zewiecki Z. Walasowa I. Łaganowska A. Jankowski	b.d.

1971	W. Mrózek	E. Kwiatkowska S. Tyczyński	Z. Churski	T. Murawski	J. Dąbrowska S. Kopczyński S. Lewandowski I. Łaganowska A. Jankowski	b.d.
1972	R. Galon	W. Niewiarowski L. Roszko J. Szupryczyński	A. Tomczak Cz. Pietrucień	E. Wiśniewski	E. Świtalski W. Mrózek	b.d.
1973 - 1974	R. Galon	W. Niewiarowski L. Roszko J. Szupryczyński	A. Tomczak	E. Wiśniewski	E. Świtalski W. Mrózek Cz. Pietrucień	b.d.
1975 - 1977	W. Niewiarowski	Z. Churski	Cz. Pietrucień	J. Falkowski	S. Regel B. Połetek	b.d.
1978 - 1981	W. Niewiarowski	Z. Churski	A. Olszewski	J. Falkowski	E. Świtalski J. Szczepkowski	B. Kalinowski Z. Churska U. Niewiarowska
1981 - 1984	Z. Churski	J. Szczepkowski	H. Rochnowski	M. Banach	T. Celmer A. Zwoliński	
1984 - 1987	Z. Churski	J. Szczepkowski	W. Marszelewski	M. Banach	E. Wiśniewski L. Anzejewski	Z. Churska U. Niewiarowska T. Wilczyńska
1987 - 1990	Z. Churski	E. Wiśniewski	W. Marszelewski	M. Banach	E. Prażuch L. Anzejewski J. Stachowski	K. Becmer U. Niewiarowska M. Wojciechowicz
1990 - 1993	Z. Churski	J. Szczepkowski	K.R. Lankauf	M. Banach	R. Glazik E. Prażuch Z. Preisner	Z. Komoszyńska K. Becmer
1993 - 1994	Cz. Pietrucień	H. Rochnowski	Z. Babiński	J. Kowalewska Z. Kozieł	D. Szymańska J. Szczepkowski	Z. Komoszyńska E. Prażuch L. Stadnicka-Kozłowska
1994 - 1996	Z. Babiński	H. Rochnowski	Z. Kozieł	J. Kowalewska K. Czetwertyńska	D. Szymańska J. Szczepkowski P. Wiśniewski	Z. Komoszyńska E. Prażuch L. Stadnicka-Kozłowska
1996 - 1999	H. Rochnowski	L. Stadnicka-Kozłowska	Z. Kozieł	E. Prażuch M. Kozieł	Z. Babiński Z. Preisner A. Stańczyk	M. Banach J. Antoszevska E. Świtalski
1999 - 2002	H. Rochnowski	Z. Preisner	A. Stańczyk	J. Antoszevska A. Witt	L. Stadnicka-Kozłowska W. Gierańczyk	E. Świtalski H. Politowska M. Banach
2002 - 2005	H. Rochnowski	A. Olszewski	A. Stańczyk	W. Gierańczyk	Z. Preisner U. Pietrucień L. Stadnicka-Kozłowska	E. Świtalski H. Politowska J. Antoszevska
2005 - 2008	H. Rochnowski	A. Olszewski	A. Stańczyk	W. Gierańczyk	Z. Podgórski L. Stadnicka-Kozłowska E. Prażuch	E. Świtalski H. Politowska J. Antoszevska
2008 - 2011	H. Rochnowski	Z. Podgórski	S. Piszczek	W. Gierańczyk	A. Stańczyk	E. Świtalski H. Politowska J. Antoszevska

2011 - 2015	W. Gierańczyk	R. Glazik	S. Piszczek	R. Stańczyk	E. Prażuch B. Szyda M. Świtoniak	E. Świtalski H. Politowska J. Antoszevska
2015 - 2018	W. Gierańczyk	J. Falkowski A. Stańczyk	Wieńczysław Gierańczyk	B. Szyda	Cz. Adamiak H. Politowska M. Świtoniak	E. Świtalski I. Mazanek

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych OT PTG.

Analiza historii zmian składu Zarządu OT PTG pozwala stwierdzić, że funkcja przewodniczącego należała do bardziej stabilnych. Często te same osoby pełniły ją przez kilka kadencji. Wielokrotnie przewodniczącymi byli: prof. R. Galon, prof. H. Rochnowski, prof. Z. Churski, prof. W. Niewiarowski oraz dr W. Gierańczyk.

2.2. Przewodniczący

W dotychczasowej historii OT PTG funkcje Przewodniczącego pełniło 11 osób. Wśród nich:

MARIA KIELCZEWSKA-ZALESKA (1906-1980)⁵

ur. 30 VIII 1906, Środa Wielkopolska, zm. 13 XII 1980, Warszawa

Przewodnicząca OT PTG w latach 1946-1947



Źródło: <http://www.ptg.geo.umk.pl/historia.htm>

Związana ze środowiskiem toruńskich geografów od 1946, kiedy to tuż po habilitacji otrzymała nominację na profesora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W okresie 1946-1961 była kierownikiem Katedry Antropogeografii. Równocześnie w latach 1948-1950 prowadziła Katedrę Geografii Ekonomicznej w Akademii Nauk Politycznych w Warszawie. Od 1954 r. brała udział w pracach Instytutu Geografii PAN, łącząc początkowo swe zajęcia w Toruniu i w Warszawie. W 1961 r. zrezygnowała z pracy w Toruniu i objęła kierownictwo Zakładu Geografii Osadnictwa i Ludności w Instytucie Geografii PAN.

Od początku działalności naukowej prof. Maria Kielczewska-Zaleska wybrała specjalizację w zakresie geografii człowieka, rozszerzając z czasem swe zainteresowania na historię. Jej dorobek obejmuje ponadto prace z geografii politycznej i regionalnej.

⁵ Opracowano na podstawie: Leszczycki S., 1976, Maria Kielczewska-Zaleska, Przegląd Geograficzny, t. XLVIII, z. 4, PWN, Warszawa, s. 365-367.

Prof. M. Kielczewska-Zaleska brała udział w pracach wielu towarzystw naukowych w Toruniu, Poznaniu i w Warszawie. Oprócz Polskiego Towarzystwa Geograficznego była aktywnym członkiem Rady Naukowej Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich oraz Wojewódzkich Radach Naukowych w Olsztynie i w Bydgoszczy (Leszczycki, 1976).

RAJMUND GALON (1906-1986)⁶

ur. 14 VIII 1906, Rynek (pow. Lubawa), zm. 19 VI 1986, Toruń

Przewodniczący Zarządu Głównego PTG w latach 1953-1959

Przewodniczący OT PTG w latach 1947-1953, 1961-1968 i 1972-1974

Zastępca Przewodniczącego OT PTG w latach 1946-1947

Honorowy członek PTG (1965)

Medal PTG (1965)



Źródło: <http://www.home.umk.pl/~zgipc/Geomorfologia/>

Związany z Toruniem od 1946 r., kiedy jako profesor objął Katedrę Geografii Fizycznej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. W latach 1952-1959 był kierownikiem Zespołu Katedr Geografii, a od 1969 do 1975 dyrektorem przez siebie utworzonego Instytutu Geografii. W 1976 r. przeszedł na emeryturę. Pracował w Instytucie do ostatnich dni swego życia prowadząc wykłady, seminaria i konwersatoria. Profesor Rajmund Galon stworzył poważny ośrodek badawczy specjalizujący się w zakresie geografii fizycznej, zwłaszcza geomorfologii i badań czwartorzędu. W 1953 r., kiedy powstał Instytut Geografii Polskiej Akademii Nauk prof. Rajmund Galon zgodził się objąć kierownictwo jego pracowni, tj.

⁶ Opracowano na podstawie: Sprawozdania TNT, Działalność profesora Rajmunda Galona w Towarzystwie Naukowym w Toruniu, nr 41, s. 81-85; Churski Z., 1987, Rajmund Galon (1906-1986), Przegląd Geograficzny, t. 59, z. 3, s. 347-349; Klimaszewski M. 1987, Osiągnięcia naukowe profesora Rajmunda Galona w zakresie geomorfologii, Przegląd Geograficzny t. 59, z. 3, s. 441-447; Leszczyki S., 1987, Rajmund Galon (1906-1986), Nauka Polska, R. 35, nr 3/4, s. 253-255; Niewiarowski W., 1986, Rajmund Galon (1906-1986), Czołopismo Geograficzne, t. 58, z. 1, s. 108-111.

Zakładu Geomorfologii i Hydrologii Niżu w Toruniu. Zakład ten prowadził od 1953 do 1968 r., a więc przez 15 lat.

Prof. Rajmund Galon miał ogromny dorobek naukowy. Opublikował 180 rozpraw i artykułów naukowych. Poza głównym zainteresowaniem geografiami fizyczną, a szczególnie geomorfologią i czwartorzędem, napisał także kilka opracowań z klimatologii i hydrografii (limnologii). Szerokie horyzonty Profesora sprawiły, że interesował się również geografiami regionalną, kartografią oraz antropogeografią i geografiami człowieka, rozpatrując działalność ludzką w środowisku geograficznym.

Sporo czasu i energii poświęcał popularyzacji wiedzy geograficznej, czego dowodem jest opublikowanie ponad 200 notatek i artykułów popularnych oraz wygłoszenie wielu odczytów, pogadanek i dyskusji w Polsce i za granicą.

W ciągu wieloletniej pracy na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu położył wielkie zasługi na polu kształcenia młodej kadry. Wykształcił blisko 160 magistrów geografii, promował 23 doktorów nauk geograficznych, przeprowadził habilitacje kilku docentów. Dokonał oceny około 80 prac doktorskich, habilitacyjnych oraz dorobku naukowego kilkunastu kandydatów na profesorów szkół wyższych.

Pełnił wiele funkcji. W latach 1952-1954 był prorektorem UMK ds. nauki. Przez wiele kadencji był członkiem senatu UMK, a w latach 1953-1975 naczelnym redaktorem wydawnictw uniwersyteckich. Poza pracą w Uczelni był w latach 1943-1950 dyrektorem Wojewódzkiej Dyrekcji Planowania Przestrzennego w Bydgoszczy. W 1969 r. został powołany na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk. W 1980 r. zaś został wybrany na członka rzeczywistego PAN.

Dorobek dydaktyczno-naukowy Profesora został doceniony przez Ministra Szkolnictwa Wyższego i Nauki dwukrotnie nagrodami w latach 1957 i 1975, a uniwersytety w Poznaniu i Toruniu przyznały mu godność doktora honoris causa. Przez wszystkie lata, mimo intensywnej pracy uniwersyteckiej, stale pełnił różne funkcje organizacyjne i społeczne. Zajmował się m.in. Polskim Towarzystwem Geograficznym, najpierw w Poznaniu, później w Toruniu – był np. organizatorem dwóch ogólnopolskich zjazdów geografów, w Toruniu i Szczecinie (1947) oraz w Toruniu (1973). W latach 1953-1959 przewodniczył Zarządowi Głównemu PTG. Przyczynił się do rozwoju Towarzystwa i utrzymania jego sprawnej działalności. W 1965 r. został honorowym członkiem PTG.

WŁADYSŁAW MRÓZEK (1909-2001)⁷

ur. 13 XII 1909, Nowy Bogumin, zm. 2001, Toruń

Przewodniczący OT PTG w latach 1969-1972

Medal PTG (1995)

Złota Odznaka PTG (1969)



Źródło: Głos Uczelni, R. 10, nr 9, UMK

Studia geograficzne rozpoczął na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego, po odbyciu służby wojskowej. W 1935 r. uzyskał tytuł magistra filozofii w zakresie geografii. Po ukończeniu studiów aż do wybuchu II wojny światowej był współpracownikiem naukowym Instytutu Geografii tegoż uniwersytetu. Po wojnie osiedlił się w Toruniu i podjął tu pracę w toruńskich szkołach. W 1946 r. rozpoczął zajęcia na UMK w Katedrze Antropogeografii. Stopień doktora uzyskał w 1951 r. W 1957 r. zaczął organizować od podstaw Zakład Hydrografii, którego kierownikiem został w 1968 r. Funkcję tę pełnił do przejścia na emeryturę w 1980 r.

Doc. W. Mrózek w swoim dorobku naukowym pozostawił ok. 35 publikacji. Należał do starszego grona geografów o szerokich zainteresowaniach, pracując twórczo w różnych dziedzinach nauk o Ziemi. Najwięcej uwagi poświęcił jednak badaniom hydrograficznym. Wypromował jednego doktora, 114 studentów pod jego kierunkiem uzyskało tytuł magistra w zakresie hydrografii.

⁷ Opracowano na podstawie: Falkowski J., Niewiarowski W., 2001, Doc. dr Władysław Mrózek (1909-2001), Głos Uczelni, R. 10, nr 9, UMK, s. 20.

W czasie pracy na UMK pełnił wiele funkcji. Był m.in. kierownikiem Rolniczych Zakładów Doświadczalnych UMK i kierownikiem Stacji Naukowo-Badawczej Wydziału BiNoZ w Siemionkach.

Obok PTG działał też w innych organizacjach, m.in. Towarzystwie Naukowym Torunia, Towarzystwie Przyrodników im. Mikołaja Kopernika, Towarzystwie Wiedzy Powszechnej, Związku Nauczycielstwa Polskiego.

STEFAN MAJDANOWSKI (1914-1957)⁸

ur. 22 XI 1914, Dębicz (woj. wielkopolskie), zm. 7 VII 1957, Toruń

Przewodniczący OT PTG w latach 1954-1957



Źródło: Mrózek W., 1958, Stefan Majdanowski, *Czasopismo Geograficzne*, 29, s. 130

Pracę na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu rozpoczął w 1953 r., przechodząc z Uniwersytetu Poznańskiego. Kierował Zakładem Geografii Regionalnej oraz pełnił obowiązki kierownika Katedry Meteorologii i Klimatologii w Katedrze Geografii Fizycznej. W latach 1954-1955 był prodziekanem Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. Zmarł nagle w 1957 r. Główne obszary jego zainteresowań naukowych to geomorfologia, hydrografia i kartometria, ale także klimatologia.

Doc. S. Majdanowski angażował się w działalność stowarzyszeń promujących naukę. Obok PTG był członkiem Towarzystwa Naukowego Torunia, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Towarzystwa Przyrodników im. M. Kopernika, Towarzystwa Wiedzy

⁸ Opracowano na podstawie: Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego Torunia, 11, 1–4, S. Majdanowski, Toruń 1959, s. 81–83; Mrózek W., 1958, Stefan Majdanowski, *Czasopismo Geograficzne*, 29, s. 130–134; Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945–2004. Materiały do biografii, 2006, Majdanowski Stefan, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 434; Szupryczyński J., 2011, Stefan Majdanowski, *Przegląd Geograficzny*, 83, 3, s. 411–413.

Powszechnej, Polskiego Towarzystwa Hydrograficzno-Meteorologicznego, Polskiego Towarzystwa Geologicznego.

LUDMIŁA ROSZKO (1913-2000)⁹

ur. 15 VI 1913, Wilno, zm. 19 XII 2000, Toruń

Przewodnicząca OT PTG w latach 1957-1960

Zastępca Przewodniczącego OT PTG w latach 1964-1968

Złota Odznaka PTG (1968)

Medal PTG (1995)



Źródło: <http://www.torun.pl/pl/ludmila-roszko-1913-2000>

Absolwentka Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Od początku II wojny światowej członek Armii Krajowej, skierowana do pracy w tajnym nauczaniu. W 1945 r. objęła asysturę w Katedrze Geografii Fizycznej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie w 1955 r. uzyskała stopień naukowy docenta. Była prześladowana politycznie – ówczesne władze kilkakrotnie nie wyrażały zgody na nadanie jej tytułu profesora, mimo ogromnego jej dorobku naukowego i dydaktycznego.

⁹ Opracowano na podstawie: Ludmiła Roszko (1913-2000). Wybitny geograf i współzałożycielka Instytutu Miłosierdzia Bożego w setną rocznicę urodzin, 2013, pod red. W. Polaka, W. Rozyńkowskiego, W. Wysoty, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

Ludmiła Roszko to wybitny geograf w dziedzinie geomorfologii glacialnej. Główne kierunki jej badań to zasięgi zlodowaceń i ich faz recesyjnych, kartowanie morfologiczne, zagadnienia zastoisk, erozja gleb, a także fizjografia powierzchni.

Przez całe swe życie prowadziła szeroką działalność społeczną. Obok aktywności w PTG była członkiem Towarzystwa Naukowego Torunia, Komitetu Badań Czwartorzędu PAN, a także współzałożycielką Koła PTTK na UMK, któremu przewodniczyła w latach 1955-1957. Ofiarnie wspomagała studiującą młodzież oraz potrzebujących w Polsce i za granicą, a szczególnie na Wschodzie – była członkiem Społecznego Komitetu Pomocy Repatriantom przy PKC. Wspierała wiele inicjatyw kościelnych. Była żarliwą czcicielką i apostołką Bożego Miłosierdzia, związaną z grupą błogosławionego ks. prof. Michała Sopoćki w Wilnie i współzałożycielką Instytutu Miłosierdzia Bożego.

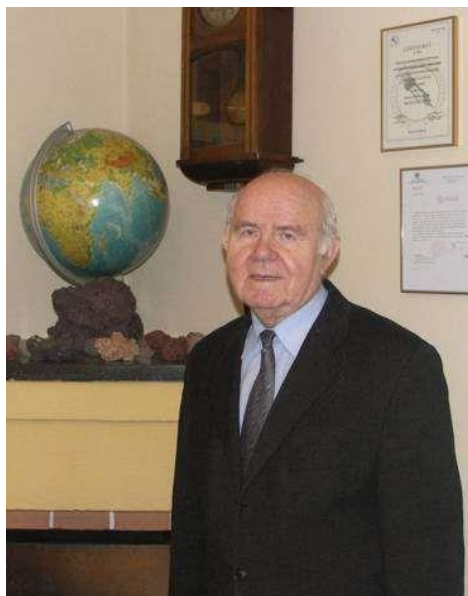
WŁADYSŁAW NIEWIAROWSKI (1924-2015)¹⁰

ur. 24 VI 1924, Ciukantowicze (Białoruś), zm. 26 III 2015, Toruń

Przewodniczący OT PTG w latach 1975 - 1981

Zastępca Przewodniczącego OT PTG w latach 1962-1963, 1972-1974

Medal PTG (1995)



Źródło: <http://www.home.umk.pl/~zgipc/Geomorfologia/>

¹⁰ Opracowano na podstawie: Galon R, 1987, Sylwetka naukowa prof. dr hab. W. Niewiarowskiego, AUNC Geografia 20, s. 3-5. Churski Z., 1994, Prof. dr hab. W. Niewiarowski w 70 rocznicę urodzin, AUNC Geografia 27, s. 7-11.

W 1952 roku uzyskał tytuł magistra filozofii z zakresu geografii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, po czym został zatrudniony na stanowisku aspiranta w Katedrze Geografii Fizycznej tej uczelni. Stopień doktora uzyskał na UMK w 1959 r., habilitował się w 1965 r. W roku 1972 uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1988 profesora zwyczajnego nauk o Ziemi.

Specjalizował się w geografii fizycznej, geologii i paleogeografii czwartorzędu oraz geomorfologii, w tym zwłaszcza w zakresie badań stratygrafii i paleogeografii czwartorzędu. Jego dorobek naukowy obejmuje około 200 cenionych w Polsce i za granicą prac naukowych. Wśród nich jest kilka monografii, ponad 70 rozpraw i artykułów naukowych oraz 5 map. Głównymi obszarami badań profesora były tereny ostatniego zlodowacenia, m.in. Pojezierze Chełmińskie, Dobrzyńskie, Brodnickie, Kujawy i wschodnia część Pojezierza Gnieźnieńskiego. Poza obszarami Polski interesowały go także: obszar całego Peribalticum oraz Spitsbergen, gdzie zbierał materiały podczas dwóch Toruńskich Wypraw Polarnych w 1978 i 1985 roku.

Prof. W. Niewiarowski na UMK pełnił wiele funkcji organizacyjnych. W latach 1972-1975 był dziekanem Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMK, był także dyrektorem (1975-1987) oraz wicedyrektorem (1970-1972) Instytutu Geografii. Kierował w nim Zakładem Geomorfologii (1970-1976), Zakładem Geomorfologii i Geografii Fizycznej (1976-1990), a następnie Zakładem Geografii Fizycznej i Paleogeografii Czwartorzędu (1990-1994).

Obok PTG, w którym zaangażowany był jako przewodniczący, zastępca przewodniczącego, skarbnik, przewodniczący Komisji Geografii Stosowanej OT PTG, członek Zarządu Komisji Geomorfologii Stosowanej przy ZG PTG, ale także organizator wielu krajowych i zagranicznych wycieczek. Był aktywnym członkiem wielu innych towarzystw, takich jak: Komitet Nauk Geograficznych PAN, Komitet Badań Czwartorzędowych PAN, INQUA – International Association on Quaternary Research, Komitet Ochrony Przyrody.

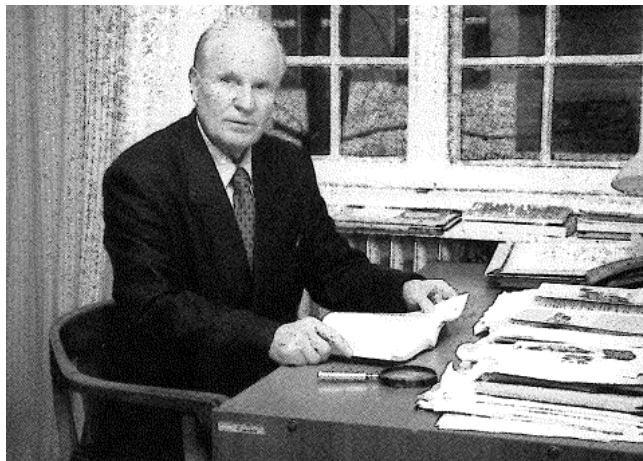
ZYGMUNT CHURSKI (1927-2006)¹¹

ur. 29 IV 1927, Piaski (woj. mazowieckie), zm. 8 II 2006, Toruń

Przewodniczący OT PTG w latach 1981-1993

Zastępca Przewodniczącego OT PTG w latach 1975-1980

Złota Odznaka (1970)



Źródło: AUNC Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Geografia XXIX, z. 103, s. 5.

We wrześniu 1948 r. został przyjęty na I rok geografii na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy UMK. Od I r. studiów brał udział w badaniach naukowych, zdobywając doświadczenie szczególnie w prowadzeniu terenowych prac badawczych i wykonywaniu map tematycznych. Pracę dydaktyczną na Uniwersytecie. rozpoczął po II r. studiów, na stanowisku zastępcy asystenta w Katedrze Geografii Fizycznej. W 1952 r. uzyskał stopień magistra filozofii w zakresie geografii i stanowisko asystenta. W latach 1952-1962 pracował w Zakładzie Geomorfologii, a od 1957 r. aż do emerytury w Zakładzie Hydrografii (później Zakładzie Hydrografii i Gospodarki Wodnej), którego był kierownikiem od 1981 r.

Stopień doktora habilitowanego uzyskał w 1974 r., tytuł profesora nadzwyczajnego w 1990 r., a profesora zwyczajnego w 1994 r.

Jego zainteresowania naukowe były bardzo rozległe. Prace naukowe poświęcone były w większości hydrologii i gospodarce wodnej, w których uwzględniał także wpływ antropopresji na stosunki wodne. Ale w swoim dorobku posiada także publikacje z zakresu geologii i geomorfologii, kartografii i teledetekcji, hydrologii i gospodarki wodnej, a także z

¹¹ Opracowano na podstawie: Grześ M., Skowron R., 1999, Profesor zw. dr hab. Zygmunt Churski, AUNC Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Geografia XXIX, z. 103, s. 7-14.

glacjologii i paleogeografii. Wiele jest też prac z pogranicza geomorfologii i hydrologii. Ich wyniki przedstawił w ponad 120 publikacjach. Poza publikacjami prof. Z. Churski wykonał ok. 100 opracowań naukowo-badawczych dla potrzeb gospodarki.

Prof. Z. Churski był nieocenionym dydaktykiem. Pod jego kierunkiem studia magisterskie w zakresie hydrologii i gospodarki wodnej ukończyło ponad 200 osób. Był także promotorem 3 doktoratów i recenzentem wielu rozpraw doktorskich i habilitacyjnych.

Niezależnie od zajęć dydaktycznych pełnił wiele funkcji związanych z działalnością naukową i dydaktyczno-wychowawczą: był wicedyrektorem Instytutu Geografii ds. dydaktyczno-wychowawczych (1975-1981), członkiem państwowej komisji ds. nauczycieli (1976), członkiem rady naukowo-metodycznej Podyplomowego Studium Pedagogicznego (1980), uczestniczył w Radzie Zespołów Kierunkowych Centralnego Ośrodka Metodycznego Studiów Nauczycielskich przy WSP w Krakowie (1980-1983), pełnił funkcję przewodniczącego Komitetu Okręgowego Olimpiady Geograficznej (1973-1987). Od 1981 do 1997 roku był kierownikiem Zakładu Hydrologii i Gospodarki Wodnej, a w latach 1987-1997 pełnił funkcję Dyrektora Instytutu Geografii UMK.

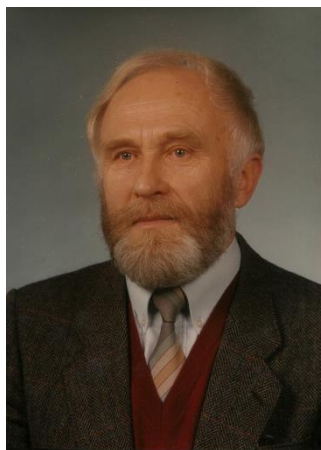
Ponadto od roku 1989 był przedstawicielem Polski w Europejskiej Sieci Asocjacji Nauczycieli Geografii EUROGEO w Brukseli, powołanej przez Unię Europejską w 1979 r. i zrzeszającej Europejskie Stowarzyszenia Nauczycieli Geografii. Na Kongresie Międzynarodowej Unii Geograficznej (MUG) w Hadze (1996 r.) został wybrany na członka Komisji Edukacji MUG na lata 1996-2000. Był także przewodniczącym Komisji ds. Zagospodarowania Wisły przy Radzie Regionalnej Pomorza Nadwiślańskiego (1990-1993). W latach 1992-1994 został powołany na członka Komisji Ekspertów Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Profesor Z. Churski był także aktywny w Polskim Towarzystwie Geograficznym, do którego należał od 1950 roku. W latach 1952-1954 był skarbnikiem Oddziału Toruńskiego, w latach 1966-1971 sekretarzem Oddziału, w latach 1966-1976 przewodniczącym Sekcji Fotointerpretacji, w latach 1975-1980 wiceprzewodniczącym Oddziału w Toruniu, a w latach 1981-1993 przewodniczącym tegoż Oddziału. Był także członkiem Polskiego Towarzystwa Geofizycznego, Towarzystwa Naukowego w Toruniu i Towarzystwa Wiedzy Powszechnej.

CZESŁAW PIETRUCIEŃ (1938-1994)

ur. 14 II 1938, Grodno, zm. 14 II 1994, Łódź

Przewodniczący OT PTG w latach 1993-1994



Źródło: archiwum R. Pietrucienia

Studiował geografię na Uniwersytecie Łódzkim, a później na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. W tym drugim rozpoczął pracę w 1961 r. jako asystent w Instytucie Geografii. Naukowo interesowała go hydrologia – zwłaszcza dynamika i ustrój termiczny wód podziemnych, dynamika i uwarunkowania transportu fluwialnego, hydrologia obszarów polarnych, obszary podmokłe i ich przeobrażenia w wyniku antropopresji. Tematyka ta była przedmiotem rozpraw: doktorskiej i habilitacyjnej. Stopień naukowy doktora Cz. Pietrucień uzyskał w 1968 r., a doktora habilitowanego w 1982 r. Ponadto Cz. Pietrucień był badaczem polarnym. W 1975 roku brał udział w pierwszej Toruńskiej Wyprawie Polarnej. Podczas niej kierował grupą północną, która koncentrowała się na badaniach hydrologicznych i glaciologicznych. W 1975 roku z jego inicjatywy pod morenami lodowca Aavatsmarka powstał specjalnej konstrukcji domek, który stał się zaczątkiem stacji działającej do dzisiaj. W latach 1978-1979 oraz w roku 1992 prowadził badania w zakresie dynamiki wód podziemnych strefy brzegowej (wattowej) Morza Północnego na Uniwersytecie Chrystiana Albrechta w Kilonii jako stypendysta Fundacji im. Aleksandra Humboldta. Zainteresowania badawcze Cz. Pietrucienia wykraczały poza hydrologię i obejmowały geografię regionalną Afryki i Australii. Był pomysłodawcą i organizatorem oraz kierownikiem wyprawy toruńskich geografów na kontynent australijski – „Toruń Geographical Expedition – Australia 88”.

Cz. Pietrucień był aktywnym działaczem w Polskim Towarzystwie Geograficznym. Już w latach 70. XX w. funkcjonował w strukturach Zarządu OT PTG. Po raz pierwszy został sekretarzem w 1972 r., kiedy powołano go na to stanowisko z powodu organizacji XI Zjazdu PTG w Toruniu oraz drugi raz w latach 1975-1978. Przewodniczącym Oddziału był w latach 1993-1994.

Był także członkiem Towarzystwa Naukowego Torunia, Klubu Polarnego Polskiego Towarzystwa Geofizycznego, Towarzystwa Przyjaciół Nauk o Ziemi.

ZYGMUNT BABIŃSKI

ur. 5 V 1948 roku, Łąg (pow. Chojnice)

Przewodniczący OT PTG w latach 1994-1996

Złota Odznaka PTG (1996)



Źródło: http://www.ukw.edu.pl/pracownicy/strona/zygmunt_babinski/

W 1971 r. został magistrem geografii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Następnie naukowo związany był z Instytutem Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk. Tam zdobył kolejno stopnie: doktora – w 1980 r., doktora habilitowanego – w 1993 r. tytuły: profesora tytularnego – w 2004 r., profesora zwyczajnego – w 2005 r. W latach 1971-1998 pracował w Zakładzie Geomorfologii i Hydrologii Niżu IGiPZ PAN w Toruniu. Następnie związał się z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Bydgoszczy (później Akademią Bydgoską, która z kolei weszła w struktury Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy). Pełnił tam różne funkcje. Był m.in. dyrektorem Instytutu Geografii, kierownikiem Zakładu Hydrologii i Ochrony Wód, kierownikiem Katedry Rewitalizacji Dróg Wodnych, dziekanem Wydziału Kultury Fizycznej, Zdrowia i Turystyki

UKW (2012-2016), a od 1.12.2016 ponownie jest kierownikiem Katedry Rewitalizacji Dróg Wodnych. Jest twórcą unikatowego w skali europejskiej kierunku inżynierskiego na UKW – rewitalizacja dróg wodnych.

Autor ponad 200 prac naukowych w zakresie badań współczesnych procesów korytowych rzek, wpływu prac regulacyjnych i zapór na zmiany koryt rzecznych, transportu rumowiska wleczonego, głównie Dolnej Wisły. Przedmiotem jego zainteresowań naukowych są współczesne procesy korytowe, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu zapór na procesy erozyjne poniżej zbiorników (głównie na przykładzie Zbiornika Włocławskiego), występowanie i degradacja wieloletniej zmarzliny w Mongolii, formy zmarzlinowe typu pingo, a od 2007 roku rewitalizacja dróg wodnych. W tym temacie wygłaszał referaty m.in. na forum Unii Europejskiej, w Senacie i Sejmie RP, Sejmiku woj. kujawsko-pomorskiego.

Prof. Z. Babiński chętnie angażuje się w działalność popularyzatorską. Jest członkiem wielu stowarzyszeń. Obok PTG, do którego wstąpił w 1970 r. i pełnił funkcje: sekretarza OT PTG (1992-1994), przewodniczącego OT PTG (1994-1996), członka Zarządu OT PTG (1996-1999), jest członkiem wielu stowarzyszeń krajowych i zagranicznych, m.in. Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Polskiego Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Fińskiej, Stowarzyszenia Geomorfologów Polskich, Kujawsko-Pomorskiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej przy Marszałku Województwa, członkiem Prezydium Międzuvuzovskiego Nauczno-Koordinacyjnego Sovjeta po Problemie Erozyjnych, Ruslovych i Ustievych Processov Uniwersytetu Moskiewskiego (Rosja).

Swoją wiedzę dzieli się również jako ekspert. Jest m.in. Pełnomocnikiem Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego do spraw opracowania koncepcji utworzenia Europejskiego Centrum Rewitalizacji Dróg Wodnych, członkiem Zespołu Doradczego Marszałka Województwa ds. rewitalizacji dróg wodnych woj. kujawsko-pomorskiego, członkiem Wojewódzkiej Rady Ochrony Przyrody, członkiem Krajowej Rady Gospodarki Wodnej, a także ekspertem Global Compact Network Poland i ds. środowiska i rewitalizacji rzeki Wisły Nadwiślańskiego Związku Pracodawców Lewiatan.

Za swoją działalność naukowo-organizacyjną otrzymał wiele nagród i odznaczeń w tym. m. in.: Medal Wojewody Kujawsko-Pomorskiego (2007), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (2009), Medal Komisji Edukacji Narodowej (2010), Medal Prezydenta Miasta Bydgoszczy (2012), „Poczetnyj dyplom” za zasługi w rozwoju polsko-rosyjskiej współpracy w dziedzinie nauk geograficznych (2013), Dyplom Ministerstwa Sportu i Turystyki (2014), Dyplom II Międzynarodowe Targi Żeglugi Śródlądowej i Gospodarki

Wodnej – Nagroda w kategorii Osobowość Roku Gospodarki Wodnej, Water Ways Expo 2014, Medal Kazimierza Wielkiego za zasługi dla Miasta Bydgoszczy (2015), Certyfikat zasługi „Почетная грамота” (2015), Odznakę Honorową Krzyż Związku Miast Nadwiślańskich „Przywrócić Wisłę życiu”(2016).

HENRYK ROCHNOWSKI¹²

ur. 1 VIII 1946, Bydgoszcz, zm. 13.03.2011 r., Toruń

Przewodniczący OT PTG w latach 1994-2011

Zastępca Przewodniczącego OT PTG w latach 1993-1996

Medal PTG (2008)

Złota Odznaka PTG (1991)



Źródło: Naszemiasto.pl

Studia geograficzne podjął w 1964 r. na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Po ich ukończeniu, w 1969 roku, został zatrudniony na stanowisku starszego geologa w Przedsiębiorstwie Górnictwa Naftowego Geofizyka Toruń. Rok później podjął pracę na stanowisku asystenta w Zakładzie Geografii Ekonomicznej UMK. Stopień doktora uzyskał w 1975 roku, a stopień doktora doktora habilitowanego nauk przyrodniczych w zakresie geografii w roku 1990. Od 1991 r. był profesorem nadzwyczajnym UMK.

¹² Opracowano na podstawie: Gierańczyk W., 2011, Prof. Henryk Rochnowski (1947-2011), Głos Uczelni, Rok XX (XXXVI), nr 5 (303), Maj 2011, UMK, Toruń.

Specjalizował się w geografii ekonomicznej, badaniach regionalnych, geografii przemysłu oraz geografii transportu. Opublikował ponad 120 prac naukowych, głównie z zakresu geografii przemysłu, zagadnień społeczno-ekonomicznych Polski północnej, handlu zagranicznego Polski, przekształceń przemysłu w warunkach gospodarki rynkowej, wpływu przemysłu na środowisko naturalne, monografii ośrodków i okręgów przemysłowych, a także dydaktyki geografii.

W Uniwersytecie Mikołaja Kopernika pełnił odpowiedzialne funkcje, m.in.: prodziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi, kierownika Zaocznych i Podyplomowych Studiów Geografii, kierownika Międzywydziałowych Studiów Matematyczno-Przyrodniczych i od 1998 r. kierownika Zakładu Geografii Ekonomicznej i Badań Regionalnych. Już w latach 70. XX w. przyczynił się istotnie do rozwoju Zakładu Geografii Ekonomicznej, którego powstanie zainicjowały: prof. Maria Kielczewska-Zaleska i dr Eugenia Kwiatkowska.

Profesor H. Rochnowski był aktywnym członkiem Polskiego Towarzystwa Geograficznego, od 1970 r. był członkiem Zarządu Głównego PTG oraz współzałożycielem Komisji Geografii Przemysłu PTG. Jednak najaktywniej działał w Oddziale Toruńskim PTG, któremu przewodniczył od 1995 r., wcześniej pełniąc funkcje sekretarza (1981-1984) i wiceprzewodniczącego (1994-1996). W ramach PTG był przewodniczącym Okręgowych Olimpiad Geograficznych i Nautologicznych. W uznaniu tych zasług w 1991 r. otrzymał Złotą Odznakę PTG, natomiast w 2008 r. Medal PTG.

Należał także do innych towarzystw naukowych i organizacji. Przez wiele lat był członkiem Komisji Polityki Przestrzennej i Przekształceń Regionalnych oraz Zespołu Problemowego ds. Obszarów Miejskich i Metropolitalnych KPZK PAN. Był przewodniczącym Rady Naukowej Centrum Rozwoju Lokalnego i Regionalnego w Toruniu, członkiem towarzystw naukowych w Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku. Aktywnie pracował w ramach Towarzystwa Krzewienia Świadomości Historycznej „Civitas”.

WIESŁAWA GIERAŃCZYK

ur. 12 XII 1968, Kutno,

Przewodnicząca OT PTG od 2011 r.

Medal PTG (2017)



Źródło: archiwum M. Świtoniaka

Związała się z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika jeszcze na studiach geograficznych jako student-stażysta w Zakładzie Geografii Ekonomicznej i Badań Regionalnych w Instytucie Geografii. Po ukończeniu studiów w 1992 r. podjęła pracę w Instytucie Geografii. Tytuł doktora nauk o Ziemi uzyskała w 1999 r. Jej zainteresowania badawcze związane są z geografą społeczno-ekonomiczną, w tym zwłaszcza geografą przemysłu i innowacyjnością gospodarek, ale także zagadnieniami społecznymi i geografą transportu. Z UMK związana była do 2011 r. Następnie przez kilka lat pracowała w Toruńskiej Szkole Wyższej. W tym czasie podjęła również pracę w Urzędzie Statystycznym w Bydgoszczy na stanowisku kierownika Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Badań Regionalnych. Obecnie jest kierownikiem Referatu Analiz i Badań Regionalnych tegoż Urzędu i kontynuuje swoją działalność naukowo-badawczą. Specjalizuje się w badaniach regionalnych: konsekwentnie realizuje badania nad innowacyjnością przedsiębiorstw w układach regionalnych. Nadal zajmuje się geografą przemysłu i geografą transportu, ale podejmuje też problematykę demograficzno-społeczną. Jest m.in. autorką opracowań nt. starzenia się ludności oraz przemieszczeń ludności, zarówno w kontekście migracji, jak i dojazdów do pracy. Jej dorobek naukowy stanowi ok. 100 publikacji naukowych.

Jej wiedza i doświadczenie analityczne sprawiają, że zapraszana jest w roli eksperta do gremiów wyznaczających kierunki rozwoju regionu kujawsko-pomorskiego. Była m.in. członkiem Kujawsko-Pomorskiej Rady Innowacji przy Marszałku Województwa Kujawsko-Pomorskiego, współpracowała przy aktualizacji Regionalnej Strategii Innowacji, była członkiem Zespołu ds. opracowania projektu wojewódzkiego programu wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu, wspierała wiedzę nt. miejskich obszarów funkcjonalnych w procesie tworzenia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Dr W. Gierańczyk bierze także udział z ramienia GUS w międzynarodowych projektach badawczych Eurostatu poświęconych dostępności transportowej i BigData. Jest też aktywnym trenerem resortu statystyki publicznej w zakresie statystyki opisowej i wizualizacji danych. W 2000 r. została wpisana przez Ministra Edukacji Narodowej na listę Ekspertów uczestniczących w komisjach egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych dla nauczycieli ubiegających się o awans zawodowy.

Jest aktywnym działaczem Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Od 1999 r. funkcjonuje w strukturach Zarządu OT PTG – początkowo jako skarbnik, a od 2011 r. jako przewodnicząca. Ponadto działa w zarządach Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Statystycznego, Fundacji Naukowej na Rzecz Biznesu i Innowacji oraz stowarzyszeniu KobiECE Forum Biznesu.

2.3. Komisja Rewizyjna

Komisja Rewizyjna jest powoływana do przeprowadzania kontroli całokształtu działalności ze szczególnym uwzględnieniem działalności finansowo-gospodarczej pod względem celowości, rzetelności i gospodarności. W Oddziale Toruńskim PTG Każda kadencja wiązała się ze zmianą składu **Komisji Rewizyjnej**. Z zachowanych danych wynika, że funkcję przewodniczącego Komisji Rewizyjnej najdłużej sprawował dr E. Świtalski. Pełnił ją nieustannie od 1999 r. przez 6 kadencji. Przez dwie kadencje funkcję tę pełniła mgr Z. Komoszyńska (w latach 1990-1993).

EDWARD ŚWITALSKI

ur. 24 IX 1937 Mieścisko, pow. Wągrowiec

Medal PTG (2006)

Złota Odznaka PTG (1981)

Przewodniczący Sekcji Geografii Szkolnej ZG PTG (1981-1984)



Źródło: archiwum E. Świtalskiego

Studia na kierunku geografii podjął w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku, ukończył je w 1959 r. Od 15.08.1959 r. do 30.08.1975 r. pracował jako nauczyciel geografii w Liceum Ogólnokształcącym w Koronowie. W latach 1965-1969 pełnił jednocześnie funkcję kierownika Powiatowego Ośrodka Metodycznego i kierownika Szkolnego Powiatowego Ośrodka Krajoznawczo-Turystycznego dla powiatu bydgoskiego, a od 1970 do 1972 r. był kierownikiem sekcji geografii Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Bydgoszczy. Od 1.09.1975 r. do 30.09.2000 r. pracował w Instytucie Geografii UMK w Toruniu, prowadząc wykłady i ćwiczenia z dydaktyki nauczania geografii oraz metodyki krajoznawstwa i turystyki.

Osiągnięcia naukowe dr E. Świtalskiego stanowi 77 publikacji. Wiążą się one z dydaktyką nauczania geografii oraz krajoznawstwem i turystyką. Są to artykuły, szersze opracowania w pracach zbiorowych oraz opracowania książkowe. Te ostatnie to głównie poradniki metodyczne dla nauczycieli oraz podręczniki szkolne. Osiągnięcia dydaktyczne dr. E Świtalskiego dotyczące krajoznawstwa i turystyki można podzielić na dwie grupy. Pierwsza związana jest z prowadzeniem wykładów, ćwiczeń praktycznych i warsztatów, druga z organizowaniem, przygotowywaniem i prowadzeniem imprez krajoznawczo-turystycznych.

Dr E. Świtalski aktywnie działa w Polskim Towarzystwie Geograficznym. Był przewodniczącym Sekcji Geografii Szkolnej ZG PTG (1981-1984), sekretarzem Komitetu Okręgowego Olimpiady Geograficznej (1976-2006), członkiem zarządu OT PTG (1972-1974, 1978-1981, 1996-2008), od 1999 r. pełni funkcję przewodniczącego Komisji Rewizyjnej OT PTG.

Pod egidą Polskiego Towarzystwa Geograficznego zorganizował i poprowadził 19 wyjazdów studyjnych dla nauczycieli geografii z całej Polski.

2.4. Wyróżnieni i odznaczeni

Oddział Toruński Polskiego Towarzystwa Geograficznego ma wielu wyróżniających się członków. Dwóch z nich otrzymało Członkostwo Honorowe PTG, wielu przyznano Medal PTG i Złotą Oznakę PTG. Godność **Członka Honorowego PTG**, obok prof. R. Galona, otrzymał prof. J. Szupryczyński.

JAN SZUPRYCZYŃSKI

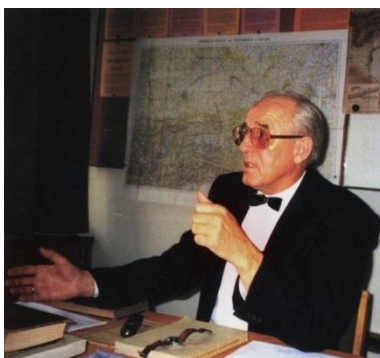
ur. 27 VI 1934 r., Chełmno

Przewodniczący Zarządu Głównego PTG w latach 1993-1996

Członkostwo Honorowe PTG (2006)

Medal PTG (1999)

Złota Odznaka PTG (1973)



Źródło: archiwum J. Szupryczyńskiego

Studiował geografię na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach 1952-1956. Zaraz po studiach został zatrudniony w Instytucie Geografii PAN. Stopień doktora uzyskał w 1962 r., a stopień doktora habilitowanego w roku 1968. W 1974 r. otrzymał

tytuł profesora nadzwyczajnego, zaś w 1982 r. tytuł profesora zwyczajnego. W latach 1956-2004 był pracownikiem naukowym w Instytucie Geografii PAN. Wieloletni kierownik w Zakładzie Geomorfologii i Hydrografii Niżu w Toruniu (1968-2004). Wypromował 15 doktorów. W 1968 roku zorganizował i uczestniczył w wyprawie PTG na Islandię. W latach 1969-2005 był członkiem Rady Naukowej IGiPZ PAN, w latach 2000-2003 jako zastępca przewodniczącego, a w latach 2003-2005 już w roli przewodniczącego. W latach 1997-1999 był zatrudniony na stanowisku profesora zwyczajnego w Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, a w latach 1999-2007 pracował w Instytucie Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Profesor J. Szupryczyński prowadził badania naukowe z zakresu geomorfologii glacialnej i glaciologii. W latach 1959, 1960, 1963, 1972, 1975 i 1978-79 uczestniczył w wyprawach naukowych na Spitsbergen. Przewodniczył trzem z nich, w tym największej polskiej wyprawie arktycznej 1978-1979 (budowa Polskiej Stacji Polarnej w Hordsundzie). W sezonach letnich 1988-1990 brał udział w międzynarodowych wyprawach w Tien-szan organizowanych przez Instytut Geografii PAN.

Wyniki swoich badań, głównie polarnych, przedstawiał na Kongresach Geograficznych MUG w Japonii (Tokio 1980) i we Francji (Paryż 1984) oraz na konferencjach regionalnych MUG w Hiszpanii, Austrii, Belgii, Czechosłowacji, Holandii, Tajlandii i ZSRR, a ponadto na uniwersytetach europejskich: w NRD (1962-1986), ZSRR (1966-1968, 1990), Szwecji (1975), Włoszech (1975-1981), Japonii (1980, 1988) i Austrii (1991, 1994). Był profesorem kontraktowym (Gastprofessor) na Uniwersytecie w Wiedniu i w Innsbrucku. Jest autorem 284 publikacji naukowych, w tym 4 książek oraz około 80 artykułów popularnonaukowych w prasie. Większość publikacji poświęcił badaniom obszarów polarnych i zlodowaconych oraz, w późniejszym okresie, historii ich eksploracji. Wśród pierwszej grupy prac dominują zagadnienia związane z geomorfologią glacialną, analizą teksturalną osadów i sedimentologią. Szczególne miejsce zajmuje analiza elementów kierunkowych w osadach morenowych. Druga grupa artykułów dotyczy odkrywania obszarów dalekiej północy, zwłaszcza archipelagu Svalbard.

W latach 1962-2016 wygłosił około 500 wykładów popularnonaukowych, głównie w ramach zebrań PTG i Towarzystwa Wiedzy Powszechnej.

W nieco ponad 70-letniej historii OT PTG kilkunastu członkom zostały przyznane **Złote Medale PTG** (tab. 3), a kilkudziesięciu Złote Odznaki PTG (tab. 4).

Tab. 3. Członkowie OT PTG odznaczeni Medalem PTG

Imię i nazwisko	Rok przyznania Medalu PTG
Rajmund Galon	1969
Stefan Kopczyński	1993
Jan Szczepkowski	1993
Janina Mahrburg	1994
Władysław Mrózek	1995
Władysław Niewiarowski	1995
Ludmiła Roszko	1995
Eugenia Kwiatkowska	1997
Jan Szupryczyński	1999
Stanisław Lewandowski	2004
Edward Świtalski	2006
Henryk Rochnowski	2008
Jan Falkowski	2009
Zdzisław Preisner	2011
Wiesława Gierańczyk	2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych OT PTG.

Tab. 4. Członkowie OT PTG odznaczeni Złotą Odznaką PTG

Imię i nazwisko	Rok przyznania Złotej Odznaki PTG
Rajmund Galon	1967
R. Burczyk	1969
Krystyna Kalinowska	1969
Stefan Kopczyński	1969
Władysław Mrózek	1969
Ludmiła Roszko	1969
Eugenia Kwiatkowska	1969
Władysław Niewiarowski	1970
S. Tyczyński	1970
Zygmunt Churski	1970
I. Łaganowska	1971
G. Wawrzyński	1971
Jan Szupryczyński	1973
I. Bondarowicz	1973
J. Nowicka	1973
H. Śmierzchalska	1973
Anna Tomczak	1973
Margarita Galonowa	1974

L. Koc	1974
Zofia Churska	1976
B. Kalinowski	1976
Stanisław Lewandowski	1976
Gabriel Wójcik	1977
J. Dąbrowska	1978
Helena Cieślak	1978
M. Liberadzka	1978
Czśław Pietrucień	1978
A. Wojdyło	1978
Antoni Olszewski	1979
Edward Wiśniewski	1979
Tadeusz Murawski	1981
Edward Świtalski	1981
Jan Falkowski	1983
Urszula Niewiarowska	1983
Tadeusz Celmer	1983
Teresa Gołębiowska	1983
Helena Królikowska	1983
Bronisław Plotek	1983
Antoni Zwoliński	1983
Urszula Nowak	1983
Władysław Wojdon	1983
Urszula Czerska	1983
Irena Wiśniewska	1983
Mieczysław Banach	1986
Wojciech Sobolewski	1986
Walentyna Przybysz	1986
Henryk Zieliński	1986
Genowefa Mróz	1986
Salomea Sujkowska	1986
Eugeniusz Drozdowski	1988
Maria Bozińska	1988
Halina Czapińska	1988
Irena Szczepkowska	1988
Anna Redzimska	1990
Leon Andrzejewski	1990
Marian Zaborski	1990
Henryk Rochnowski	1991
Anna Krutil	1993
Krzysztof R. Lankauf	1993
Zofia Komoszyńska	1994

Ewa Prażuch	1994
Urszula Rudecka	1994
Krystyna Czetwertyńska	1995
Krystyna Mocna	1995
Urszula Pietrucień	1995
Zofia Pukrop	1995
Mieczysław Sinkiewicz	1995
Daniela Szymańska	1996
Zenon Koziel	1996
Ryszard Kukier	1997
Zdzisław Preisner	1997
Janina Rutkowska	1997
Ryszard Glazik	1998
Kazimierz Marciniak	1998
Włodzimierz Marszelewski	1998
Krystyna Niedzielska	1999
Ewa Kamińska	2001
Aleksandra Lewandowska	2001
Barbara Spich	2002
Zbigniew Podgórski	2003
Krystyna Schroder	2003
Janina Antoszevska	2004
Ludmiła Kozłowska	2004
Barbara Wawrzyniak	2004
Maria Kilanowska	2008
Małgorzata Koziel	2012
Hanna Politowska	2012
Arkadiusz Stańczyk	2012
Małgorzata Gerke	2014
Maria Zakrzewska	2016
Zofia Kucharczyk	2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych OT PTG.

Obok wcześniej wspomnianych, do wyróżniających się członków OT PTG, odznaczonych zarówno Medalem PTG, jak i Złotą Odznaką PTG, należą także: doc. dr Eugenia Kwiatkowska i prof. Jan Falkowski.

EUGENIA KWIATKOWSKA (1916-2011)¹³

ur. 17 XII 1916, Chełmno; zm. 12 XI 2011, Toruń

Medal PTG (1997)

Złota Odznaka PTG (1969)



Źródło: Głos Uczelni, nr 12 (286), grudzień 2009, UMK, Toruń

Wyższe studia uniwersyteckie rozpoczęła w 1946 r. na kierunkach etnografia i etnologia. Ukończyła je w 1949 r. W 1950 r. napisała pracę magisterską z geografii. Pracę na UMK rozpoczęła już w 1947 r. jako zastępcę asystenta. W 1954 r., ze względu na to, że prof. M. Kielczewska-Zaleska podjęła drugi etat w Warszawie, przejęła de facto obowiązki kierowania Katedrą Geografii Ekonomicznej. Wykonywała większość prac organizacyjnych i dydaktycznych. Interesowała się przede wszystkim geografią osadnictwa, zarówno miejskiego, jak i wiejskiego, szczególnie umiłowała ziemię chełmińską i dobrzyńską. Poświęcony tym zagadnieniom doktorat obroniła w 1961 r. W 1972 r. otrzymała nominację na stanowisko docenta. Od 1969 do 1980 r. była kierownikiem Zakładu Geografii Ekonomicznej.

Poza Uniwersytetem Mikołaja Kopernika wykładała na uniwersytetach zagranicznych, m.in. na Węgrzech, w Rumunii, Anglii, b. Jugosławii i Niemczech. Za swoje prace naukowe otrzymała liczne nagrody i wyróżnienia. W 2007 r. uhonorowana została Medalem Uniwersytetu im. Carla von Ossietzky'ego w Oldenburgu.

Mimo dużego obciążenia obowiązkami zawodowymi partycypowała też w pracach społecznych, jako członek różnych stowarzyszeń naukowych i kulturalnych, w tym Polskiego Towarzystwa Geograficznego i Towarzystwa Naukowego Torunia. Odznaczona Medalem

¹³ Opracowano na podstawie: Szymańska D., 2009, Głos Uczelni, nr 12 (286), grudzień 2009, UMK, Toruń, s. 18.

Komisji Edukacji Narodowej. Aktywnie działała w zarządzie OT PTG. Pełniła funkcje: zastępcy przewodniczącego (1969-1972), sekretarza (1950-1952) i członka zarządu (1953, 1964-1968).

JAN FALKOWSKI

ur. 27.IV.1938 r. w Targowisku Dolnym k. Lubawy

Medal PTG (2009)

Złota Odznaka PTG (1983)



Źródło: archiwum J. Falkowskiego

Po ukończeniu studiów geograficznych w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu był zatrudniony w latach 1962-1969 w Wojewódzkiej Pracowni Planów Regionalnych w Bydgoszczy. W latach 1969-2009 pracował w Instytucie Geografii UMK osiągając poszczególne stopnie naukowe od doktora (1973), przez habilitację (1981) do profesora nauk o Ziemi (1993).

Dwukrotnie (w latach 1982-1987 i 1996-1997) pełnił funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Geografii UMK, a w latach 1997-2002 dyrektora tegoż Instytutu. Był w nim wieloletnim kierownikiem Zakładu Gospodarki Przestrzennej i Planowania Strategicznego. Od 2009 r. pracuje w Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy na stanowisku profesora zwyczajnego.

Prof. J. Falkowski specjalizuje się w geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej. Jego dorobek naukowy (210 publikacji) dotyczy głównie wybranych problemów z geografii rolnictwa, geografii obszarów wiejskich, geografii turystyki, geografii regionalnej. Monografie i artykuły naukowe dotyczą Polski, wybranych regionów Europy oraz całego świata. Ok. 50 opracowań naukowych dotyczy gospodarki i planowania przestrzennego, w tym zagadnień transformacji i restrukturyzacji systemowej, obszarów metropolitalnych, strategii rozwoju miast i gmin województwa kujawsko-pomorskiego i warmińsko-mazurskiego. Bardzo wysoko ceni sobie możliwości pracy dydaktycznej i działalności organizacyjnej.

W latach 1970-2016 odbył staże naukowe i uczestniczył w konferencjach międzynarodowych w większości uniwersyteckich ośrodków geograficznych w Europie oraz odbył podróże naukowo-turystyczne do krajów wszystkich kontynentów prócz Antarktydy. Był lub jest członkiem ponad 30 organizacji, towarzystw, komisji i rad naukowych, społecznych i regionalnych. Wypromował ok. 700 prac magisterskich, promotorem lub recenzentem kilkudziesięciu rozpraw doktorskich, habilitacyjnych, o tytuł lub stanowisko profesorskie, a także recenzji wydawniczych i eksperckich dotyczących przyznania uprawnień do nadawania stopnia doktora i doktora habilitowanego w dyscyplinie geografia oraz z zakresu gospodarki, administracji i planowania przestrzennego.

Aktywnie działa w Polskim Towarzystwie Geograficznym, którego jest członkiem od 1963 r. W 1984 r. został wybrany na przewodniczącego Komisji Geografii Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej PTG (obecnie Komisji Obszarów Wiejskich) i funkcję tę pełnił do 2001 r. W latach 2001-2012 był przewodniczącym Rady Redakcyjnej „Studiów Obszarów Wiejskich” PTG, których do 2016 r. zostało opublikowanych 40 tomów oraz członkiem Rady Redakcyjnej „Czasopisma Geograficznego”. Był długoletnim przewodniczącym Okręgowych Olimpiad Geograficznych i Nautologicznych. W uznaniu zasług dla Polskiego Towarzystwa Geograficznego otrzymał Złotą Odznakę PTG oraz Medal PTG.

2.5. Koła terenowe

W okresie swego istnienia OT PTG powołał do życia 6 kół terenowych. Najwcześniej, bo 1 kwietnia 1949 roku powstało Koło w Bydgoszczy. W dostępnych materiałach

źródłowych brak jest danych kto wówczas nim kierował. Pierwsze informacje na ten temat pochodzą z połowy lat 50. XX w. Wynika z nich, że funkcję przewodniczącego pełniły kolejno: mgr J. Nowicka (1957) oraz mgr M. Zamojska (1958). W latach 60. XX w. funkcję tę sprawował mgr J. Szczepkowski (1963-1969). W roku 1970 przewodniczącym był mgr M. Drzewiecki, zaś przez kolejne trzy lata po nim mgr J. Dąbrowska. Od połowy lat 70-tych do roku 1978 Kołem w Bydgoszczy kierował mgr R. Ciężki, którego na kolejne 2 lata zastąpiła ponownie mgr J. Dąbrowska. Od początku lat 80. XX w. kołem bydgoskim zarządzało jeszcze 7 kolejnych osób (tab. 5). Pomimo podjętych przez Zarząd OT PTG prób reaktywacji Koła w Bydgoszczy w 2009 roku uległo likwidacji.

Tab. 5. Przewodniczący Koła w Bydgoszczy

Lata	Przewodniczący Koła w Bydgoszczy
1949-1956	b.d.
1957	mgr J. Nowicka
1958	mgr M. Zamojska
1959-1962	b.d.
1963-1969	mgr J. Szczepkowski
1970	mgr M. Drzewiecki
1971-1973	mgr J. Dąbrowska
1974-1978	mgr R. Ciężki
1979-1981	mgr J. Dąbrowska
1982-1984	mgr W. Sobolewski/dr A. Zwoliński
1985-1987	mgr W. Sobolewski
1988-1993	dr A. Zwoliński
1994-1996	mgr A. Redzimska
1997-2005	mgr M. Żelska
2006-2008	mgr P. Świtalski

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych OT PTG.

Spośród przewodniczących Koła PTG w Bydgoszczy warto przybliżyć sylwetkę dr. Jana Szczepkowskiego.

JAN SZCZEPKOWSKI (1926-2009)¹⁴

ur. 12 I 1926, Poznań, zm. 9 XII 2009, Toruń

Medal PTG (1993)



Źródło: Głos Uczelni, R. 19 nr 4, kwiecień 2010, UMK, Toruń, s. 20.

W 1945 r. rozpoczął studia geograficzne na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Od 1946 r. kontynuował studia na UMK w Toruniu. Miał bardzo szerokie zainteresowania - studiował geologię, geografę i etnografię. Już na II roku studiów został zatrudniony na 1/2 etatu na stanowisku zastępcy a później młodszego asystenta w Katedrze Geologii i w Katedrze Etnografii. Tytuł magistra filozofii w zakresie geografii uzyskał w Katedrze Antropogeografii.

Wielostronność zainteresowań docenta J. Szczepkowskiego objawiała się jego aktywnością w pracy zawodowej, działaniach społecznych i badaniach naukowych. Szczególnie dał się poznać jako nauczyciel akademicki. Pracował na stanowiskach kierowniczych jako wiceprzewodniczący Wojewódzkich Komisji Planowania: w Bydgoszczy (1949-68), Kielcach (1968-1972), w Gdańsku (1972-1975) i Toruniu (1975-1982). Był wielokrotnie generalnym projektantem planów regionalnych województw bydgoskiego, gdańskiego i toruńskiego.

¹⁴ Opracowano na podstawie: Niewiarowski W., 2010, Dr Jan Szczepkowski, Głos Uczelni, R. 19 nr 4, kwiecień 2010, UMK, Toruń, s. 20.

Jego zainteresowania naukowe dotyczyły problemów geografii osadnictwa, w tym aktywizacji małych miast, klasyfikacji miast i roli funkcji administracyjnej w rozwoju miast oraz planowania regionalnego i podziałów terytorialnych. W 1975 r. uzyskał stopień doktora nauk geograficznych na Wydziale BiNoZ UMK. Napisał około 90 publikacji naukowych. Poza UMK kontakty naukowe utrzymywał m.in. także z Instytutem Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w Warszawie.

Jedną z jego pasji życiowych była dydaktyka. Przez 31 lat prowadził na UMK zajęcia dydaktyczne z geografii ekonomicznej, geografii osadnictwa i ludności, geografii politycznej i regionalnej, planowania regionalnego oraz teorii regionalizacji i polityki lokalizacji inwestycji. W latach 1982-1988 kierował Zakładem Geografii Ekonomicznej w Instytucie Geografii UMK. Pracował także w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach (1969-1971) i na Uniwersytecie Gdańskim (1973-1975).

Uznaniem jego bardzo aktywnej działalności zawodowej i społecznej było wyróżnienie odznaką zasłużonego dla województwa bydgoskiego i toruńskiego, złotymi odznakami Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego i Polskiego Towarzystwa Urbanistów, złotą odznaką i medalem Polskiego Towarzystwa Geograficznego oraz m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Ponadto był członkiem Towarzystwa Naukowego Torunia i wiceprzewodniczącym Towarzystwa Miłośników Torunia.

Nieco później, bo w 1953 roku uruchomiono Koło terenowe w Grudziądzu. Na terenie miasta przed zorganizowaniem Koła PTG istniały już zespoły przedmiotowe, pracujące w ramach Miejskiego Ośrodka Doskonalenia Kadr Oświatowych, które zrzeszały nauczycieli-specjalistów przedmiotowych. Zespoły te głównie zaspokajały potrzeby metodyczno-dydaktyczne, związane z nauczaniem poszczególnych przedmiotów, natomiast niewystarczająca była ich rola w rozwijaniu horyzontów naukowych. W związku z tym została podjęta inicjatywa utworzenia jednostki PTG przez mgr. Stefana Kopczyńskiego, nauczyciela Liceum Pedagogicznego w Grudziądzu. Koło powstało 22 stycznia 1953 r. jako filia oddziału PTG w Toruniu.

Tab. 6. Przewodniczący Koła w Grudziądzu

Lata	Przewodniczący Koła w Grudziądzu
1953-1983	dr S. Kopczyński
1984-1992	mgr M. Bozińska
1993-1995	mgr U. Rudecka
1996-2004	mgr K. Schröder
2005-2018	mgr M. Paderewska

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych OT PTG.

Pierwszymi członkami Zarządu Koła byli: mgr Stefan Kopczyński – przewodniczący, mgr Michał Welc – sekretarz oraz mgr Wanda Dobrzyńska – skarbnik. W kolejnych latach zachodziły zmiany w Zarządzie Koła, przy czym dużą stabilnością charakteryzowało się stanowisko przewodniczącego (tab. 6). Do 1983 r., czyli przez 31 lat, pełnił je dr S. Kopczyński.

STEFAN KOPCZYŃSKI (1916-2011)

ur. 11 V 1916 r. Janów, zm. 9 IV 2011 r. Toruń

Założyciel Koła PTG w Grudziądzu (1953)

Przewodniczący Koła PTG w Grudziądzu (1953-1984)

Medal PTG (1993), Złota Odznaka PTG (1969)



Fot: archiwum Koła PTG w Grudziądzu.

W latach 1937-1939 oraz 1946-1991 był czynnym nauczycielem geografii. W roku 1952 ukończył studia geograficzne na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Głównym przedmiotem zainteresowań naukowych S. Kopczyńskiego stały się zagadnienia hydrografii Basenu Grudziądzkiego. Uwieńczeniem wieloletnich badań było przygotowanie pod kierunkiem doc. Władysława Mrózka rozprawy pt. Stosunki wodne Basenu Grudziądzkiego i jego otoczenia, na podstawie której uzyskał w roku 1979 stopień naukowy doktora nauk geograficznych.

Dr S. Kopczyński był wieloletnim obserwatorem meteorologicznym IMGW (b. PIHM), w latach 1952- 1967 pełnił funkcję kierownika i obserwatora stacji klimatologicznej w Grudziądzu. Przez wiele lat (1956-1972) był także kierownikiem Powiatowego i Miejskiego Ogniska Metodycznego Geografii w Grudziądzu.

Dorobek publikacyjny dr. S. Kopczyńskiego liczy 34 pozycje, głównie z zakresu hydrografii i metodyki nauczania geografii. Do tego dorobku należy ponadto zaliczyć niepublikowane opracowania wykonane na zamówienie różnych instytucji, w tym władz wojewódzkich, powiatowych i miejskich, oraz referaty wygłoszone na konferencjach naukowych.

W szczególności trzeba podkreślić jego zasługi w działalności Koła Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Grudziądzu, które zakładał i któremu przewodniczył przez ponad 30 lat (1953-1984). Był także czynnym członkiem, wyróżnionym Złotą Odznaką Polskiego Towarzystwa Geofizycznego. Odznaczony został także Medalem „Za udział w wojnie obronnej 1939”, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Duży naukowy, pedagogiczny i społeczny wkład pracy dla Grudziądza i regionu został doceniony przez władze miasta – w dniu 6.11. 1983 r. dr S. Kopczyński został wpisany do Honorowej Księgi Ludzi Zasłużonych dla Miasta Grudziądza.

W kolejnych dekadach następczyniami dr S. Kopczyńskiego były: mgr M. Bozińska (1984-1992), mgr U. Rudecka (1993-1995), K. Schröder (1996-2004). Zasługi tych osób zostały docenione nadaniem Złotej Odznaki PTG. Obecnie funkcję przewodniczącej Koła pełni mgr M. Paderewska.

Obok wyżej wymienionych, do wyróżniających się członków Koła należą także odznaczeni Złotą Odznaką PTG: R. Burczyk (1969), S. Sujkowska (1986), E. Kamińska (2001), B. Spich (2002) oraz M. Gerke (2014).

W połowie lat 50-tych XX w., powstały jeszcze cztery koła terenowe: w Inowrocławiu (18 stycznia 1954), Włocławku (1955), Lipnie (1955) oraz Rypinie (1956). Z tego okresu brak jest dokumentów o składach osobowych zarządów. Z dostępnych zapisków wynika jednakże, że koła te dość szybko wyczerpały swoją formułę. Krótco po utworzeniu całkowicie zaprzestały działalności koła w Rypinie i Lipnie. Taki sam los spotkał Koło w Inowrocławiu, przy czym w 1972 r. mgr B. Pawłowski podjął próbę jego reaktywacji – niestety nieskuteczną.

Inaczej było z Kołem we Włocławku. Po kilkuletniej przerwie ponownie rozpoczęło działalność 9.02.1968 r., z liczbą 23 członków. Przewodniczącym Koła został mgr Stanisław Lewandowski, a w skład Zarządu weszli: mgr Helena Cieślak (sekretarz), Franciszek Klofta (skarbnik) oraz A. Wojdyło (członek Zarządu). Mgr S. Lewandowski (pomijając lata 1972-1973, kiedy funkcję przewodniczącego sprawował mgr H. Zieliński, a S. Lewandowski był Sekretarzem) był przewodniczącym Koła aż do 2007 r.. Od 2008 r. przewodniczącymi Koła PTG we Włocławku były mgr T. Suchodolska, mgr M. Zakrzewska oraz pełniąca obecnie obowiązki mgr H. Politowska (tab. 7).

STANISŁAW LEWANDOWSKI

ur. 27 VIII 1932, Czamuninek

Przewodniczący Koła PTG we Włocławku (1968-2007)

Medal PTG (2004), Złota Odznaka PTG (1976)



Źródło: <http://www.pomorska.pl/wiadomosci/wloclawek/art/6762955,geograf-na-medal,id,t.html>

Studia geograficzne ukończył w 1972 r. na Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. Przez całe życie zawodowe związany był edukacją szkolną. Pracował jako nauczyciel geografii w szkołach podstawowych i średnich w Toruniu i we Włocławku. Był też pracownikiem Wydziału Oświaty i wizytatorem w Kuratorium Oświaty we Włocławku. Z PTG

związał się w 1958 r. W drugiej połowie lat 60. XX w. był inicjatorem reaktywacji Koła PTG we Włocławku. Udało się to w 1968 r. Wówczas S. Lewandowski został jego przewodniczącym i pełnił tę funkcję do 16 IX 2008 r. Przez ponad 40 lat kierowania Kołem przykładął wiele uwagi do realizacji założonych celów: dbał o rozwój lokalnego środowiska nauczycieli geografii, sam głosił prelekcje propagujące wiedzę geograficzną, organizował wycieczki dla członków PTG i sam w nich uczestniczył. Osiągnięcia na polu edukacyjnym i popularyzatorskim utrwalił w ok. 10 publikacjach. Angażował się również w działalność OT PTG, zwłaszcza podczas organizacji XI Ogólnopolskiego Zjazdu PTG – był współautorem przewodnika wycieczek. Ponadto wielokrotnie reprezentował OT PTG podczas Walnego Zebrania Delegatów PTG i uczestniczył w Zjazdach PTG.

Obok aktywności w PTG uczestniczył w działalności innych organizacji. Był m.in. członkiem PCK, Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, Włocławskiego Towarzystwa Naukowego. W latach 1991-2005 pracował jako członek komitetu organizacyjnego i jury zawodów okręgowych Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej.

Za swoją pracę był wielokrotnie nagradzany i wyróżniany. Pomimo rezygnacji z funkcji przewodniczącego, którą wolą członków pełni nadal honorowo, działania Koło PTG we Włocławku nadal wspiera wiedzą i doświadczeniem.

Tab. 7. Przewodniczący Koła we Włocławku

Lata	Przewodniczący Koła we Włocławku
1955-1967	b.d.
1968-1971	mgr S. Lewandowski
1972	mgr H. Zieliński
1973-2007	mgr S. Lewandowski
2008	mgr T. Suchodolska
2009-2012	mgr M. Zakrzewska
2013-2018	mgr H. Politowska

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych OT PTG.

Obok S. Lewandowskiego do najaktywniejszych członków Koła we Włocławku, wyróżnionych Złotą Odznaką PTG należą: H. Cieślak – sekretarz w latach 1968-1971, wiceprzewodnicząca w latach 1972-1988, wieloletni członek Zarządu Koła (odznaczona w 1978 r.), H. Zieliński – przewodniczący w 1973 r., wiceprzewodniczący w latach 1970-1971, wieloletni członek Zarządu Koła (1986), U. Nowak – skarbnik w latach 1972-1986,

wieloletni członek Zarządu Koła (1983), H. Czapińska – długoletni sekretarz Zarządu Koła (1988), A. Krutil – długoletni członek Zarządu Koła (1983), K. Niedzielska – długoletni skarbnik Zarządu Koła (1999). Wyróżnienia za aktywność w pracy Koła w postaci Złotych Odznak PTG otrzymali także: A. Wojdyło (1978), W. Wojdon (1983), W. Przybysz (1986), A. Lewandowska (2001), B. Wawrzyniak (2004) oraz H. Politowska (2012). H. Politowska jest aktywnym działaczem PTG zarówno na forum Koła PTG we Włocławku, OT PTG, jak i Zarządu Głównego PTG. W Zarządzie Koła działa od 2009 r. Do 2013 r. była wiceprzewodniczącą, a od 2013 r. jest przewodniczącą. W latach 1989-2015 była członkiem Komisji Rewizyjnej OT PTG. Jako delegat na Walne Zebranie PTG 10-krotnie reprezentowała OT PTG wielokrotnie uczestniczyła w ogólnopolskich Zjazdach PTG. Od 2009 r. do chwili obecnej jest sekretarzem Sądu Koleżeńskiego w Zarządzie Głównym PTG.

3. Główne formy działalności Oddziału Toruńskiego PTG

Działalność statutowa nadaje OT PTG kształt organizacji jednoczącej ludzi o zainteresowaniach geograficznych. W jej zakresie mieszczą się wszelkie inicjatywy popularyzujące wiedzę geograficzną. W okresie istnienia OT PTG organizowano m.in.: zjazdy PTG, konferencje, odczyty naukowe i popularnonaukowe, wycieczki, sekcje, wieczory filmowe, wystawy, współpracowano z innymi organizacjami i instytucjami. W tym czasie zmieniał się zakres i natężenie intensywności poszczególnych działań, jako odpowiedź na potrzeby członków i sympatyków Towarzystwa.

Obok tych najtrwalszych form aktywności, tj. odczytów, konferencji i wycieczek, angażowano się również w inne przedsięwzięcia. Potrzeby społeczności geografów kształtowały również merytoryczny charakter podejmowanych działań.

3.1. Konferencje (*Wiesława Gierańczyk*)

Bardzo ważnym obszarem aktywności OT PTG jest działalność naukowa. W związku jednak z tym, że potrzeby związane z podnoszeniem kwalifikacji naukowych i zawodowych członków PTG oraz rozwojem nauk geograficznych były szczególnie zauważalne w początkowych latach istnienia, to wówczas działania OT PTG ukierunkowane były głównie na tę sferę. Wyrazem zaangażowania w działalność naukową są **konferencje**. Zorganizowano ich ponad 50 (tab. 8). Ich charakter i zasięg były bardzo zróżnicowane. Organizowano zarówno konferencje specjalistyczne, jak i wielodzinowe, ale także kursokonferencje dydaktyczne. Miały one zasięg od regionalnego aż po międzynarodowy.

Tab. 8. Konferencje zorganizowane przez OT PTG w latach 1946-2016

Data/rok	Tytuł konferencji	Liczba uczestników
1952	Konferencja Komisji Bibliograficznej Polskiego Towarzystwa Geograficznego	b.d.
26-27 IX 1953	Konferencja naukowa poświęcona zagadnieniom drumlinów	82
10-11 X 1954	Ogólnopolska konferencja wydymowa	60

4-12 VII 1959	Kurs metodyczny	26
26-27 II 1960	Kursokonferencja „Kształcenie politechniczne w obecnej szkole”	b.d.
21-22 IV 1961	Konferencja terenowa poświęcona badaniom gleb w okolicy Grudziądza	b.d.
1964	Kursokonferencja z zakresu topografii i kartografii dla nauczycieli	43
1967	Konferencja wydymowa	66
25-26 IV 1970	Sesja naukowa poświęcona pamięci prof. M. Limanowskiego	120
24 IX 1972	Konferencja hydrograficzna „Wpływ działalności gospodarczej na stosunki wodne województwa bydgoskiego”	b.d.
21-22 IX 1974	Sesja naukowa „Rola geografii we współczesnym społeczeństwie”	b.d.
19-21 IX 1975	VIII Ogólnopolska Konferencja pt. „Zastosowanie zdjęć lotniczych w badaniach geograficznych”	b.d.
25-27 IX 1975	VII Ogólnopolska Konferencja Fotointerpretacji	98
8-9 IV 1976	Sesja naukowa „Spitsbergen i rejony arktyczne”	b.d.
10-12 IX 1976	Ogólnopolska Konferencja pt. „Zasoby turystyczne Polski, ich zagospodarowanie i ochrona”	80
VI 1978	Kursokonferencja dla nauczycieli geografii	b.d.
24-25 X 1979	Konferencja pt. „Kształcenie nauczycieli w uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych – potrzeby zreformowanej szkoły”	b.d.
17 XI 1979	Konferencja pt. „Wykorzystanie wiedzy o środowisku geograficznym województwa w nauczaniu geografii” (współorganizator – Kuratorium Oświaty i Wychowania Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu)	b.d.
5-6 XII 1979	Konferencja pt. „Organizacja i metody nauczania w klasach IV w szkołach eksperymentalnych” (Bydgoszcz)	b.d.
28 I 1981	Sesja naukowa poświęcona pamięci prof. M. Kielczewskiej-Zaleskiej	41
4 IV 1981	Seminarium polarne z okazji 5 toruńskich wypraw polarnych na Spitsbergen	50
4 XII 1982	II Seminarium Polarno-Glaciologiczne pt. „Procesy glacialne oraz bilans masy lodowców i jego składowe”	b.d.
1982	Seminarium pt. „Prace terenowe w realizacji programu nauczania geografii”	b.d.
1982	Seminarium pt. „Zastosowanie rzutnika pisma w nauczaniu geografii”	b.d.
1982	Sesja naukowa ku pamięci J. Namysłowskiego	b.d.
19-21 V 1983	X Sympozjum Polarne	200
1983	Seminarium pt. „Walory dydaktyczne i wychowawcze ćwiczeń terenowych”	b.d.
1983	Spotkanie z autorem podręcznika geografii dla klasy VII	b.d.
27-28 VI 1984	X Ogólnopolskie Seminarium Geograficzno-Rolnicze Komisji Rolniczej i Gospodarki Żywnościowej PTG	50
8 XII 1984	III Seminarium Polarno-Glaciologiczne pt. „Moreny i osady morenowe. Geneza i przekształcenia”	65
1984	Seminarium Geograficzne poświęcone analizie struktur lekcji geografii w unowocześnionym systemie dydaktyczno-wychowawczym	32

1985	Seminarium wyjazdowe dla nauczycieli geografii do GOP poświęcone problemowi ochrony i kształtowania środowiska	26
1985	Seminarium na temat nowoczesnych metod systemowych w geografii	174
1986	Spotkanie z autorem podręcznika geografii dla klasy I LO dr J. Mordawskim	b.d.
12 XII 1987	Ogólnopolskie Seminarium pt. „Fotointerpretacja w badaniach polarnych”	60
22-24 IX 1988	Ogólnopolska Konferencja Komisji Hydrograficznej PTG pt. „Naturalne i antropogeniczne przemiany jezior i mokradeł w Polsce”	79
29-30 IV 1988	Sesja popularnonaukowa z okazji 35-lecia działalności Koła PTG w Grudziądzu	b.d.
30 IX-1 X 1988	Sesja wyjazdowa do woj. bydgoskiego dla nauczycieli geografii	b.d.
21-23 IX 1989	XIII Ogólnopolska Konferencja Fotointerpretacji	81
19-20 IX 1989	XVI Sympozjum Polarne	b.d.
26-28 IX 1990	Ogólnopolska Konferencja Dydaktyków Geografii pt. „Aktywizacja uczniów w nauczaniu geografii”	35
26 IX 1991	IV Seminarium Polarne poświęcone VIII Toruńskiej Wyprawie Polarnej na Spitsbergen w 1989 r.	42
3-4 IX 1992	Ogólnopolska Konferencja pt. „Zagadnienia lokalnych systemów osadniczych”	43
26-26 II 1994	Konferencja poświęcona problematyce geografii historycznej osadnictwa	30
1-3 XII 2000	XXVII Międzynarodowe Sympozjum Polarne pt. „Polskie badania polarne u progu XXI wieku”	190
2004	Sesja poświęcona E. Romerowi	b.d.
2-5 IX 2005	Changing horizons in geography education	b.d.
2008	Trzy seminaria przedmiotowo-metodyczne dla nauczycieli geografii (we współorganizacji z Kujawsko-Pomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Pracownią Dydaktyki Wydziału Bi-NoZ).	b.d.
2009	Dwa seminaria przedmiotowo-metodyczne dla nauczycieli geografii (we współorganizacji z Kujawsko-Pomorskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Pracownią Dydaktyki Wydziału Bi-NoZ).	b.d.
16-17 XI 2011	Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. Aktualne wyzwania akademickiego kształcenia geografów a edukacja szkolna	b.d.
27-28 IX 2012	XXI Ogólnopolska Konferencja Fotointerpretacji i Teledetekcji „Telegeoinformacja w badaniach i ochronie środowiska”	b.d.
14-15 X 2013	IX Międzynarodowa Konferencja Man-City-Nature pt. „Zintegrowany rozwój miast i regionów”	b.d.
27 IX 2013	Konferencja pt. Turystyka w rozwoju lokalnym i regionalnym	b.d.
26-27 VI 2014	XXX Jubileuszowe Seminarium Geografii Wsi Wiejskie Obszary Funkcjonalne	b.d.
24 X 2014	XXXVII Ogólnopolska Konferencja Kartograficzna: Kartografia w Multimediami. Multimedia w Kartografii	b.d.
14 V 2016	Międzynarodowa konferencja pt. „Potencjał i perspektywy rozwoju gospodarki turystycznej w Europie Środkowej i Wschodniej”	50

26 I 2018	Seminarium z okazji 100-lecia Polskiego Towarzystwa Geograficznego i 100-lecia Geografii w Polsce Niepodległej	70
-----------	--	----

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych OT PTG.

3.2. Zjazdy Polskiego Towarzystwa Geograficznego organizowane w Toruniu (Wiesława Gierańczyk)

Uwieńczeniem aktywności naukowo-badawczej i poznawczej geografów stowarzyszonych w PTG są **Zjazdy PTG**. Oddział Toruński PTG organizował zarówno ogólnopolskie, jak i regionalne. Pierwszy w Toruniu ogólnopolski zjazd PTG, a drugi w ogóle, odbył się w dniach 25-29 maja 1947 r. O inicjatywie zorganizowania tego przedsięwzięcia poinformowała prof. M. Kielczewska-Zaleska na spotkaniu inauguracyjnym OT PTG. Ponownie zaproszenie do organizacji tego zjazdu przekazał prof. R. Galon w dniu 16.10.1946 r., tj. na pierwszym po wakacjach posiedzeniu Zarządu Oddziału Toruńskiego PTG, na którym omawiano sprawy bieżące. Zdając relację z posiedzenia Zarządu Głównego PTG w Warszawie w dniu 30 września 1946 r. przekazał wskazówki, że II Zjazd PTG powinien odbyć się w 1947 r. na Ziemiach Odzyskanych w Szczecinie. Pomimo, że Zarząd Główny zobowiązał się do świadczenia pomocy organizacyjnej i materialnej, członkowie OT PTG wskazywali szereg uzasadnionych argumentów za niemożliwością odbycia tego Zjazdu w Szczecinie, o ile ma go organizować Oddział Toruński. Jedynie prof. Galon nie widział tych trudności. W związku z podzielonymi opiniami Zarząd w końcu postanowił delegować dr. W. Okołowicza do Szczecina w celu zebrania wszelkich informacji u władz wojewódzkich, miejskich i gospodarczych odnośnie organizacji zjazdu PTG w Szczecinie. Po kilkudniowym pobycie w Szczecinie i przeprowadzeniu tam rozmów z wojewodą, prezydentem miasta, z przedstawicielami gospodarki miejskiej i Urzędu Morskiego dr W. Okołowicz przekonał się o gorącym poparciu i zapewnieniu wszelkiej pomocy dotyczącej bazy noclegowej, aprowizacyjnej, dostępności potrzebnych na zjazd sal do obrad oraz komunikacji miejskiej i żeglugowej na odbycie wycieczek po porcie. Te pomyślne wyniki rozmów wywołały wśród Zarządu OT PTG ponownie dyskusje dotyczące organizatora II Zjazdu PTG w Szczecinie. Ostatecznie uchwalono, że II Ogólnopolski Zjazd PTG zostanie zorganizowany przez Oddział PTG w Toruniu przy współdziale geografów w Szczecinie. Profesor Galon przyjął, że geograficzną podstawą tego dwumiejscowego zjazdu będzie stwierdzenie, że Szczecin i Toruń leżą na skrajach

tej samej, jednolitej krainy geograficznej, położonej pomiędzy dolną Wisłą a dolną Odrą. A jednym z celów zjazdu będzie poznanie tej krainy i jej całościowego charakteru przy pomocy pociągu wycieczkowego na trasie Toruń-Szczecin.

W grudniu 1946 r. wyłoniono Komitet Organizacyjny II Ogólnopolskiego Zjazdu PTG. Na jego czele stanął prof. R. Galon. Na Zjazd przybyło przeszło 500 osób, w tym prawie wszyscy profesorowie geografii uczelni akademickich, nauczyciele szkół średnich i podstawowych z różnych stron kraju, a także przedstawiciele nauk pokrewnych, towarzystw i instytucji naukowych. W pierwszym dniu Zjazdu odbyło się posiedzenie plenarne poświęcone z jednej strony problemom geograficznym miasta zjazdowego (prof. M. Kiełczewska-Zaleska – „o położeniu Torunia” i prof. M. Limanowski – „Toruń”), jak i zagadnieniom ogólnogeograficznym (prof. J. Czekałski – „Rola geografii jako nauki w życiu powojennym Polski”) i praktyczno-geograficznym (wiceprezes Głównego Urzędu Planowania Przestrzennego mgr J. Zaremba – „Wstępna koncepcja planu krajowego”). Zorganizowano też wystawę kartograficzną w Bibliotece Uniwersyteckiej, ukazującą wydawnictwa powojenne (polskie) oraz stare atlasy i mapy. W drugim dniu obradowano w trzech sekcjach: geograficzno-fizycznej, antropogeograficznej i dydaktycznej. W trzecim dniu Zjazdu, specjalnym pociągiem przejechano trasę z Torunia do Szczecina, poznając po drodze całe Pomorze. Obok problemów naukowych, które studiowano podczas postoju w Pile i w Czaplinku, uczestnicy mieli okazję zapoznać się z problematyką poziomów sandrowych i ich stosunku do moren czołowych i pradoliny. Oceniono również krajobraz pojezierny i stwierdzono, że Pomorze między dolną Wisłą i dolną Odrą tworzy jednolitą, naturalną całość. W czwartym dniu odbyło się plenarne posiedzenie w Szczecinie pod przewodnictwem prof. S. Srokowskiego. Referaty dotyczyły regionu szczecińskiego. W piątym dniu odbyła się sesja terenowa statkami ze Szczecina przez Zalew Szczeciński do Świnoujścia (Przewodnik..., 1947).

Drugi w Toruniu, a w ogóle XI Ogólnopolski Zjazd PTG odbył się w dniach 21-24 IX 1973 r. Wzięło w nim udział 520 członków PTG z różnych oddziałów oraz 12 gości zagranicznych (z: Bułgarii, ZSRR, Hiszpanii, NRD, Czechosłowacji, Norwegii, Węgier i RFN). Podczas tego Zjazdu podjęto tematykę roli geografii w ówczesnym społeczeństwie, rozważano problemy geografii historycznej oraz geografii osadnictwa (Informator XI-go..., 1973). W związku z obchodami Roku Kopernikowskiego kilka referatów poświęcono życiu i dziełom Mikołaja Kopernika. Uczestników zapoznano ze Szlakiem Kopernika oraz atrakcjami doliny dolnej Wisły od Torunia do Fromborka, oraz od Torunia do Włocławka. Przewodniczącym Zjazdu był ponownie prof. R. Galon.

Kolejny Zjazd PTG, tym razem XXXII Ogólnopolski Zjazd PTG odbył się w Toruniu w dniach 15-18 IX 1983 r., . Głównym organizatorem był OT PTG a współorganizatorami: Komitet Nauk Geograficznych PAN i Instytut Geografii UMK. Wzięło w nim udział 488 osób, w tym 15 z zagranicy (m.in. z: Czechosłowacji, Chińskiej Republiki Ludowej, Bułgarii, Francji, Szwecji, RFN i Włoch). Wygłoszono 87 referatów, które przygotowały niemal wszystkie ośrodki geograficzne w Polsce. Sesje plenarne dotyczyły problematyki miast i województwa toruńskiego oraz zagadnień ogólnogeograficznych. Odbywały się także obrady w sekcjach problemowych m.in. geografii fizycznej, geomorfologii, hydrologii, klimatologii, geografii osadnictwa i ludności, geografii przemysłu, geografii regionalnej i zastosowań geografii (Materiały..., 1983). Zostało przygotowanych 8 tras wycieczkowych (Przewodnik..., 1983). Organizacji Zjazdu przewodził prof. Z. Churski.

Toruń był także miejscem XLIV Ogólnopolskiego Zjazdu PTG, który odbył się w dniach 24-27 VIII 1995 r. Obok OT PTG współorganizatorami byli: obchodzący 50-lecie działalności Instytut Geografii UMK oraz obchodzący 40-lecie działalności Zakład Geomorfologii i Hydrologii Niżu PAN w Toruniu. W Zjeździe uczestniczyło 367 gości, w tym 3 z zagranicy. Temat przewodni odnosił się do człowieka i środowiska. Podczas sesji plenarnych poruszono kwestie ekologii krajobrazu, labilności i trwałości obszarów ekologicznego zagrożenia, kształceniu nauczycieli geografii w kontekście ówczesnych tendencji edukacyjnych. Ponadto wygłoszono wiele referatów zgrupowanych w sekcje problemowe dotyczące m.in. hydrologii, geomorfologii, klimatologii, ochrony środowiska, dydaktyki geografii, geografii przemysłu, geografii rolnictwa i gospodarki żywnościowej, zastosowań geografii, geografii osadnictwa, ludności i turystyki oraz teledetekcji (Kozieł, 1996). W materiałach ze Zjazdu opublikowano 101 referatów i 13 posterów (Człowiek a środowisko ..., 1995). Jednym z redaktorów opracowania i jednocześnie przewodniczącym komitetu organizacyjnego Zjazdu był prof. Z. Babiński.

W związku z tym, że w trakcie Zjazdu sekcja geografii rolnictwa obradowała na XII Seminarium Geograficzno-Rolniczym, wygłoszone z tego zakresu referaty opublikowano w osobnym tomie pt. „Restrukturyzacja funkcjonalno-przestrzenna obszarów wiejskich Polski ze szczególnym uwzględnieniem województw toruńskiego i włocławskiego” (1995). Sesje terenowe poświęcone były problematyce zbiornika włocławskiego, krajobrazom Krajny, oraz geomorfologii i hydrologii Pojezierza Brodnickiego i Dobrzyńskiego (Przewodnik wycieczki. Nr 1..., 1995; Przewodnik wycieczki. Nr 2..., 1995; Przewodnik wycieczki. Nr 3..., 1995c).

Następny ogólnopolski Zjazd zorganizowany przez OT PTG w Toruniu odbył się w dniach 13-17 września 2006 r. Był to w ogóle LV Zjazd PTG. Jego hasło przewodnie to: Idee i praktyczny uniwersalizm w geografii. Podobnie jak podczas organizacji poprzedniego zjazdu w Toruniu (XLIV) współorganizatorami byli: Instytut Geografii UMK oraz Zakład Geomorfologii i Hydrologii Niżu PAN w Toruniu (Gierańczyk, Podgórski, 2007). W koncepcję Zjazdu włączono również obchody 100 rocznicy urodzin prof. R. Galona. Miejsca wędrówek i badań profesora przybliżono uczestnikom podczas sesji terenowych (Drogami..., 2006). Zasadnicze obrady odbywały się w 9 sekcjach problemowych: geografii ekonomicznej, geografii społecznej, dydaktyki geografii, hydrologii i gospodarki wodnej, geomorfologii, GIS, geografii fizycznej, geografii turystyki, geografii obszarów wiejskich. Referaty wówczas wygłoszone opublikowano w dwóch tomach (Idee i praktyczny..., 2006a; Idee i praktyczny..., 2006b). W Zjeździe uczestniczyło 228 osób. W ramach Zjazdu zrealizowano tematyczne warsztaty terenowe (fot. 19). Funkcję przewodniczącego komitetu Zjazdu pełnił prof. L. Andrzejewski.



Fot. 19. Terenowa sesja na Kujawach w ramach Zjazdu PTG w 2006 roku (fot. L. Kozłowski)

OT PTG organizował także zjazdy regionalne. Taki zjazd odbył się w Toruniu m.in. w 1953 r. Wzięło w nim udział 39 osób. Referaty dotyczyły głównie zagadnień geomorfologicznych (R. Galon, L. Roszko) i roli mapy w nauczaniu geografii (W. Mrózek., J. Nowicka). Kolejny regionalny Zjazd PTG w Toruniu miał miejsce w 1963 r. (164 osoby). Poruszana tematyka odnosiła się do zagadnień z zakresu geografii stosowanej. M.in. dokonano przeglądu problematyki prac geograficznych podejmowanych przez pracowników ośrodka toruńskiego (sesja plenarna) oraz przybliżono problematykę doliny Dolnej Wisły i terenów przyległych pod kątem zagadnień geograficzno-planistycznych,

przemysłowych, hydrogeologicznych i geomorfologicznych (również podczas sesji terenowych). Obok członków OT PTG uczestniczyli w nim przedstawiciele PTG z innych oddziałów oraz geografowie z Czechosłowacji, Kanady, USA, Francji, Bułgarii, Rumunii i Jugosławii. W spotkaniach zjazdowych wzięli udział także reprezentanci instytucji pokrewnych.

Wysiłki naukowo-badawcze geografów prezentowane podczas zjazdów i konferencji często dokumentowane były w licznych materiałach drukowanych. Są to m.in. następujące **wydawnictwa**:

- Przewodnik wycieczek Zjazdu P. T. G. w Toruniu i w Szczecinie w dniach 25-29 maja 1947 r., 1947, oprac.: Jerzy Brinken, Rajmund Galon, Maria Kiełczewska-Zaleska, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział w Toruniu, Drukarnia P. Z. P., Chełmża.
- Informator XI-go Ogólnopolskiego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Toruniu 21-24 IX 1973, 1973, red. Czesław Pietrucień, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział w Toruniu, UMK Toruń.
- XI Ogólnopolski Zjazd Geograficzny Toruń 21-24 wrzesień 1973: przewodnik wycieczek, 1973, red. Władysław Niewiarowski, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział w Toruniu, Drukarnia Uniwersytetu Mikołaja Kopernika Toruń.
- Materiały Zjazdu Geografów Polskich 15-18 września 1983 r., Toruń, red. nauk. Zygmunt Churski, Komitet Nauk Geograficznych PAN, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział w Toruniu, Instytut Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, UMK, Toruń.
- Przewodnik wycieczek Zjazdu Geografów Polskich 15-18 września 1983 r., 1983, oprac. Jan Szczepkowski, Komitet Nauk Geograficznych PAN, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział w Toruniu, Instytut Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, UMK, Toruń.
- Materiały I Ogólnopolskiego Seminarium Geograficzno-Rolniczego pt. Współczesne kierunki rozwoju geografii rolnictwa i gospodarki żywnościowej, Toruń 27-28 czerwca 1984 r., 1984, red. Jan Falkowski, Komisja Geografii Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej PTG, Instytut Geografii UMK, PTG, Toruń.

- Fotointerpretacja w badaniach polarnych. Ogólnopolskie seminarium Toruń - 12 grudzień 1987, 1987, red. Antoni Olszewski, Mieczysław Sinkiewicz, UMK, Toruń.
- Naturalne i antropogeniczne przemiany jezior i mokradeł w Polsce. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Hydrograficznej, 1988, red. Zygmunt Churski, UMK, Toruń.
- Dorobek i perspektywy polskich badań polarnych. XVI Sympozjum Polarne Toruń, 19-20 września 1989 r., 1989, red. Antoni Olszewski, UMK, Toruń.
- Materiały XIII Ogólnopolskiej Konferencji Fotointerpretacji, Toruń, 21–23 września 1989 r., 1989, red. nauk. Mieczysław Sinkiewicz, UMK, Toruń.
- Aktywizacja uczniów w nauczaniu geografii. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Dydaktyków Geografii Toruń 26-28 września 1990 r. 1990, red. nauk. Edward Świtalski, UMK, Toruń.
- Człowiek a środowisko. 44 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego: referaty i postery, 1995, red. Zygmunt Babiński i Jan Szupryczyński, Courier, Toruń.
- Restrukturyzacja funkcjonalno-przestrzenna obszarów wiejskich Polski (ze szczególnym uwzględnieniem województw toruńskiego i włocławskiego). Materiały XII Ogólnopolskiego Seminarium Geograficzno-Rolniczego oraz 44 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, 1995, red. Jan Falkowski, Mieczysław Kluba, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Komisja Geografii Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Toruń.
- Przewodnik wycieczki. Nr 1, Hydrologiczne i geomorfologiczne problemy zbiornika Włocławek. 44 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego Toruń 23-24 sierpnia 1995, 1995, oprac. zespół Zygmunt Babiński, Mieczysław Banach, Piotr Gierszewski, Ryszard Glazik, Oddział Toruński Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Instytut Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Zakład Geomorfologii i Hydrologii Niżu IGiPZ PAN w Toruniu, Courier.exe, Toruń.
- Przewodnik wycieczki. Nr 2, Krajobrazy Krajny. 44 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego Toruń 23-24 sierpnia 1995, 1995, oprac. zespół: Piotr Gierszewski, Włodzimierz Marszelewski, Michał Pasierbski, Oddział Toruński Polskiego

Towarzystwa Geograficznego, Instytut Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Zakład Geomorfologii i Hydrologii Niżu IGiPZ PAN w Toruniu, Courier.exe, Toruń.

- Przewodnik wycieczki. Nr 3, Geomorfologia i hydrologia Pojezierza Brodnickiego i Dobrzyńskiego oraz osobliwości przyrodnicze parków krajobrazowych. 44 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego Toruń 23-24 sierpnia 1995, 1995c, oprac. zespół: Włodzimierz Marszelewski, Władysław Niewiarowski, Jan Owsiak, Janusz Sewerniak, Wiesław Tomaszewski, Piotr Wiśniewski, Wojciech Wysota, Oddział Toruński Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Instytut Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Zakład Geomorfologii i Hydrologii Niżu IGiPZ PAN w Toruniu, Courier.exe, Toruń.
- Idee i praktyczny uniwersalizm geografii: geografia fizyczna. Ogólnopolski Zjazd Geografów i 55. Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Toruń 13-17 września 2006 r., 2006a, red. Piotr Gierszewski, Mirosław T. Karasiewicz, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Idee i praktyczny uniwersalizm geografii: geografia społeczno-ekonomiczna, dydaktyka. Ogólnopolski Zjazd Geografów i 55. Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Toruń, 13-17 września 2006 r., 2006b, red. Tomasz Komornicki, Zbigniew Podgórski, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Drogami wędrówek i badań Profesora Rajmunda Galona: w 100. rocznicę urodzin (1906-2006). Przewodnik sesji terenowych, Ogólnopolski Zjazd Geografów Polskich, 55 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego Toruń 13-17 września 2006 r., 2006, red. Antoni Olszewski, Karol Chutkowski, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział Toruński, Oficyna Wydawnicza "Turpress", Toruń.
- Gospodarka przestrzenna w strefie kontinuum miejsko-wiejskiego w Polsce, 2008, red.: Aleksandra Jezierska-Thöle, Leszek Kozłowski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polskie Towarzystwo Geograficzne, Toruń.
- Innowacyjne działania i gospodarstwa na obszarach wiejskich, 2015, red.: Dorota Kozłowska, Leszek Kozłowski, Oddział Toruński PTG, Toruń.
- Gospodarka turystyczna w Europie Środkowej i Wschodniej. Wybrane problemy rozwoju, 2016, red.: Leszek Kozłowski, Wieńczysław Gierańczyk, Oddział Toruński PTG, WNoZi UMK, Toruń.

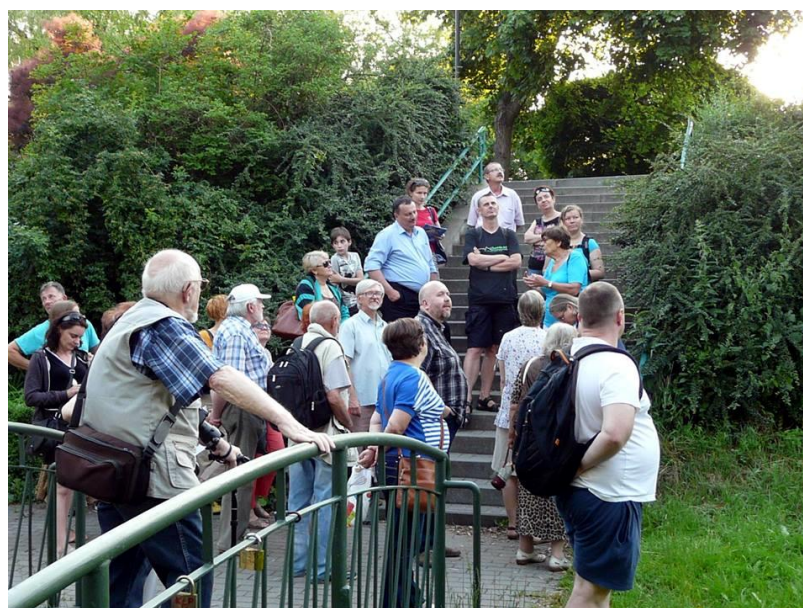
3.3. Wyjazdy terenowe (Wiesława Gierańczyk, Edward Świtalski)

Spotkaniom geografów dyskutujących problemy naukowe zwykle towarzyszyły sesje terenowe. Poznawanie miasta zjazdowego/konferencyjnego i jego okolic pod kątem omawianej problematyki było wkomponowane w harmonogram większości spotkań naukowych. Ale ta forma aktywności członków OT PTG funkcjonowała też niezależnie. **Wyjazdy terenowe** w ponad 70-letniej historii oddziału stanowiły ważny element edukacyjny, poznawczy i integracyjny dla członków i sympatyków geografii. Zainteresowaniem cieszyły się zarówno wyjazdy regionalne, krajowe, jak i zagraniczne (tab. 9). Do 1989 r. tych ostatnich zorganizowano jedynie 4 (Węgry (1966), Morze Czarne (1971), NRD (1972), NRD i Czechosłowacja (1975)). W kolejnych dekadach liczba wyjazdów zagranicznych stopniowo zaczęła wzrastać i zaczęła dominować w działalności OT PTG. Głównym propagatorem i organizatorem bezpośredniego poznawania niezwyklej za-
kątek geograficznych, głównie w Europie, był dr E. Świtalski. W latach 1993-2010 zorganizował 19 zagranicznych wyjazdów studyjnych. Jak podaje E. Świtalski, uczestniczyli w nich przedstawiciele 12 oddziałów PTG z całej Polski, głównie nauczyciele geografii. Wyjazdy te w większości miały charakter studyjny, to znaczy połączone były z dyskusjami, prelekcjami, udziałem w spotkaniach z ludnością czy zajęciami terenowymi związanymi z problemami geograficznymi. Taka formuła była szczególnie ważna w kontekście nauczania geografii regionalnej w odniesieniu do poznawanych państw i krain geograficznych. Duże znaczenie miało poznawanie zjawisk występujących w środowisku związanych z budową geologiczną czy klimatem. Przykładem może być Islandia z wulkanami i gejzerami czy Norwegia z lodowcami i fiordami. Każdy wyjazd dawał też szansę na poznanie dziedzictwa kulturowego i jego roli w kształtowaniu tożsamości regionalnej, narodowej i międzynarodowej odwiedzanych miejsc (historia, zabytki, muzea, folklor). Szczególnie istotne to było przy poznawaniu obszarów Grecji, Italii, Francji. Dużą uwagę zwracano na rozwój osadnictwa na przestrzeni dziejów i na zmiany demograficzne charakterystyczne przykładowo w Afryce Południowej. Nie bez znaczenia były także spotkania z miejscową ludnością, poznawanie jej życia i zwyczajów. Dużym zainteresowaniem cieszyły się zajęcia w terenie tak potrzebne w nauczaniu przyrody i geografii w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum. Uczestniczenie w tego rodzaju zajęciach w Anglii dało możliwość porównania z takimi samymi w Polsce. Wyjazdy te traktowane były jako kursy terenowe, a nauczyciele geografii otrzymywali zaświadczenia, które stanowiły podstawę do awansów zawodowych.



Fot. 20. Podczas wycieczki „Toruńskie opowieści – legendy i fakty” (2015; fot. Wiesława Gierańczyk)

Obecnie, w dobie „otwartych granic”, dużej dostępności niemal wszystkich miejsc w przestrzeni geograficznej oraz dużej różnorodności ofert turystycznych potrzeby członków PTG dotyczące wsparcia w organizacji wyjazdów turystycznych mocno spadły. Prowadzony przez Zarząd OT PTG monitoring tych potrzeb skłonił do zaoferowania członkom i sympatykom PTG krótkich tematycznych wycieczek po najbliższej okolicy. Zainteresowanie wycieczką „Toruńskie opowieści – legendy i fakty” (2015; fot. 20), jak i wycieczką dendrologiczną po Ogrodzie Zoobotanicznym i Dolinie Marzeń (2016; fot. 21) przerosło zainteresowanie organizatorów.



Fot. 21. Podczas wycieczki po Ogrodzie Zoobotanicznym i Dolinie Marzeń (2016; fot. Wienczysław Gierańczyk)

Jeszcze większa liczba członków i sympatyków PTG wzięła udział w 2017 r. w zwiedzaniu jednego z toruńskich fortów -Fortu IV (fot. 22). Wskazuje to, że obiekty forteczne należą do atrakcyjniejszych osobliwości Torunia poza jego historycznym centrum, nie tylko dla turystów.



Fot. 22. Podczas wycieczki po forcie IV w Toruniu

Tab. 9. Wyjazdy terenowe zorganizowane przez OT PTG i jego koła terenowe w latach 1946-2016

Rok	Wizytowany obszar	Liczba uczestników
1950	Żuławy Wiślane	b.d.
1952	Kujawy	33
1953	Polska Północna	54
1953	Pojezierze Brodnickie	80

1953	Pradolina Warty-Noteci	44
1953	Grębocin- ily wstępowe w	20
1953	Koronowo – dolina Brdy	19
1953	Łęgowo – morfologia okolic Bydgoszczy	18
1953	Górna Grupa – morfologia terenu	22
1954	Dolina dolnej Wisły – osadnictwo dolinne, rezerваты roślinności tundrowej i stepowej	86
1954	Pojezierze Mazurskie – geomorfologia, limnologia, osadnictwo	81
1954	Kornatowo – formy polodowcowe	14
1954	Cierpice - wydmy	20
1955	Góry Świętokrzyskie – morfologia, stratygrafia, tektonika, hydrografia, gospodarka	25
1955	Tatry – geologia i morfologia	27
1955	Ziemia Lubuska – walory fizyczne i ekonomiczne	56
1955	Kujawy i Wielkopolska - miasta	64
1955	Koronowo - morfologia	54
1956	Koronowo – budowa geologiczna, działalność rz. Brdy	20
	Kotlina Toruńska – stosunki hydrograficzne w dolinie rzeki Zielonej	30
	Jura Krakowska	30
	Beskid Śląski i Pieniny	30
	Dolina dolnej Wisły – krajobraz i zagospodarowanie	75
	Okolice Lipna – rzeźba terenu i zagadnienia gospodarcze	50
	Ziemia Chełmińska – formy polodowcowe	42
	Okolice Grudziądza, doliny Osy i „Góry łosiowe”	22
	Inowrocław	25
	Dolina Brdy	25
1957	Okolice Rypina	25
	Pomorze – formy przybrzeżne, polodowcowe oraz gospodarka	36
	Bydgoszcz i okolice – formy polodowcowe	32
	Kotlina Kłodzka, Góry Sowie, Góry Stołowe	25
	Gdańsk – położenie geograficzne, zabudowa, zabytki	35
1958	Zalew Wiślany, Wzgórza Elbląskie	21
	Grudziądz i Kaszuby – formy polodowcowe, zagospodarowanie	43
	Gniezno	23
1959	Pustynia Błędowska, dolina Prądnika	11
1960	Kwidzyn – morfologia i rozwój miasta	43
	Statkiem wzdłuż Wisły – zagadnienia fizjograficzne i gospodarcze	53
	Strzemięcín – odkrywka iłóv	50
	Pałuki	30
	Kujawy –walory krajoznawcze	30
1961	Szlak Piastowski	47
	Mazury i Podlasie	45
1962	Bieszczady	50
1963	Góry Świętokrzyskie, Rostocze, Wyżyna Lubelska	45
	Basen Grudziądzki – hydrografia	30
1964	Polska zachodnia – geomorfologia i gospodarka	48
	Zalew Wiślany – krajobraz, gospodarka, klimat	25
	Chełmno i okolice – roślinność i architektura	45
1965	Polska Południowa – budowa geologiczna, geomorfologia i gospodarka	46
	Grudziądz-Golub-Dobrzyń-Płock	30

	Ziemia Chełmińska i Dobrzyńska	50
1966	Szlak Piastowski	34
	Węgry	42
1967	Karpaty i Beskid Zachodni – geologia i morfologia	38
1968	Ziemia Koszalińska	40
	Polska Wschodnia	41
1969	Polska Południowo-Wschodnia	b.d.
	Obniżenie Sulewskie	b.d.
	Okolice Torunia	b.d.
	Konin	b.d.
	Grudziądz-Włocławek	b.d.
	Włocławek – tama, zakłady azotowe	29
	Włocławek – tama, fabryka ceramiki stołowej	33
	Włocławek – tama	42
	Włocławek – tama	38
1970	Pomorze Gdańskie	b.d.
	Szlakiem badań M. Limanowskiego nad Wisłą	b.d.
	Kotlina Toruńska i Obniżenie Gniewkowskie	b.d.
	Basen Grudziądzki – budowa geologiczna	b.d.
1971	Pojezierze Kaszubskie i Wybrzeże Gdańskie	32
	Karpaty Południowe i wybrzeże Morza Czarnego	60
	Kotlina Bydgosko-Toruńska	40
	Sudety	45
	Pojezierze Kaszubskie	40
	Włocławek – tama	24
	Zalew Koronowski i rezerwat cisów w Wierzchlesie	35
	Bory Tucholskie, Zalew Koronowski	34
1972	NRD	b.d.
	Bory Tucholskie	b.d.
	Kłodawa – kopalnia soli	b.d.
	Zlewnia Tążyny	b.d.
1973	Pojezierze Kaszubskie	29
	3 Wycieczki związane z Ogólnopolskim Zjazdem PTG	b.d.
	Inowrocław-Poznań-Konin	46
1974	Ziemia Chełmińska	32
	Olsztyn i Warszawa	80
1975	Inowrocław – kopalnia soli	21
	Pojezierze Brodnickie	35
	NRD i Czechosłowacja	46
	Kujawy – gospodarka	28
1976	Mazury	b.d.
	Ziemia Chełmińska, Pojezierze Brodnickie	b.d.
	Województwo olsztyńskie i toruńskie	b.d.
	Dolina Zielonej	22
	Zlewnia Tążyny	18
1977	Sokole Kuźnica	b.d.
	II Toruńska Wyprawa Polarna na Spitsbergen	b.d.
	Piwnice – Obserwatorium Astronomiczne	b.d.
	Gdynia	24
1978	Rząd	24

1979	Ziemia Chełmińska	34
	Krajobrazowy Park Chojnicki	25
	Polska Południowo-Wschodnia	35
1980	Piotrków Trybunalski i Zagłębie Bełchatowskie	43
	Pojezierze Brodnickie	22
	Nidzica-Ostróda	25
	Dolina dolnej Wisły od Grudziądza do Gniewu	21
1981	Bydgoszcz-Włocławek	26
	Dolina dolnej Wisły do Świecia	28
	Województwo kaliskie	30
1982	Szlak Piastowski	40
	Basen Grudziądzki – zagadnienia hydrograficzne	45
1983	Basen Chełmiński	45
1984	Grudziądz-Toruń-Ciechocinek-Włocławek-Dobiegniewo-Dobrzyń n. Wisłą-Grudziądz	41
1985	Grudziądz-Sartowice-dolna Mątawy-Święte-Mniszek-dolina Osy-Rogoźno-Grudziądz	36
	Województwo białostockie	8
1987	Grudziądz i okolice – pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej	32
1988	Basen Grudziądzki	30
	Pojezierze Brodnickie	70
1989	3 wycieczki	125
1990	8 wycieczek w okolicy Włocławka oraz okolice Olsztyna i do Warszawy	285
	2 wycieczki w okolicy Grudziądza	b.d.
1991	3 wycieczki	b.d.
1992	3 wycieczki	b.d.
1993	Anglia i Walia – wyjazd studyjny	51
	Norwegia	46
	Pałuki i Kujawy	
1994	Skandynawia – wyjazd studyjny	51
1995	Półwysep Pirenejski	51
1996	Grecja, Sycylia, Półwysep Apeniński – kurs terenowy dla nauczycieli geografii	51
1997	Alpy – ogólnogeograficzny kurs terenowy	46
	Woziwoda – Centrum Edukacji Przyrodniczej	b.d.
	Kopalnia węgla brunatnego w Kleczewie i kopalnia soli w Kłodawie	b.d.
	Warsztaty geologiczne	b.d.
	Warsztaty astronomiczne	b.d.
1998	Pojezierze Iławskie	25
	Kraje Beneluxu i północna Francja – wyjazd studyjny	49
1999	Bawaria, Masyw Centralny, Łazurowe Wybrzeże – Ogólnogeograficzny kurs terenowy	51
2000	Południowa Skandynawia – wyjazd studyjny	40
	Zabytki Grudziądza	150
	Dolna Grupa – Dom Misyjny Księża Werbistów	40
	Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy	144
2001	Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy	b.d.
	Anglia, Szkocja, Irlandia, Walia – wyjazd studyjny dla nauczycieli geografii	51

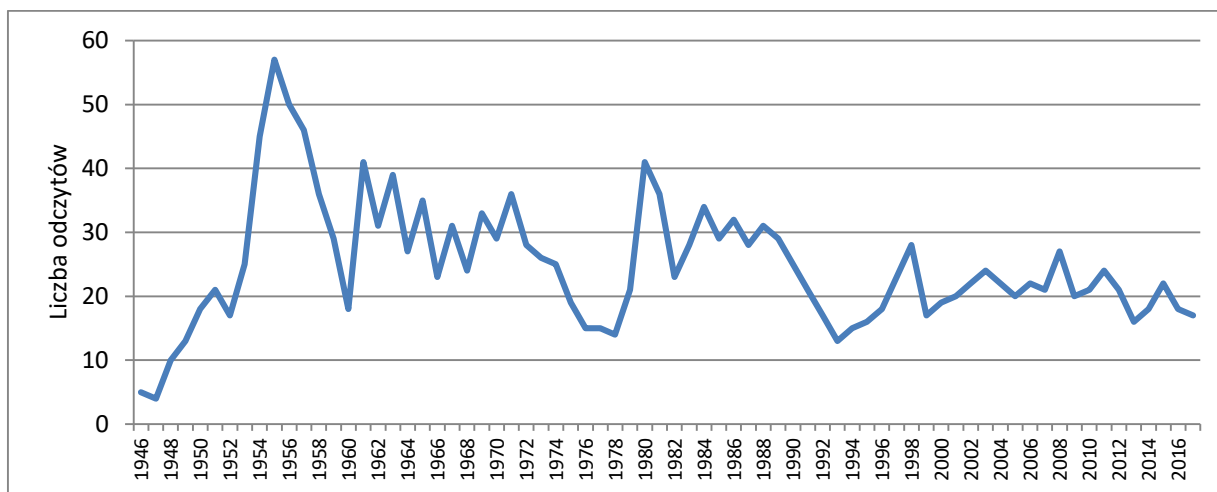
2002	Austria, Słowenia, Chorwacja, Hercegowina, Węgry	51
	Kreta i Santorini – wyjazd studyjny	37
2003	Norwegia – wyjazd studyjny	b.d.
	Islandia – wyjazd studyjny	32
	Hiszpania i Portugalia - wyjazd studyjny	b.d.
	Korsyka, Sycylia, Sycylia, Półwysep Apeniński – wyjazd studyjny	51
2004	Australia – wyjazd studyjny	b.d.
	Szlak Bałtycki – Litwa, Łotwa, Estonia, Finlandia, Petersburg - wyjazd studyjny	51
	Alpy – wyjazd studyjny	b.d.
	Hiszpania i Portugalia – wyjazd studyjny	b.d.
	Kujawy i wschodnia Wielkopolska – warsztaty terenowe	b.d.
2005	Republika Południowej Afryki – wyjazd studyjny	29
2006	Alpy i Lazurowe Wybrzeże – wyjazd studyjny	51
2007	Szwecja i Norwegia – wyjazd studyjny	51
2008	Wał Pomorski	b.d.
	Grudziądz – Szlakiem zabytków	b.d.
	Rezerwat Meteoryt Morasko, Poznań i Kórnik	b.d.
	Pojezierze Chełmińskie	b.d.
	Gołuchowo	b.d.
	Włochy – wyjazd studyjny	b.d.
	Czarnogóra – wyjazd studyjny	50
2010	Maroko – wyjazd studyjny	37
	Kłodawa – Kopalnia soli	b.d.
2015	Toruń (Toruńskie opowieści – legendy i fakty)	18
2016	Toruń (Wycieczka dendrologiczna po Ogrodzie Zoobotanicznym i Dolinie Marzeń)	35
2017	Fort IV w Toruniu - tajemnice i zagadki	50

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych OT PTG.

3.4. Odczyty

(Wiesława Gierańczyk, Zdzisław Preisner, Edyta Preisner)

Przez cały czas istnienia OT PTG zasadniczą formą popularyzowania wiedzy geograficznej są **odczyty**. Organizowane są zarówno przez Oddział, jak i jego Koła terenowe. Rekordową ich liczbę – ponad 50 w ciągu roku – przeprowadzono w połowie lat 50. XX w. W kolejnych dekadach ta forma aktywności była już nieco mniej intensywna. Biorąc pod uwagę znaczące fluktuacje przeprowadzanych odczytów (ryc. 3) można zauważyć tendencję do zmniejszania się ich liczby. Od początku lat 60. do końca lat 80. XX w. wygłaszano ich średnio ok. 30 rocznie. W kolejnych dekadach liczba ta oscylowała wokół 20 odczytów.



Ryc. 3. Odczyty zorganizowane przez OT PTG i jego koła terenowe w latach 1946-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych OT PTG.

Proponowana na odczytach tematyka była bardzo różnorodna. Podejmowano zarówno kwestie o charakterze gospodarczo-ekonomicznym, fizycznogeograficznym, jak i odnoszące się do popularyzacji geografii. Przy czym zwłaszcza w początkowym okresie była ona dość mocno powiązana z zainteresowaniami badawczymi pracowników naukowych reprezentujących geografę na UMK. Podczas odczytów PTG prezentowali oni swoje badania. W związku z tym, że dogodniejsze warunki rozwoju miała geografia fizyczna, zwłaszcza geomorfologia, ten nurt dominował w tematyce odczytów organizowanych przez OT PTG. Później stopniowo w miarę rozwoju toruńskiego ośrodka geograficznego o inne dziedziny, bardziej różnorodna stała się też tematyka odczytów. Tak więc obok wspomnianej geomorfologii, na różnych płaszczyznach podziałów terytorialnych podejmowano zagadnienia z zakresu: geologii, klimatologii, paleogeografii, hydrografii (w tym problematykę jezior i wód gruntowych), kartografii, interpretacji zdjęć lotniczych, gleboznawstwa, osadnictwa, demografii, geografii przemysłu czy geografii politycznej. Często pojawiały się też prelekcje monograficzne poświęcone wybranym regionom (jednostkom terytorialnym). Charakteryzowano je pod względem społeczno-gospodarczym, analizowano poziom ich rozwoju i plany rozwoju. Gros referatów poświęconych było regionalizacji i morfologii regionów. Na forum OT PTG prezentowano także zagadnienia badawcze np. z geografii ekonomicznej, fizjografii urbanistycznej, teledetekcji, rzeźby oceanów, ale też nowe teorie wahań klimatycznych i zlodowaceń, nowe poglądy na budowę atmosfery i litosfery. Dość częste były też odczyty odnoszące się do

relacji człowiek-środowisko, przeobrażeń krajobrazu czy geografii roślinności. Podczas spotkań OT PTG zdawano również relacje z wyjazdów, podróży i wypraw naukowych (m.in. na Spitsbergen, Grenlandię, w Andy). Wśród członków PTG kultywowano także dokonania wybitnych Polaków w dziedzinie geografii. Kilka odczytów poświęconych było sylwetkom takich osób jak: M. Kopernik, W. Pol, S. Majdanowski, S. Staszic, W. Szafer, P. Strzelecki. Od czasu do czasu zastanawiano się nad zastosowaniem badań geograficznych oraz nauczaniem i poziomem nauki geografii w szkołach.

Jak wskazują Edyta i Zdzisława Preisner różnorodność tematyczna odczytów umożliwia słuchaczom poznawanie, nie tylko ciekawych regionów Polski, ale przede wszystkim często odległych, mniej znanych krajów świata. Pozwala na pozyskiwanie szerokiej wiedzy z zakresu przyrody, geologii, geografii, tematyki kulturowej, religijnej, społecznej, obyczajowej. uczestnicy tego typu wydarzeń otrzymują rzetelną informację z ust osób, które są dobrymi znawcami danej dziedziny, przekazują swoje wrażenia, spostrzeżenia i doświadczenia, pozyskane w czasie podróży do wielu ciekawych zakątków Ziemi. Wśród prelegentów byli także tacy, którzy docierają do miejsc wyjątkowo odległych, trudno dostępnych, a nawet niebezpiecznych. Większość spośród uczestników, słuchaczy takich prelekcji nie miała, i może nie mieć szansy na własne doświadczenia z takich właśnie miejsc. W związku z tym tego typu relacje mogą być nie lada przeżyciem, przeniesieniem się choć przez chwilę do fascynujących regionów, poprzez opowieści, prezentowaną dokumentację fotograficzną, tak analogową, jak i cyfrową, czy filmową.

Ale należy podkreślić, że część prelekcji ma charakter naukowy. Prezentowane są wyniki badań z zakresu różnych dziedzin geograficznych, w tym przeprowadzonych obserwacji w ciekawych, z punktu widzenia geologicznego, geograficznego i przyrodniczego, z uwzględnieniem także zagadnień politycznych, ekonomicznych, warunków życia tamtejszej ludności, ciekawostek z zakresu etnografii, zwyczajów, obyczajów, strojów, tańca, życia codziennego. O dużym znaczeniu tego typu wydarzeń świadczą liczne pytania kierowane do prelegentów, zagorzała dyskusja, przekazywanie własnych obserwacji i doświadczeń związanych z tematyką prelekcji.

Ważną, jak się wydaje rolę integracyjną środowiska geograficznego Oddziału odgrywają organizowane po prelekcji spotkania przy kawie, herbacie i ciasteczkach. W gronie aktywnych członków Oddziału w sympatycznej przyjacielskiej atmosferze kontynuuje się dyskusję związaną z tematyką wygłoszonej prelekcji, ale także na temat planów na przyszłość, czy organizowania wspólnych wyjazdów bliższych i dalszych. Uczestnikami odczytów w Oddziale i jego kołach terenowych są w pewnej części wykładowcy

miejscowego Wydziału Nauk o Ziemi, wcześniej Instytutu Geografii, często byli pracownicy tych instytucji, emeryci, młodzież akademicka i szkolna przybywająca wraz ze swoimi nauczycielami geografii, także z innych okolicznych miast, jak np. z Bydgoszczy, Inowrocławia, Włocławka, Grudziądza, Strzelna, Górska czy Obrowa. Warto tutaj wyrazić duży szacunek dla nauczycieli pasjonatów, którzy w ten sposób zachęcają młodzież do poznawania świata poza lekcjami i poza wiedzą pozyskiwaną z podręczników szkolnych. Uczestnikami prelekcji są także członkowie rodzin toruńskich geografów, ich znajomi i przyjaciele, po prostu sympatycy wiedzy o świecie, sympatycy geografii.

Jak już wspomniano, odczyty organizowane są od samego początku istnienia Oddziału Toruńskiego PTG i jego kół. Ich tematyka ewoluowała. W latach 40. XX w. prelekcje dotyczyły głównie wybranych regionów geograficznych Polski i nauczania geografii w szkole. Tematy te były prezentowane przez wybitne osobistości geograficzne toruńskiego uniwersytetu, przez m.in. prof. R. Galona, prof. M. Kiełczeską, mgr W. Mrózka. W kolejnej dekadzie tematyka prelekcji obejmowała szersze spektrum zagadnień, w tym m.in. z zakresu geografii regionalnej Polski, klimatologii, geologii, przyrody. Wystąpienia dotyczyły także innych państw, jak np. ZSRR, Chin, państw Andyjskich, Australii, Arktyki, Grenlandii, państw europejskich, czy USA. W latach 1961-1970 nadal dominowały odczyty o problematyce krajowej, ale wyraźnie zaznaczył się wzrost liczby prelekcji dotyczących innych krajów, w tym z obszarów Afryki i Azji. Prelekcje wygłaszali geografowie, głównie z toruńskiego środowiska, ale byli to także goście ze środowiska poznańskiego, warszawskiego, wrocławskiego. Ogólny wzrost liczby od odczytów zorganizowanych przez Oddział Toruński PTG w latach 1971-1980 zaznaczył się wzrostem liczby prelekcji o tematyce zagranicznej - omawiano nowe, wcześniej nie prezentowane kraje z różnych kontynentów. Często były one przedstawiane przez gości z środowisk geograficznych całego kraju. W kolejnej dekadzie w odczytach dominowała tematyka krajowa. Prawdopodobnie wiązało się to z ograniczeniem wyjazdów zagranicznych w związku z ówczesną sytuacją polityczną w kraju. Przełom XX i XXI w. charakteryzowała nieco niższa aktywność w zakresie liczby prelekcji. W Oddziale PTG w Toruniu organizowano 7-8 spotkań w ciągu roku, nieco mniej organizowały ich koła terenowe. Odbywały się one w ramach wprowadzonej nieco wcześniej formuły pod hasłem "Wieczory w PTG". W wielu przypadkach tematyka odczytów dotyczyła relacji z podróży przeprowadzonych przez członków Towarzystwa oraz zaproszonych gości spoza Od-

działu. W tym czasie chętniej na spotkania przybywała młodzież szkolna wraz z opiekunami z Inowrocławia, Bydgoszczy, czy Włocławka. Byli to uczniowie szkół średnich, inspirowani do tego przez nauczycieli geografii, prawdziwych pasjonatów.

Ostatnia dekada wskazuje na renesans zainteresowania formułą poznawania świata proponowaną przez Oddział Toruński PTG. Coraz więcej osób uczestniczy w odczytach, na które zapraszani są przedstawiciele wielu środowisk regionalnych oraz spoza regionu. Coraz większym zainteresowaniem cieszą się prelekcje w terenie, czyli wiosenne wycieczki po Toruniu prowadzone przez specjalistów w zakresie turystyki.

Jak wynika z powyższego zakres merytoryczny i przestrzenny odczytów był bardzo różnorodny. Niekiedy omawiano wybrany aspekt badań z wąskiej dziedziny, innym razem problemy małych jednostek terytorialnych (np. zaopatrzenie w wodę Torunia). A innym razem omawiano szeroko rozumiane środowisko geograficzne jednego regionu, a czasem uwarunkowania morfologiczne i rozwojowe całego kontynentu.

3.5. Inne formy aktywności (*Wiesława Gierańczyk*)

Innym przejawem działalności Oddziału były **sekcje problemowe**. W OT PTG informacje na temat ich funkcjonowania są niepełne. Z zachowanych dokumentów wynika, że członkowie Oddziału działali w sekcjach: Fotointerpretacji, Geografii Szkolnej, Hydrograficznej, Zastosowań Geografii, Geografii Stosowanej i Turystyki, Geografii Stosowanej, Geografii Turyzmu, Popularyzacji Geografii, Spraw Naukowych. Najwcześniej, bo w latach 50. XX w. zaczęła istnieć Sekcja Geografii Szkolnej. Wówczas jej przewodniczącą była mgr B. Cywińska. Później funkcję tę przejęła mgr S. Własowa, a w latach 70. XX w. dr E. Świtalski. W latach 50. XX w. uruchomiono także Sekcję Popularyzacji Geografii i Sekcję Spraw Naukowych. Przewodniczyli im odpowiednio mgr W. Okołowicz i prof. R. Galon. W latach 60. XX w. rozpoczęły działalność sekcje: Fotointerpretacji, Hydrologii i Geografii Stosowanej. Wówczas przewodniczyli im odpowiednio dr Z. Churski i dr W. Mrózek. Z czasem członkowie kilku sekcji wyodrębnili się z Oddziału Toruńskiego, ponieważ w ramach PTG powstały nowe, wyspecjalizowane struktury, takie jak Klub Polarny PTG czy Klub Teledetekcji Środowiska przekształcony później w Oddział Teledetekcji i Geoinformatyki. Inne sekcje przestały istnieć w sposób naturalny

– ich członkowie szukając wąskiej specjalizacji zaangażowali się w działalność stowarzyszeń branżowych, takich jak np. Polskie Towarzystwo Gleboznawcze, Polskie Towarzystwo Geofizyczne, Polskie Towarzystwo Dendrochronologiczne, czy Polskie Towarzystwo Limnologiczne. Stąd obecnie w OT PTG te sekcje nie działają. Wyczerpała się też praktykowana do końca lat 70. XX w. forma propagowania wiedzy geograficznej podczas tzw. **wieczorów filmowych**. Podczas tych wieczorów wyświetlano filmy o charakterze przyrodniczym i krajoznawczym. Najczęściej prezentowano środowisko przyrodnicze krajów egzotycznych, takich jak: Kongo, Chiny czy też obszarów Ameryki Południowej. Wieczory filmowe organizowano w Toruniu i w kołach terenowych. Pierwsze pokazy filmów miały miejsce w połowie lat. 50 XX w. Po kilku latach przestoju, tę formę aktywności wznowiono na początku lat 60. XX w. Związane to było z nowym źródłem pozyskiwania filmów, a mianowicie wypożyczano je za symboliczną opłatą z ambasad, m.in.: Holandii, USA i Wielkiej Brytanii. Seanse tych samych filmów były wyświetlane po kilka razy. Zainteresowanie społeczeństwa tego typu działalnością zaskoczyło nawet pomysłodawców z Towarzystwa. W wyniku tego OT PTG zaczął się interesować kupnem filmów na własny użytek. Miało to swoje odzwierciedlenie we wzroście liczby seansów. W 1964 r. i w 1965 r. wyświetlono po 27 filmów, które obejrzało po ok. 800 osób. W kolejnych latach, wraz ze wzrostem dostępności do telewizji, intensywność tej formy działalności spadała, ale trwała do końca lat 70. XX w.

Do niecyklicznych i słabo udokumentowanych form aktywności OT PTG należą także **wystawy** (tab. 10). Najczęściej organizowano je przy okazji konferencji i zjazdów oraz Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej odbywających się w Toruniu lub z okazji rocznic upamiętniających wydarzenia geograficzne.

Tab. 10. Wystawy zorganizowane przez OT PTG

Rok	Temat wystawy	Organizator
1947	Wystawa kartograficzna w Bibliotece Uniwersyteckiej	OT PTG
1963	Wystawa prac geograficznych wykonanych w ośrodku toruńskim	OT PTG
1969	Wystawa prac fotograficznych obrazujących charakter prac badawczych na Islandii	OT PTG
1973	Wystawa starych map i atlasów	OT PTG
1978	Polska krajem wielkiego budownictwa	Koło we Włocławku

1978	25-lecie Oddziału PTTK w Grudziądzu	Koło w Grudziądzu
1995	Wybrane prace geograficzne ośrodka toruńskiego	OT PTG
1995	Moje postrzeganie świata (H. Górski)	OT PTG
1995	Ochrona środowiska województwa toruńskiego	OT PTG
1995	Świat w pigułce (Z. Preisner)	OT PTG
2018	Wystawa fotograficzna (Z. Preisner)	OT PTG

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych materiałów archiwalnych OT PTG

Oddział Toruński nie poprzestaje na utrwalonych formach aktywności. Podejmowane są **nowe inicjatywy**. Niektóre z nich przybierają charakter ciągły, jak np. od 2014 r. współuczestnictwo OT PTG w organizacji Wielkiego Testu Wiedzy Geograficznej na Wydziale Nauk o Ziemi UMK. Inne są okresowe – OT PTG jest partnerem dla Wydziału Nauk o Ziemi w latach, kiedy Wydział jest organizatorem konkursów prac magisterskich z zakresu kartografii oraz geoinformacji (dotychczas miało to miejsce w 2013 r. i 2016 r.), a jeszcze inne mają charakter okazjonalny, jak. np. udział w 2007 r. w III Włocławskim Festiwalu Kultury, Nauki i Techniki. W 2016 roku Koło PTG we Włocławku zaangażowało się także w usytuowanie i odsłonięcie tablicy informacyjnej 19 południka dł. geograficznej wschodniej przy drodze z Włocławka do Wieńca Zdroju.

3.6. Współpraca (Wiesława Gierańczyk)

PTG jako organizacja pożytku publicznego jest otwarta na kontakt i **współpracę** na różnych płaszczyznach. OT PTG przez 70 lat działalności rozwijał i utrzymywał kontakty z wieloma podmiotami związanymi z kształceniem i edukacją w zakresie geografii, np. takimi jak:

- ośrodki akademickie, w tym zwłaszcza:
 - Instytut Geografii, później Wydział Nauk o Ziemi UMK,
 - Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN,
 - Zakład Geomorfologii i Hydrologii Niżu PAN w Toruniu,

- Komitet Główny Olimpiady Geograficznej (współuczestnictwo w organizacji Okręgowych Zawodów Olimpiady Geograficznej),
- stowarzyszenia, w tym:
 - Grudziądzkie Towarzystwo Kulturalne,
 - Klub Międzynarodowej Prasy i Książki w Grudziądzu,
 - Klub Nauczyciela w Bydgoszczy,
 - Murmański Oddział Towarzystwa Geograficznego ZSRR,
 - Muzeum Okręgowe w Toruniu,
 - Polskie Towarzystwo Astronomiczne,
 - Polskie Towarzystwo Geofizyczne,
 - Polskie Towarzystwo Geologiczne,
 - Polskie Towarzystwo Gleboznawcze,
 - Polskie Towarzystwo Historyczne w Grudziądzu,
 - Polskie Towarzystwo Ludoznawcze,
 - Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika,
 - Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych we Włocławku,
 - Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze,
 - Szkolny Klub Krajoznawczo-Turystyczny,
 - Toruńskie Towarzystwo Naukowe,
 - Towarzystwo Archeologiczne,
 - Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Fińskiej,
 - Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Indyjskiej,
 - Towarzystwo Urbanistów Polskich,
 - Towarzystwo Wiedzy Powszechnej,
 - Związek Nauczycielstwa Polskiego,
- instytucje, w tym zwłaszcza powiązane z kształceniem nauczycieli, tj.:

- wydziały oświaty,
- wojewódzkie ośrodki doskonalenia kadr,
- wojewódzkie ośrodki metodyczne,
- Centrum Kształcenia Nauczycieli.

Współpraca ta wiązała się z działaniami na rzecz rozwoju geografii jako nauki, praktycznych jej zastosowań oraz dydaktyki geografii. Przybierała różne formy. Najczęściej były to wspólne odczyty, wyjazdy terenowe oraz konferencje.

Ewolucję form działalności względem założonych celów przechodzą też koła terenowe. W momencie utworzenia, czyli w 1953 r. członkowie Koła PTG w Grudziądzu przyjęli, że zgodnie ze statutem PTG, Koło będzie realizować następujące cele:

- 1) zrzeszać nauczycieli geografii ze wszystkich stopni organizacyjnych szkół i pokrewnych przedmiotów oraz także sympatyków geografii – nie nauczycieli;
- 2) popierać rozwój geografii i nauk pokrewnych;
- 3) doskonalić nauczanie geografii w szkole i zdobywać dla tej gałęzi wiedzy należyte stanowisko w kształceniu obywatelsko-państwowym i społeczno-narodowym;
- 4) krzewić i popularyzować geografię i nauki pokrewne wśród ogółu społeczeństwa.

Na przestrzeni istnienia Koła cele te realizowano na różne sposoby. W początkowym okresie działalność dość mocno ukierunkowana była na aktywność naukową. Członkowie Koła w Grudziądzu realizowali prace naukowo-badawcze na terenie własnego regionu (m.in. Krystyna Borkowska, Maria Bożyńska, Stefan Kopczyński, Jadwiga Koszewska, Czesław Nowak). Charakter naukowy miało większość wygłaszanych referatów. Prelegentami byli reprezentanci wielu środowisk naukowych. Byli to zarówno zaangażowani w działalność PTG przedstawiciele UMK w Toruniu (m.in. prof. R. Galon, doc. dr L. Roszkówna, doc. dr K. Łomniewski, dr Wł. Niewiarowski, mgr B. Rossa, mgr K. Kalinowska), jak i reprezentanci Uniwersytetu w Poznaniu (doc. dr M. Czekańska), czy Uniwersytetu Jagiellońskiego (mgr Z. Czeppe). Dopełnieniem były referaty popularno-naukowe. Prelegentami odczytów byli najczęściej pracownicy naukowcy Instytutów Geografii UMK i PAN w Toruniu oraz członkowie Koła, ale gościem był też B. Siadek – polski dziennikarz, podróżnik, żeglarz, taternik, klimatolog. Tematyka prelekcji była

różnorodna: od geografii fizycznej i ekonomicznej Polski i świata, przez historię odkryć geograficznych, po metodykę nauczania geografii.

Nie mniej ważnym odcinkiem działalności Koła była popularyzacja – rozwijanie i aktualizowanie wiedzy geograficznej o świecie, Polsce i własnym regionie poprzez wycieczki tak na terenie regionu, jak i dalsze. Konsekwentnie organizowano ich ok. 3-4 rocznie uznając za jedną z podstawowych form „dydaktyzmu naukowego” (Kopczyński, 1960). Uczestniczono także w wycieczkach organizowanych przez OT PTG.

Członkowie Koła w Grudziądzu swoją wiedzę geograficzną chętnie pogłębiali uczestnicząc w zjazdach i konferencjach organizowanych przez Zarząd Główny PTG i Zarząd OT PTG. Zacieśniono też współpracę z miejscowym Oddziałem Polskiego Towarzystwa Historycznego (możliwość publikowania sprawozdań i artykułów geograficznych w „Roczniku Grudziądzkim”, wspólne opracowania monografii Grudziądza i okolicy, przewodnika po Grudziądzu), z Oddziałem PTTK (wspólne organizowanie wycieczek), z Grudziądzkim Ośrodkiem Badań i Kontroli Środowiska (ochrona wód Jeziora Rudnickiego przed zanieczyszczeniem) oraz Międzynarodowym Klubem Książki i Prasy (odczyty).

Ponadto zorganizowano bibliotekę. Poprzez nią rozwijano czytelnictwo czasopism geograficznych, takich jak: „Przegląd Geograficzny”, „Geografia w Szkole”, „Poznaj świat”, „Poznaj swój kraj”. W celu podnoszenia poziomu wiedzy geograficznej nauczycieli, budzenia ich zainteresowań naukowych i krajoznawczych, a także podnoszenia poziomu nauczania Koło współpracowało z Ośrodkiem Metodycznym Geografii oraz ze szkolnymi kołami krajoznawczo-turystycznymi.

Działalność Grudziądzkiego Koła PTG uzyskała uznanie władz, czego wyrazem było wręczenie podczas Sesji Miejskiej Rady Narodowej w dniu 24.11.1983 r. specjalnych dyplomów uznania dla Koła oraz jego przewodniczącego dr S. Kopczyńskiego. Wyrażono w nich podziękowanie za pełną trud, ofiarną i wytężoną pracę społeczną, oraz podkreślono, że Towarzystwo swą pracą zjednało sobie wielu przyjaciół i zwolenników.

W latach 80. XX w., pomimo, iż Koło nadal rozwijało się w założonych kierunkach, zainteresowanie lokalnego otoczenia (zwłaszcza nauczycieli geografii) wyspecjalizowaną wiedzą geograficzną zmniejszyło się. Zaczęła spadać też liczba członków. Wskutek tego nastąpiły zmiany w punktach ciężkości w zakresie aktywności. Stopniowo najważniejszą formą działalności Koła stawała się popularyzacja wiedzy geograficznej

wśród członków Towarzystwa i jego sympatyków. Dziś poznawanie środowiska geograficznego poprzez odczyty i wycieczki stanowi główny nurt aktywności Koła. Od 1953 r. wygłoszono ich ok. 450. O urokach świata opowiadali naukowcy, misjonarze z odległych zakątków, podróżnicy, polarnicy i inni.

Ze środowiskiem nauczycielskim statutowo powiązane jest również Koło we Włocławku. W momencie reaktywacji w 1968 r. ustalono bowiem, że głównym celem działalności będzie zaznajamianie nauczycieli geografii z najnowszymi osiągnięciami nauk geograficznych, popularyzacja geografii wśród uczniów szkół podstawowych i średnich, a także podnoszenie rangi geografii w życiu społecznym. Przez cały czas istnienia Koło konsekwentnie realizuje swoje cele poprzez organizację:

- odczytów naukowych i popularnonaukowych – dotychczas zorganizowano ich łącznie ok. 250. Dotyczyły one zarówno krajów i regionów świata, jak i własnego regionu. Prelegentami byli przede wszystkim pracownicy naukowci i dydaktyczni UMK reprezentujący OT PTG, członkowie Koła, pracownicy miejscowych urzędów i instytucji, ale także reprezentanci świata nauki z Warszawy (Uniwersytet Warszawski, PAN) czy Krakowa (UJ);
- prelekcji i warsztatów z zakresu dydaktyki geografii. W efekcie zacieśniono współpracę z lokalnym Ośrodkiem Metodycznym, która trwa od 1975 r.;
- wycieczek regionalnych i krajowych, m.in. do Kłodawy, Warszawy, Wrocławia, Łodzi, Golubia-Dobrzynia, Płocka, Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego, Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego;

oraz:

- udział w wycieczkach zagranicznych organizowanych przez OT PTG (m.in. do Norwegii i Danii, Portugalii, Hiszpanii, Francji, Grecji, Włoch, Obwodu Kaliningradzkiego);
- udział w Zjazdach PTG;
- udział w pracach Komitetu Okręgowego Olimpiady Geograficznej i Nautologicznej;
- współpracę z innymi organizacjami, m.in. z lokalnym zarządem Związkiem Nauczycielstwa Polskiego, PTTK, PTSM, Klubem „Krokus”.

Podobnie jak w OT PTG i tak w obydwu kołach spadło znaczenie działań ukierunkowanych na rozwój dydaktyki geografii na rzecz popularyzacji szeroko rozumianej turystyki.

4. Podsumowanie

4.1. Na styku dziejów geografii i Oddziału Toruńskiego PTG (*Wiesława Gierańczyk*)

Oddział Toruński Polskiego Towarzystwa Geograficznego i toruńscy geografowie związani z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika pozostają ze sobą w ścisłej zależności. Kierunki rozwoju jednostki uniwersyteckiej w dużym stopniu wpływają na tematykę i formy działalności OT PTG. Jednocześnie Oddział inspiruje wiele działań, w których partycypuje środowisko akademickie geografów. Należy jednak zwrócić uwagę, że główną determinantą kształtu tej symbiozy są zmiany jakie zachodzą w otaczającym świecie. W początkowych latach obydwie struktury dopełniały się, zwłaszcza w zakresie wiedzy naukowej. Pracownicy katedr geograficznych, a później Instytutu Geografii UMK, chętnie dzielili się na forum PTG wynikami swoich badań naukowych. Byli nimi zainteresowani inni pracownicy tej jednostki, pracownicy innych jednostek geograficznych, ale także nauczyciele geografii z regionu, dla których kontakt ze środowiskiem naukowym był źródłem wiedzy i inspiracji. Należy podkreślić, że pracownicy naukowcy zaangażowani wówczas w działalność PTG, tak w regionie kujawsko-pomorskim, jak i w ogóle, byli bardzo otwarci na szerzenie horyzontów geograficznych. Np. prof. R. Galon był przewodniczącym komitetu organizacyjnego dwóch ogólnopolskich Zjazdów PTG (II i XI) zorganizowanych w Toruniu, zainicjował kilka konferencji naukowych, wygłosił kilkanaście odczytów tak na forum Oddziału, jak i w kołach terenowych, zorganizował wiele wycieczek, które często sam prowadził. Dość powszechna w tym czasie była też międzyregionalna wymiana wiedzy. OT PTG gościł m.in. prof. F. Uhorczaka (UMCS), prof. W. Okołowicza (UW), prof. A. Zierhoffera (UAM), prof. E. Stenza (UW), prof. B. Krygowskiego (UAM), prof. J. Kondrackiego (UW), prof. S. Pietkiewicza (UW), prof. S. Leszczyckiego (UJ), prof. S. Berezowskiego (SGH), prof. J. Dylika (UŁ), prof. J. Barbaga (UW), prof. M. Kiełczewską-Zaleską (PAN).

Rozwój Instytutu Geografii UMK w sferze merytorycznej zaowocował ubogaceniem tematyki prelekcji organizowanych przez OT PTG, jednakże mniejszy był nacisk na działalność stricte naukową. Nadal organizowano zjazdy i konferencje, ale możliwość

wymiany wiedzy geograficznej na innych forach niż PTG spowodowała osłabienie aktywności toruńskiego środowiska geograficznego w tym zakresie. Wierni PTG pozostali nauczyciele geografii, dla których przygotowywano konferencje dydaktyczne, warsztaty i wyjazdy terenowe. Jednocześnie tematyka odczytów stała się bardziej popularno-naukowa. Rosło zainteresowanie dotychczas trudno dostępnymi zakątkami i ciekawymi miejscami, które łatwiej można było eksplorować. Członkowie i sympatycy PTG chętnie uczestniczyli w organizowanych przez OT PTG wyjazdach zagranicznych. Spotkania, podczas których prezentowano wrażenia z wyjazdów ubogacone zdjęciami i informacjami nie tylko geograficznymi, przyciągały coraz szerszą rzeszę zainteresowanych.



Fot. 23. Podczas jednego z odczytów OT PTG (2015; fot. Marcin Świtoniak)

Po krótkim okresie recesji zainteresowanie tą formą przekazu przeżywa w OT PTG renesans. Sprzyja temu atrakcyjność proponowanych tematów oraz nawiązywane przez Zarząd OT PTG kontakty z różnymi środowiskami naukowymi i merytorycznymi. Zaproszenia przyjmują pracownicy naukowcy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza z Poznania, Uniwersytetu Łódzkiego czy Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, ale także przedstawiciele Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Marszałkowskiego czy Urzędu Miasta Torunia. Aby spotkać się z osobami, które „żyją” szlakiem Jakubowym, spenetrowały „para państwa” postradzieckie czy prezentują programy rewitalizacyjne w Toruniu, przybywa nawet 150 osób (fot. 23).

Pomimo, że udział pracowników naukowych związanych z jednostką geograficzną na UMK w ogólnej liczbie członków OT PTG maleje, to są wśród nich osoby pozostające nadal w ściślejszej współpracy. Nie tylko regularnie opłacają składki, wygłaszają odczyty, ale inicjują nowe wspólne działania, np. Wielki Test Wiedzy Geograficznej czy konkurs prac magisterskich z zakresu kartografii oraz geoinformacji. Część z nich aktywnie działa w strukturach Zarządu OT PTG.

Dotychczasowa współpraca i przychylność władz dziekańskich Wydziału Nauk o Ziemi do wspólnych działań z OT PTG pozwala sądzić, że te utrwalone więzi zachowają

się, a być może jeszcze zacieśnią. Jest to o tyle pożądane, że Oddział Toruński PTG wraz z Wydziałem Nauk o Ziemi UMK stanowią centrum kształtowania wiedzy geograficznej i postaw geograficznych w regionie kujawsko-pomorskim. Pozytywne reakcje odbiorców proponowanych aktywności napawają optymizmem i budują poczucie sensu angażowania prywatnych sił i środków w inicjatywy budzące ciekawość lub rozszerzające świadomość otaczającego nas świata.

4.2. Sylwetka Prof. dr R. Galona – przewodniczącego Zarządu Głównego PTG – we wspomnieniach członków Oddziału Toruńskiego PTG (*Jan Falkowski, Antoni Olszewski*)

Profesor Rajmund Galon, to wybitny uczony i wspaniały dydaktyk nauk geograficznych, zwłaszcza w zakresie geomorfologii i paleogeografii czwartorzędu. Miał też duże osiągnięcia na polu popularyzacji wiedzy geograficznej, głównie jako dyscypliny badań regionalnych i opracowań praktycznych, jak kartowanie fizjograficzne, geomorfologiczne, hydrograficzne lub mapy użytkowania ziemi. Przez całe życie, obok intensywnej pracy uniwersyteckiej, z ogromną pasją oddawał się szerzeniu wiedzy geograficznej, głównie w Polskim Towarzystwie Geograficznym. Między innymi, z Jego inicjatywy intensyfikowano po II wojnie światowej działalność reaktywowanego PTG, doprowadzając w 1946 r. we Wrocławiu, do pierwszego powojennego zjazdu tej organizacji i połączenia stowarzyszeń skupiających geografów, przedwojennego PTG oraz Zrzeszenia Polskich Nauczycieli Geografii. Profesor zajmował się sprawami PTG już przed wojną, podczas pracy w Uniwersytecie Poznańskim. Od podjęcia stałej pracy w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, czyli od 1947 r. aż do śmierci (w 1986 r.) aktywnie działał w PTG, pełniąc w nim zaszczytną funkcję przewodniczącego Oddziału Toruńskiego PTG (w latach: 1947-1974, z przerwami); w latach 1953-1959 przewodniczącego Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

Pełnienie funkcji przewodniczącego przez Profesora pozwalało na kierowanie pracami Polskiego Towarzystwa Geograficznego jako dużej społecznej organizacji krajowej pożytku publicznego. Profesor pozostał w naszej pamięci, licznych geografów i sympatyków geografii przede wszystkim jako świetny organizator, wspaniały wykładowca i in-

terpretator zjawisk i procesów geograficznych. W swoich licznych wystąpieniach na posiedzeniach PTG, miał niezwykle dar przedstawiania ścisłej wiedzy naukowej w sposób popularny, a nade wszystko ciekawy i interesujący, co podkreślał u innych kiedy rzecz została wykonana wzorowo! Profesor, jako przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Zjazdu, był współorganizatorem kilku Ogólnopolskich Zjazdów PTG, zwłaszcza w 1947 r. (w Toruniu i Szczecinie) i w 1973 r. w Toruniu. Organizował pracę Oddziału Toruńskiego PTG przede wszystkim w formie odczytów, z zakresu szeroko pojętej problematyki geografii, które odbywały się z częstotliwością 3-4 prelekcji w miesiącu. Dyskretnie na nich ogarniał wzrokiem obecność studentów, szczególnie swych magistrantów i członków Studenckiego Koła Naukowego Geografii UMK. Dbał z troską o uczestnictwo młodych. O przywiązaniu przez Profesora dużej wagi do propagacji, tą drogą, wiedzy geograficznej niech świadczy fakt, że – wg oficjalnego sprawozdania rocznego Zarządu Głównego PTG za rok 1950 – na 11 lokalnych oddziałów PTG w kraju łącznie wygłoszono 84 referaty z czego w Oddziale Toruńskim było ich 19, tj. 22,6%; poza tzw. „wieczorami filmowymi PTG”, które uzupełniały w tamtych latach (bez telewizji i komputerów) kontakty geograficzne ze światem. Doroczne Walne Zjazdy Oddziału PTG zostały przez nas zapamiętane jako swoiste święto członków i sympatyków geografii z całego regionu województwa bydgoskiego. Miały one swą część naukową i organizacyjną, ale też towarzyską. Służyły nie tylko pogłębianiu wiedzy z zakresu różnych kierunków geografii, ale także nawiązywaniu kontaktów między środowiskiem naukowym, nauczycielskim oraz praktykami z różnych dziedzin, w których pracowali i rozwijali się geografo- wie, absolwenci UMK, bądź innych uczelni. Profesor był mistrzem w stwarzaniu atmosfery wzajemnej sympatii i życzliwości, które dodatkowo uzewnętrzniały najlepsze cechy Jego charakteru, obok powszechnego uznania i ogromnego autorytetu, jakim się cieszył w środowisku zarówno uczonych, nauczycieli jak i swych doktorantów i studentów.

Warto podkreślić wspaniałą atmosferę spotkań na corocznych Walnych Zebraniach Oddziału PTG, które odbywały się w auli Instytutu Geografii UMK przy ul. Fredry 6/8, w naszym geograficznym domu. Były one zawsze z referatem, wygłoszonym przez jakąś liczącą się osobowość geograficzną. Poza referatem naukowym i dyskusją, której niezawodnym uczestnikiem zawsze dobrze przygotowanym był starszy pan, inż. Łubieński, którego z Prof. Galonem łączyła aura szacunku i niezwyklej wzajemnej dystynkcji, oczekiwaliśmy na spotkanie towarzyskie. Ten ważny odcinek wzajemnego spędzenia czasu przy herbacie, także z muzyką i tańcami, a nierzadko też z dobrym winem, przygotowanym przez nas i dla nas – młodszych, oczywiście poza oficjalną salą przydialną. Tym

spotkaniom zawsze towarzyszyła uroczą małżonka Profesora – p. Margarita Galonowa. Lecz nad całą prawie familiarną atmosferą czuwał zawsze Pan Profesor Galon i wszyscy uczestnicy, a nierzadko była to pełna aula Instytutu Geografii, mieli świadomość, że najwspanialszy dyrygent tej „geograficznej orkiestry” jest tylko jeden.

Problematyka poruszana przez Profesora dr R. Galona w trakcie toruńskich odczytów naukowych obejmowała przede wszystkim sprawozdania z Jego podróży zagranicznych. Obok racjonalnej informacji naukowej, np. fizyczno-geograficznej lub geomorfologicznej, były w nich wrażenia o treści jakby stricte położone poza geografiami jako nauką. Były to przede wszystkim odczucia Profesora z kontaktu ze środowiskiem geograficznym, krajobrazem i spotkanymi ludźmi – ich życiem, zajęciami, kulturą itd. Profesor ze swoich licznych wyjazdów przywoził nie tylko bagaż doświadczeń i wrażeń naukowych, ale także liczną dokumentację kartograficzną, fotograficzną, w postaci przeźroczy i literatury. Ta różnorodna dokumentacja ubogacała każde wystąpienia Profesora, a przywieziony z zagranicy nowoczesny rzutnik, był wykorzystywany zarówno przez Profesora, jak i przez wielu z nas. Pamiętamy jakie wrażenia czyniły na nas niezwykle atrakcyjne zdjęcia i przeźrocza oraz barwne komentarze Profesora, z pobytu w różnych regionach Niemiec, z krajów skandynawskich, alpejskich, zwłaszcza Austrii i Szwajcarii, z Islandii, Wenezueli, USA, Indii, Nowej Zelandii, krajów położonych w basenie M. Śródziemnego i z odległych krain Syberii. Do dziś pamiętamy uniwersalizm wiedzy Profesora i zamiłowanie do dzielenia się nią w szerszym kręgu geografów i sympatyków geografii. Profesor nieraz podkreślał, że „wędrowanie na różnych obszarach to podstawowe źródło wiedzy geografa”.

Porównując kursowe wykłady akademickie Prof. Galona dla studentów różnych lat i Jego odczyty w OT PTG widać w nich wyraźną różnicę. Wykład akademicki uderzał prostotą i jasnością omówień, precyzją syntetyzującego wywodu, w którym uzasadniał i formował własną morfogenetyczną i środowiskową definicję oraz końcowe wnioski. Skoro Profesor chciał pokazać bogactwo i systemową całość problemu to wykład musiał być systematyczny i usystematyzowany (to są dwie całkiem różne, acz metodycznie, powiązane kwestie). Używał chłodnych przemyślanych sformułowań; nie zaciemniających wątku wykładu. Cały czas utrzymywał czytelną dyscyplinę przebiegu wykładu; tym też ucząc (geografii jako nauki) nauczał (wdrażał właściwą jej dydaktykę). Na godzinach wykładów czuło się w nich i wielkość i głębię Profesora. Budził respekt i szacunek. Wzorzec profesora! Archetyp wśród geografów toruńskich – oczekujący odrodzenia...

Tymczasem odczyty na posiedzeniach Oddziału Toruńskiego PTG były żywe, czasem dowcipne i tryskające wiedzą regionalną. Profesor umiał na nią zapracować; w tym był wart podglądania. Śledziliśmy to w organizacji jego własnych wyjazdów zagranicznych. I tu był wzorem. Za doskonale zorganizowanie w 1961 roku na terenie całego kraju „From the Baltic to the Tatras” dużego Międzynarodowego VI Kongresu INQUA (Międzynarodowej Asocjacji Czwartorzędu; trwającego około 3 tygodnie, z wieloma wycieczkami regionalnymi) Profesor uzyskał status gościa honorowego kilku następnych kongresów, m. in. w Nowej Zelandii, USA i ZSSR. Po kongresie w Denver (Kolorado, USA), na wschodnim przedgórzu Gór Skalistych, Profesor wziął udział w wycieczce pokongresowej na wschodnie atlantyckie wybrzeże Stanów Zjednoczonych, gdzieś w okolicy Cape Cod – Bostonu – Portland. Profesora interesował kontakt form rzeźby polodowcowej utworzonej przez lądolód północnoamerykański, który dotarł dalej na południe, w pobliże Nowego Jorku, z podnoszącym się poziomem Atlantyku, w miarę ustępowania lądolodu. Organizację i tematykę kongresu oraz zagadnienia wycieczki, na której był, przedstawił na odczycie PTG w auli na Fredry. Pokazując jedno z przezroczy skalistego wybrzeża z pokrywą plejstocenijskich osadów morenowych na powierzchni Profesor omówił rzeźbę oraz układ osadów, ale skomentował też grupkę amerykańskich turystek objeżdżających te miejsca i może utrudniających Profesorowi z Polski najlepsze ujęcie obrazu morfologii i geologii wybrzeża w tym miejscu. Ponieważ – być może – owe panie podpadły Profesorowi, swą grupową zasłoną, która utrudniała pełnię naukowego tła zapisu wydarzeń czwartorzędu, Profesor tak skomentował ich obecność na zdjęciu wykonanym dla nauki a nie przyjemności: „a tu stoją starsze panie, pewnie wdowy, z ogrodami kwiatów małych kapeluszek, na ich głowach, które teraz jeżdżą po świecie i wydają..., i wydają pieniądze zarobione przez ich zmarłych mężów...”. Sala przyjęła komentarz Profesora gromkim aplauzem śmiechu, bo nikt nie spodziewał się, że na jednym zdjęciu Profesor zobaczy nie tylko litologię i morfologię klifu, lecz ujrzy też „wiszące ogrody Semiramidy”. Nie dla wszystkich świat jest tylko nauką! Ale na wykładzie kursowym dla studentów Profesor nigdy nie użył ironii; znał niewinną delikatność młodzieży tamtych czasów. Profesor w jednej osobie był pryncypialnym „profesorem akademickim” i bardziej luźnym „profesorem z towarzystwa” (PTG). Był jednym i drugim – zawsze z klasą. Na wykładach – geografia była nauką; Profesor „wtłaczał” wiedzę! Na odczytach PTG – uczył jak mówić o geografii, jak ją nauczać. I tego nauczył się u prof. Stanisława Pawłowskiego, swego Mistrza w Poznaniu. To prof. Pawłowski zestawiał „Metody nauczania

geografii z metodami geografii jako nauki ”. Umieć to łączyć, ale i rozdzielać; poświadczają dojrzałość uczonego.

Do dziś pamiętamy niemal każde wystąpienie Profesora w ramach odczytów PTG i siłę ich ekspresji oraz stosowanych pięknych porównań regionalnych. Na jednym z odczytów, Profesor mówiąc o swoim pobycie w Indiach, użył bardzo ciekawego zestawienia zarysu odległych od siebie lądów i mórz, porównania budowy geologicznej, rzeźby terenu oraz ważniejszych elementów krajobrazu Azji Południowej do podobnych cech geograficznych występujących w Europie Południowej, w obszarze makroregionu Morza Śródziemnego. Terytorium Azji Południowej, zwłaszcza większe i mniejsze wyspy oraz półwyspy jak arabski, indyjski i indochiński oblewają wody Oceanu Indyjskiego. Podobnie jak Południe Europy oblewa Morze Śródziemne, w tym półwyspy: iberyjski, apeniński i bałkański, wysunięte, jak w Azji na południe. Półwyspy te swój początek biorą z potężnych gór. Centralne półwyspy obu kontynentów mają podobne utwierdzenie lądowe, gdyż oparte są na wielkich masywach górskich: Himalajów w Azji i Alp w Europie. Takie porównania pozwalały zrozumieć system zjawisk geograficznych, ich powiązań i współzależności jakimi rządzi się świat i – utrwały naszą wiedzę o nim.

Inną formą działań Profesora w ramach Jego aktywności w Polskim Towarzystwie Geograficznym była organizacja ogólnopolskiej wyprawy naukowej PTG do Islandii (The Polish Geographical Expedition to Vatnajökull [Iceland], June 5 – September 7, 1968), przebiegająca pod Jego ogólnym kierownictwem, na południowych obrzeżach marginalnych największej w Europie czaszy lodowej Vatnajökull. Podczas wystąpienia Profesora na posiedzeniu OT PTG o przebiegu i badaniach tej wyprawy mówił nie tylko o wynikach swoich badań naukowych i pozostałych uczestników (Łódź, Poznań, Toruń i Warszawa), ale zwrócił uwagę na wartość interdyscyplinarnej współpracy naukowej i wzajemnej pomocy podczas badań w trudnych warunkach polarnych, a zwłaszcza w sytuacjach możliwych zagrożeń, dając na to ewidentne przykłady. Profesor popierał polarne badania ekspedycyjne prowadzone w pobliżu i na lodowcach. Znał ich porównawczą wartość dla badań Niżu Polskiego, ulegającego wielokrotnie plejstocęnskim zlodowaceniom kontynentalnym, które rozwijały się z obszaru północnej Fennoskandii. Dowodem tego może być – wobec braku poparcia po roku 1975 nowej Dyrekcji IG UMK dla drugiej toruńskiej wyprawy polarnej na Spitsbergen w 1977 r. – to, że za namową i pod silnym wsparciem Profesora dr R. Galona „II Toruńska Wyprawa Polarna, Spitsbergen, 1977”, kierowana przez doc. dr G. Wójcika i dr A. Olszewskiego udała się na Spitsbergen jako wyprawa Oddziału Toruńskiego PTG. Być może, że to wstawienie się najważniejszego z

członków miejscowego oddziału PTG uratowało długą i owocną pracę badawczą już ponad 45 wypraw UMK na Spitsbergen! Prof. Galon wspierał grupę młodych polarników toruńskich w organizacji przez nich posiedzeń Klubu Polarnego PTG w Toruniu, przez długie lata kierowanego przez wrocławskiego lwowianina prof. dr Alfreda Jahna, a także ich uczestnictwo w zamiejscowych (Wrocław, Poznań, Warszawa, Kraków, Lublin i Sosnowiec) zjazdach Klubu Polarnego PTG. W naszej pamięci pozostaje kontynuacja prac Klubu Polarnego już po śmierci Profesora, zwłaszcza jej posiedzenie w naszym Instytucie Geografii UMK przy ul. Fredry 6/8, w pamiętnym roku przełomu wieków – w grudniu 2000 r., z udziałem J. Em. ks. kardynała Józefa Glempa – prymasa Polski.

Problematyka, którą dzielił się Profesor w Oddziale Toruńskim PTG i jego Kołach w Bydgoszczy, Włocławku, Grudziądzu i Inowrocławiu (w których bywał z odczytami prawie każdego roku i dbał o to, aby inni współpracownicy z kraju i zagranicy tam przybywali), była związana głównie z geografią fizyczną lub geomorfologią. Prezentował prace zainicjowane przez siebie, a prowadzone przez kilka ośrodków geograficznych w kraju, np. nad dwiema mapami – geomorfologiczną i hydrograficzną Polski w skali 1:50000. Swe szerokie podstawy kompetencji w dziele kartowania zyskiwał nasz Profesor w różny sposób, m. in. przez kierowanie (wraz z M. Gieysztorem i J. Kondrackim) „Kursiem limnologicznym PTG” w Giżycku w dniach 2-12.08.1950 r. To tutaj, na kursie w Giżycku, Profesor wskazywał, że szczegółowa batymetria jezior pomaga w określeniu genezy misy jeziornej, ale poprawnie uzupełnia obraz morfogenezy jego lądowego otoczenia. Podkreślał to, że limnologia fizyczna formuje podstawy dla badań hydrochemicznych i hydrobiologicznych. Wiedział też, że ten elitarny kurs (dla 20 osób) zorganizowano dla kształcenia kadr dla państwowej Służby Hydrologiczno-Meteorologicznej, co prof. Galon, ze swej natury społecznej i propaństwowej silnie popierał. Na odczytach PTG mówił także o zjawiskach i procesach związanych z ostatnią epoką lodowcową (tzw. Vistulianem), na obszarze Polski Północnej i w strefie wybrzeża M. Bałtyckiego. Ale Profesor dr R. Galon miał też ogromną wiedzę i ją uprawiał w szerokim kontekście tzw. geografii stosowanej, a więc zarówno z zakresu geografii wielkich miast: Torunia, Bydgoszczy, Gdańska jak i problematyki rozwojowej małych miast, jako tzw. lokalnych ośrodków usługowych, która była szczególnie ważna w latach powojennych i jest praktycznie wciąż aktualna. Pamiętamy wystąpienia Profesora na tematy związane z fizjografią urbanistyczną i planowaniem przestrzennym podczas posiedzeń PTG we wszystkich wspomnianych miastach. Także zachętę dla członków PTG, powiązanych z praktyką pla-

nowania i zagospodarowania przestrzennego, aby przedstawiać uwarunkowania i możliwości rozwojowe miast w województwie bydgoskim. Mieliśmy też okazję (z inicjatywy Profesora), przybliżać te problemy nie tylko we wspomnianych dużych miastach, ale także np. w Aleksandrowie Kujawskim, Brodnicy, Golubiu-Dobrzyniu, Ciechocinku, Świeciu n. Wisłą, w ramach „Studium Wiedzy o Regionie”, któremu patronowało PTG. Profesor R. Galon był całe życie zainteresowany najbliższym regionem, często podczas posiedzeń PTG akcentował, że „problemy Pomorza i Kujaw interesują Go najbardziej”. Nic dziwnego skoro swój kujawsko-pomorski region, obszar Jego życia i pracy, nazywał „moim Pomorzem”. O tym przemożnym związaniu się Profesora z tą ziemią, świadczą nie tylko pierwsze prace naukowe z lat 1929-1934, ale także proste mówienie o tym związku braterskim człowieka z ziemią ojczystą. W końcu lat 60. XX wieku miała miejsce w ośrodku łódzkim, u prof. dr Jana Dylika, kolejna konferencja poświęcona osadom i strukturom peryglacjalnym. Łódzcy gospodarze objazdu terenowego prezentowali głębokie pojemne wykopy, do których schodziło się po drabinie, a w ich wnętrzu można było, w płytszej cz. wykopu, obserwować dziwne „pokrętne” naturalnie wyrzeźbione „figury” struktur, misterną pracą archeologicznie, skalpelem i pędzelkiem wydobyte na widok publiczny. Po demonstracji i naukowej dyskusji problemu, profesorowie Dylik i Galon, przyjaciele z lat poznańskiej młodości, szli obok siebie. Wtedy odezwał się nasz Profesor: „widzisz Jasiu, Ty musisz tak głęboko kopać żeby się dowiedzieć co to jest, a ja na moim Pomorzu wystarczy, że wejdę na wzgórze, popatrzę zorientuję na mapie i już wiem co to jest”. Koleżeńska deklaracja prymatu morfogenetycznej informacji i interpretacji młodej rzeźby glacialnej terenu ostatniego zlodowacenia w stosunku do „zasmarowanego” peryglacjalnym obrazu starej rzeźby polodowcowej Wyżyny Łódzkiej i jej bliskich okolic. Ale ta krótka wypowiedź nie tylko podkreśla różnice strukturalne i geomorfologiczne tego zestawu obszarów „mojego” i „Dylikowego”. Tu padła jeszcze deklaracja przyjaźni „człowieka świadomego i jego Ziemi”. Pomorze nie tylko było Profesora Galona, ale i On sam należał do niego! Mimo deklaracji swej poznańskości Nasz Mistrz był prawdziwym Pomorzaninem! Z przekonania.

W ramach PTG w Oddziale Toruńskim, podczas przewodniczenia Profesora były organizowane liczne wycieczki krajoznawcze po terenie byłego województwa bydgoskiego. Często te wycieczki lokalne wykraczały poza jego obszar, do sąsiadujących województw: poznańskiego, gdańskiego, olsztyńskiego, warszawskiego i łódzkiego, ale także do Sandomierza, Lublina, Zamościa. Nazywaliśmy je „wycieczkami regionalnymi”. Jedną z „wycieczek regionalnych”, prawdopodobnie z przełomu lat 60.-70. XX

wieku, była wycieczka zorganizowana przez Bydgoszcz do Krajny. Kiedy nadjechała kolumna trzech autokarów (tj. ok. 150 uczestników) do granic administracyjnych miasta Bydgoszczy, na jej powitanie przyjechały ówczesne władze administracyjne m. Bydgoszczy, z zastępcą przewodniczącego Wojewódzkiej Komisji Planowania Gospodarczego mgr Janem Szczepkowskim i osobami mu towarzyszącymi. Nastąpiło serdeczne powitanie wszystkich uczestników zjazdu. Profesor Galon wzruszony, serdecznie podziękował za powitanie. Nastąpiła też wymiana prezentów, opracowań o Bydgoszczy i regionie, ze strony władz administracyjnych regionu bydgoskiego, a materiałów zjazdowych ze strony jego organizatorów. Następnie mgr J. Szczepkowski wraz swoimi kolegami wsiedli do autokarów, aby na dalszej trasie przedstawić uczestnikom zjazdu problemy rozwoju społeczno-gospodarczego i urbanistycznego miasta Bydgoszczy. W tym miejscu godzi się wspomnieć o ważnym fakcie z życiorysu Profesora, związanym właśnie z Bydgoszczą i planowaniem przestrzennym. W latach 1946-1950 Prof. R. Galon był tutaj dyrektorem Wojewódzkiej Dyrekcji Planowania Przestrzennego i Jego wszechstronna wiedza geograficzna oraz talent organizacyjny i społecznikowski, zostały wykorzystane w rzeczywistej praktyce strategii rozwoju i zagospodarowania przestrzennego ówczesnego województwa bydgoskiego.

W tym miejscu warto przywołać aktywną rolę Profesora dr R. Galona w kwestii Jego działalności na forum istniejących komisji PTG, zwłaszcza Komisji Geomorfologii PTG i Komisji Hydrografii PTG. Profesor miał też istotny wpływ na powstanie jednej z najdłużej istniejących i mającej znaczne osiągnięcia, przede wszystkim organizacyjne i publikacyjne, a mianowicie Komisji Geografii Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej PTG, która powstała w 1983 r. w Toruniu, a która obecnie pod nazwą Komisji Obszarów Wiejskich PTG, zorganizowała do 2017 r. 33 Ogólnopolskie Seminaria i opublikowała 44 tomy Studiów Obszarów Wiejskich (Rural Studies).

Jednym z ważnych czynników aktywizacji członków PTG i sympatyków geografii, zwłaszcza wśród nauczycieli geografii na różnych poziomach nauczania, które prowadził i którym sprzyjał Profesor R. Galon było dążenie do zapraszania na posiedzenia Oddziału Toruńskiego PTG, znakomitości świata naukowego geografii z kraju i zagranicy. Praktycznie wszyscy goście Instytutu Geografii z różnych części świata (kontynentów), mieli okazję prezentacji swoich wyników badań naukowych i przybliżenia krajów, z których przybywali, słuchaczom spotkań geograficznych w ramach PTG. Z dużą uwagą słuchaliśmy w latach 60-90. XX wieku luminarzy polskiej i zagranicznej geografii (np. prof.

prof. S. Leszczyckiego, J. Kondrackiego, J. Kostrowickiego, K. Dziewońskiego, S. Be-rezowskiego, J. Dylaka, M. Klimaszewskiego, S. Z. Różyckiego, A. Jahna, J. E. Moj-skiego, S. Kozarskiego, H. Maruszczaka i W. Stankowskiego nadto K. K. Markowa, H. Kliewego, S. Thorarinsona, J. Finka, E. Neffa, H. Louisa, D. J. Briggsa, B. E. Berglunda, J. Ehlersa i innych. Zapewne nie mielibyśmy tego komfortu intelektualnego, gdyby nie naukowe i organizacyjne kontakty Profesora.

Bardzo ważnym wkładem organizacyjnym i merytorycznym Profesora R. Galona było powołanie i zorganizowanie pierwszych okręgowych olimpiad geograficznych, które zaczęły się w 1973/74 r. Pierwsze okręgowe olimpiady geograficzne, obejmowały swoim zasięgiem województwo bydgoskie; a od 1975 r., w ramach nowego podziału ad-ministracyjnego – cztery województwa: bydgoskie, płockie, toruńskie i włocławskie. Dzięki życzliwej postawie Profesora przez kilka lat odbywały się w Instytucie Geografii UMK w Toruniu, a sam Profesor był żywo zainteresowany ich przebiegiem i wynikami uzyskiwanymi przez młodzież szkolnych olimpijczyków, zarówno na zawodach okręgo-wych jak i centralnych.

W podsumowaniu naszych wspomnień jeszcze kilka zdań na temat miejsca i roli geografii toruńskiej w popularyzacji wiedzy geograficzno-przyrodniczej i kulturowej Po-morza i Kujaw, ale także w Polsce i świecie, o co przez całe swoje życie zabiegał Profesor R. Galon. Wydaje się nam, że geografia toruńska, skupiona w Oddziale Toruńskim (wraz z Kołami PTG działającymi we Włocławku i Grudziądzu) z powodzeniem kontynuuje tradycje upowszechniania wiedzy geograficznej, coraz nowocześniejszymi środkami przekazu. Zapewne zmieniła się rola współczesnej geografii, wobec powszechnego do-stępu do różnych źródeł wiedzy internetowej i innych mediów. Już dawno przeszły do historii „wieczory filmowe OT PTG” aktywnie prowadzone co dwa tygodnie, w piątki o 17.00 w auli Instytutu Geografii (ul. Fredry 6/8), przez dr Z. Churskiego i mgr A. T. Jankowskiego w latach 60.-70. minionego wieku. Łatwość dostępu turystycznego do pań-stw świata, środków komunikacji osobistej i zbiorowej, to generalnie sprzyja poznaniu indywidualnemu, jak i zbiorowej wyobraźni o świecie. Niestety, nie jest to wiedza pogłę-biona, a raczej dość powierzchowna, bardziej wizualna – „rzut oka na” niż rzetelna „wie-dza o zjawiskach i procesach”. Dlatego geografowie jako prekursorzy solidnej i głębokiej wiedzy o swoim kraju i świecie (od co najmniej ośmiu wieków w Polsce), muszą dbać o to, aby formy przekazu służące wyjaśnianiu zjawisk i procesów, były jak najbardziej rze-telne, oparte na pogłębionych obserwacjach i studiach, z wykorzystaniem najnowszych osiągnięć nauki i techniki. To na forum spotkań Polskiego Towarzystwa Geograficznego

jest możliwość poszerzenia pogłębiania i ubogacenia swojej wiedzy oraz poznania nowych środków przekazu, a także ogromnej i pięknej, ale też niezgłębionej wiedzy geograficznej. Świat, który odkrywa przed nami wciąż nowe swoje oblicza, jest wcale nie mniej tajemniczy niż był przed wiekami. Dziś jednak możemy go poznawać lepiej, łatwiej i przyjemniej, nowymi bardziej atrakcyjnymi środkami wyrazu i chłonąć wszystkimi zmysłami. Zapełniona do ostatniego miejsca aula im. Profesora dr Rajmunda Galona, na Wydziale Nauk o Ziemi UMK w Toruniu, już nie przy Fredry 6/8, jak w latach 1958-2006, a przy ul. Lwowskiej 1, podczas spotkań członków i sympatyków Oddziału Toruńskiego PTG oraz wzorowa współpraca ze wspomnianymi Kołami PTG we Włocławku i Grudziądzu jest tego najlepszym dowodem.

Od śmierci Profesora R. Galona (19.06.1986) minęło ponad 30 lat, a Nasz Profesor, któremu tylu geografów, zarówno członków PTG, jak i tylko jego sympatyków, zawdzięcza tak wiele, cieszy się niesłabnącym autorytetem nie tylko w zakresie wiedzy i umiejętności geograficznych, ale także wartości wychowawczych i wzorowej postawy patriotycznej – jakie nam przekazał. Był i jest dla nas niesłabnącym autorytetem naukowym, dydaktycznym, organizacyjnym i moralnym. Zaskarbił sobie wdzięczną pamięć swoich przyjaciół i uczniów. Wspomnimy o skromnym, lecz jakże wymownym, symbolu wdzięczności dla Profesora, którym jest aula Jego imienia na Wydziale Nauk o Ziemi UMK w budynku uniwersyteckim przy ulicy Lwowskiej 1. Drugim nie mniej ważnym znakiem pamięci jest aula, która przez wiele lat służyła Instytutowi Geografii UMK w Toruniu, przy ul. Fredry 6/8 jako szczególne miejsce różnych uroczystości, w tym Krajowych Zjazdów PTG. Do dziś, mimo iż zmienił się właściciel tego pięknego pałacyku (przy ul. Fredry 6/8) i jego przeznaczenie, w dawnej auli nadal „króluje” portret naszego Drogiego Nauczyciela i Wychowawcy. Należy też wspomnieć, że w dowód pamięci i zasług Profesor R. Galon ma w Toruniu na Podgórzu ulicę Jego imienia. Profesor był zawsze dumny ze swojego miasta, lecz nie mniej ważnym faktem jest ten, gdy oto miasto jest dumne ze swojego wybitnego Profesora Geografa, Planisty i Geomorfologa, z Ziemi Lubawskiej, z Nadwiślańskiego Pomorza.

Bibliografia

- Aktywizacja uczniów w nauczaniu geografii. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Dydaktyków Geografii Toruń 26-28 września 1990 r. 1990, red. nauk. Edward Świtalski, UMK, Toruń.
- Babiński Z., 1995, Działalności Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego,.
- Babiński Z., Rochnowski H., 1998, Działalność Oddziału Toruńskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego w latach 1946-1998, [w:] Historia Polskiego Towarzystwa Geograficznego. 47 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Sosnowiec, 23-26 września 1998 r., t. 4, pod red. Mariusza Rzętały i Tadeusza Szczypka, Oddział Katowicki PTG, Sosnowiec, 7-9.
- Bieńkowski M., 2008, Polskie Towarzystwo Geograficzne Oddział Toruński w latach 1980-2006, praca licencjacka napisana pod kier. drH. Rochnowskiego, Instytut Geografii UMK.
- Chmurzyński M., 2008, Polskie Towarzystwo Geograficzne Oddział Toruński w latach 1946-1979, praca licencjacka napisana pod kier. drH. Rochnowskiego, Instytut Geografii UMK.
- Churski Z., 1987, Rajmund Galon (1906-1986), Przegląd Geograficzny, t. 59, z. 3, s. 347-349.
- Churski Z., 1989, Rola Instytutu Geografii UMK w rozwoju regionu (1945-1985), [w:] Miejsce Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w nauce polskiej i jego rola w regionie, pod red. Sławomira Kalembki, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń , s. 175-192.
- Churski Z., 1990, Działalność Zakładu Hydrografii Instytutu Geografii UMK w Toruniu, [w:] Hydrografia polska 1976-1980, pod red. Alfreda Kanieckiego, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań, s. 63-72.
- Churski Z., 1994, Prof. drW. Niewiarowski w 70 rocznicę urodzin, AUNC Geografia 27, s. 7-11.
- Churski Z., 1995, Instytut Geografii UMK (1945-1995), Głos Uczelni., R. 4 Wyd. spec., UMK, Toruń, S. 7-11.
- Churski Z., 1999, Instytut Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach 1945-1997, AUNC Geografia, z. 29, s. 21-47.
- Churski Z., Niewiarowski W., 1993, Geografia w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, UMK, Toruń.
- Niewiarowski W., 1992, Instytut Geografii, [w:] Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1966-1980. T. 1, pod red. Jana Bełkota, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 183-208.
- Człowiek a środowisko. 44 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego: referaty i postery, 1995, red. Zygmunt Babiński i Jan Szupryczyński, Courier, Toruń.
- Dorobek i perspektywy polskich badań polarnych. XVI Sympozjum Polarne Toruń, 19-20 września 1989 r., 1989, red. Antoni Olszewski, UMK, Toruń.
- Drogami wędrówek i badań Profesora Rajmunda Galona: w 100. rocznicę urodzin (1906-2006). Przewodnik sesji terenowych, Ogólnopolski Zjazd Geografów Polskich, 55 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego Toruń 13-17 września 2006 r. ,2006, red. Antoni Olszewski, Karol Chutkowski, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział Toruński, Oficyna Wydawnicza "Turpress", Toruń.
- Falkowski J., Niewiarowski W., 2001, Doc. dr Władysław Mrózek (1909-2001), Głos Uczelni, R. 10, nr 9, UMK, s. 20.
- Fotointerpretacja w badaniach polarnych. Ogólnopolskie seminarium Toruń - 12 grudzień 1987, 1987, red. Antoni Olszewski, Mieczysław Sinkiewicz, UMK, Toruń.

- Galon R, 1987, Sylwetka naukowa prof. drW. Niewiarowskiego, AUNC Geografia 20, s. 3-5.
- Galon R., 1954, Zespół Katedr Geografii UMK w okresie XX-lecia PRL, Przegląd Geograficzny, t. 26, z. 3, s. 169-174.
- Gierańczyk W., Podgórski Z., 2007, Ogólnopolski Zjazd Geografów Polskich. 55. Zjazd PTG, Geografia w Szkole, 1, s. 11-15.
- Gierańczyk W., 2011, Prof. Henryk Rochnowski (1947-2011), Głos Uczelni, Rok XX (XXXVI), nr 5 (303), Maj 2011, UMK, Toruń.
- Gospodarka przestrzenna w strefie kontinuum miejsko-wiejskiego w Polsce, 2008, red.: Aleksandra Jezierska-Thöle, Leszek Kozłowski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polskie Towarzystwo Geograficzne, Toruń.
- Gospodarka turystyczna w Europie Środkowej i Wschodniej. Wybrane problemy rozwoju, 2016, red.: Leszek Kozłowski, Wieńczysław Gierańczyk, Oddział Toruński PTG, WNoZi UMK, Toruń.
- Grześ M., Skowron R., 1999, Profesor zw. drZygmunt Churski, AUNC Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Geografia XXIX, z. 103, s. 7-14.
- Grześ M., 1998, Działalność Zakładu Hydrologii i Gospodarki Wodnej Instytutu Geografii UMK w Toruniu, [w:] Bibliografia hydrologiczna ośrodków geograficznych ze szczególnym uwzględnieniem województwa katowickiego (1991-1995), pod red. Andrzeja T. Jankowskiego, Wydział Nauk o Ziemi, Uniwersytet Śląski, Katowice-Sosnowiec.
- <http://geo.umk.pl/wydzial/historia>
- http://www.ukw.edu.pl/pracownicy/strona/zygmunt_babinski/
- Idee i praktyczny uniwersalizm geografii: geografia fizyczna. Ogólnopolski Zjazd Geografów i 55. Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Toruń 13-17 września 2006 r., 2006a, red. Piotr Gierszewski, Mirosław T. Karasiewicz, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Idee i praktyczny uniwersalizm geografii: geografia społeczno-ekonomiczna, dydaktyka. Ogólnopolski Zjazd Geografów i 55. Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Toruń, 13-17 września 2006 r., 2006b, red. Tomasz Komornicki, Zbigniew Podgórski, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Informator XI-go Ogólnopolskiego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Toruniu 21-24 IX 1973, 1973, red. Czesław Pietrucień, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział w Toruniu, UMK Toruń.
- Innowacyjne działania i gospodarstwa na obszarach wiejskich, 2015, red.: Dorota Kozłowska, Leszek Kozłowski, Oddział Toruński PTG, Toruń.
- Kiełczewska-Zaleska M., Mrózek W. (1948), Oddział w Toruniu, „Przegląd Geograficzny”, T. 21, (1947-1948), z. 3-4, s. 397.
- Klimaszewski M. 1987, Osiągnięcia naukowe profesora Rajmunda Galona w zakresie geomorfologii, Przegląd Geograficzny t. 59, z. 3, s. 441-447.
- Kopczyński S., 1960, Sprawozdanie z działalności Koła PTG w Grudziądzu, Rocznik Grudziądzki, t. 1, Grudziądz.
- Kozieł Z., 1996, Ogólnopolski Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Toruniu, Cz. G., t. LXVII, z. 1, s. 130-132.
- Kwiatkowska E., Stachowski J., 1993, Geografia osadnictwa i ludności w ośrodku toruńskim w latach 1946-1992, [w:] Geografia osadnictwa i ludności w niepodległej Polsce. Lata 1918-1993, PTG, Łódź, s. 187-202.
- Leszczycki S., 1976, Maria Kiełczewska-Zaleska, Przegląd Geograficzny, t. XLVIII, z. 4, PWN, Warszawa, s. 365-367.

- Leszczyki S., 1987, Rajmund Galon (1906-1986), *Nauka Polska*, R. 35, nr 3/4 s. 253-255 5.
- Ludmiła Roszko (1913-2000). Wybitny geograf i współzałożycielka Instytutu Miłosierdzia Bożego w setną rocznicę urodzin, 2013, pod red. W. Polak, W. Rozyrkowskiego, W. Wysoty, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Maik W., 1999, Problematyka restrukturyzacji regionów, miast i obszarów wiejskich w badaniach Instytutu Geografii UMK, *AUNC Geografia*, z. 29, s. 309-315.
- Materiały I Ogólnopolskiego Seminarium Geograficzno-Rolniczego pt. Współczesne kierunki rozwoju geografii rolnictwa i gospodarki żywnościowej Toruń 27-28 czerwca 1984 r., 1984, red. Jan Falkowski, Komisja Geografii Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej PTG, Instytut Geografii UMK, PTG, Toruń.
- Materiały XIII Ogólnopolskiej Konferencji Fotointerpretacji, Toruń, 21–23 września 1989 r., 1989, red. nauk. Mieczysław Sinkiewicz, UMK, Toruń.
- Materiały Zjazdu Geografów Polskich 15-18 września 1983 r., Toruń, red. nauk. Zygmunt Churski, Komitet Nauk Geograficznych PAN, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział w Toruniu, Instytut Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, UMK, Toruń.
- Mrózek W., 1958, Stefan Majdanowski, *Czasopismo Geograficzne*, 29, s. 130–134.
- Mrózek W., 1995, Początki geografii UMK i Towarzystwa Geograficznego, *Głos Uczelni. Pismo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, R. 4, wydanie specjalne 23-27 sierpnia (1995), Toruń, s. 4-7.
- Naturalne i antropogeniczne przemiany jezior i mokradeł w Polsce. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Hydrograficznej, 1988, red. Z. Churski, UMK, Toruń.
- Niepublikowane materiały archiwalne OT PTG z lat 1946-2016.
- Niewiarowski W., 1982, Dorobek Instytutu Geografii UMK w 35-lecie PRL, *AUNC*, t. 18, s. 135-152.
- Niewiarowski W., 1986, Rajmund Galon (1906-1986), *Czasopismo Geograficzne*, t. 58, z. 1, s. 108-111.
- Niewiarowski W., 2002, Stan, rozwój i dorobek geomorfologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, *AUNC Geografia*, t. 32, s. 5-27.
- Niewiarowski W., 2008, Toruński ośrodek badań geograficznych, [w:] *Historia geografii polskiej*, red. nauk.: S. Liszewski, Andrzej Richling, Antoni Jackowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Niewiarowski W., 2010, Dr Jan Szczepkowski, *Głos Uczelni*, R. 19, nr 4, kwiecień 2010, UMK, Toruń, s. 20.
- Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945–2004. Materiały do biografii, 2006, Majdanowski Stefan, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 434.
- Przewodnik wycieczek Zjazdu Geografów Polskich 15-18 września 1983 r., 1983, oprac. Jan Szczepkowski, Komitet Nauk Geograficznych PAN, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział w Toruniu, Instytut Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, UMK, Toruń.
- Przewodnik wycieczek Zjazdu P. T. G. w Toruniu i w Szczecinie w dniach 25-29 maja 1947 r., 1947, oprac.: Jerzy Brinken, Rajmund Galon, Maria Kiełczewska-Zaleska, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział w Toruniu, Drukarnia P. Z. P., Chełmża.
- Przewodnik wycieczki. Nr 1, Hydrologiczne i geomorfologiczne problemy zbiornika Włocławek. 44 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego Toruń 23-24 sierpnia 1995, 1995, oprac. zespół Zygmunt Babiński [et al.], Oddział Toruński Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Instytut Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Zakład Geomorfologii i Hydrologii Niżu IGiPZ PAN w Toruniu, Courier.exe, Toruń.

- Przewodnik wycieczki. Nr 2, Krajobrazy Krajny. 44 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego Toruń 23-24 sierpnia 1995, 1995, oprac. zespół: Piotr Gierszewski, Włodzimierz Marszelewski, Michał Pasierbski, Oddział Toruński Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Instytut Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Zakład Geomorfologii i Hydrologii Niżu IGiPZ PAN w Toruniu, Courier.exe, Toruń.
- Przewodnik wycieczki. Nr 3, Geomorfologia i hydrologia Pojezierza Brodnickiego i Dobrzyńskiego oraz osobliwości przyrodnicze parków krajobrazowych. 44 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego Toruń 23-24 sierpnia 1995, 1995, oprac. zespół: Włodzimierz Marszelewski [et al.], Oddział Toruński Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Instytut Geografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Zakład Geomorfologii i Hydrologii Niżu IGiPZ PAN w Toruniu, Courier.exe, Toruń.
- Restrukturyzacja funkcjonalno-przestrzenna obszarów wiejskich Polski (ze szczególnym uwzględnieniem województw toruńskiego i włocławskiego). Materiały XII Ogólnopolskiego Seminarium Geograficzno-Rolniczego oraz 44 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, 1995, red. Jan Falkowski, Mieczysław Kluba, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Komisja Geografii Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Toruń.
- Rochnowski H., 2008, Oddział Toruński Polskiego Towarzystwa Geograficznego, *Czasopismo Geograficzne*, 79 (1-2), Wrocław, s. 158-160.
- Rochnowski H., Stańczyk A., 1998, Kierunki badawcze toruńskiego ośrodka naukowego w dziedzinie geografii przemysłu, [w:] *Dorobek polskiej geografii przemysłu w badaniach ośrodków akademickich*, praca zbiorowa pod red. Stanisława Misztala i Zbigniewa Ziolo, Wydawnictwo Krakowskiego Oddziału PAN, Warszawa-Kraków, s. 191-202.
- Srokowski S., Kondracki J. (1948), Działalność Polskiego Towarzystwa Geograficznego w roku 1946/47, „*Przegląd Geograficzny*”, T. 21, (1947–1948), z. 3–4, s. 381–383.
- Sprawozdania TNT, Działalność profesora Rajmunda Galona w Towarzystwie Naukowym w Toruniu, nr 41, s. 81-85.
- Sprawozdanie Towarzystwa Naukowego Toruniu, 11, 1–4, S. Majdanowski, Toruń 1959, s. 81–83.
- Studia i materiały z dziejów krajoznawstwa polskiego PTTK w roku sześćdziesięciolecia, 2010, t. IV, PTTK, Warszawa.
- Szupryczyński J., 1998, Zakład Geomorfologii i Hydrologii Niżu Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w latach 1953-1998, [w:] *Przegląd Geograficzny*, t. LXX, z. 3-4, s. 173-195.
- Szupryczyński J., 2011, Stefan Majdanowski, *Przegląd Geograficzny*, 83, 3, s. 411–413.
- Szymańska D., 2009, *Głos Uczelni*, nr 12 (286), grudzień 2009, UMK, Toruń, s. 18.
- Wójcik G., 2000, Zarys rozwoju meteorologii i klimatologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, *AUNC Geografia*, t. 31, s. 35-46.
- XI Ogólnopolski Zjazd Geograficzny Toruń 21-24 wrzesień 1973. Przewodnik wycieczek, 1973, red. Władysław Niewiarowski, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział w Toruniu, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń.

ISBN 978-83-946695-1-5

